

INNEHÅLL

OM VÄGLEDNINGEN FÖR TILLSYN	4
Syfte och målgrupp	4
Rättssäkert, korrekt, effektivt	4
Allt kan inte täckas in	4
Hur får tillsynen störst effekt	4
HANDLÄGGNING AV TILLSYNSÄRENDEN	5
Vad är tillsyn?	5
Regelefterlevnad	5
Information och rådgivning	6
Allmänt om tillsyn av små avloppsanläggningar	6
Varför behövs tillsyn på små avloppsanläggningar?	6
Många avlopp saknar rening	7
Påverkan på dricksvatten	7
Påverkan på badvatten	8
Bidrar till övergödningen	8
Läkemedel och andra miljöfarliga ämnen	10
Påverkan i närmiljön	11
Avgifter för tillsyn	11
Delgivning av avgiftsbeslut	11
PROCESSEN FÖR TILLSYN	12
Förberedelser inför tillsyn	13
Samverkan med andra aktörer	13
Tillsynsplanering	14
Uppdatera avloppsregistret	17
Praktiska förberedelser	22
Tillsynsprioritering	24
Vad säger forskningen om tillsyn?	36
Intern projektplanering	38
Anordna möten med verksamhetsutövare och entreprenörer	43
Inspektion	44
Skriv till verksamhetsutövare	44
Boka in inspektioner	45
Förbered inspektioner	46
Arbetets upplägg	46
Vad bör kontrolleras?	47
Tillträdesrätt	54
Sammanställ uppgifter och registrera	55

Tillsyn initierad av klagomål	55
Kommunikation vid tillsynsärenden	56
”Ingen ska dömas ohörd”	57
I första hand ska kommunikering ske skriftligt	57
Vad ska kommuniceras?	57
Hur lång svarstid ska man ge?	58
Undantag	58
Att inte kommunicera är ett formellt fel	58
Underrättelse	59
Bedömning	59
Miljöförvaltningens utredningsskyldighet	60
Generella bedömningskriterier	61
Kriterier för allvarliga funktionsbrister hos markbaserade avloppsanläggningar	62
Bedömning av grundvattennivå	63
Vad kan påverka bedömningen av provresultat?	66
Bedömning av skälighet vid tillsyn	68
Mindre brister	69
Svårbedömda brister kräver mer underlag	70
Speciella omständigheter som tillsynsmyndigheten kan behöva beakta	71
När kommunalt avlopp planeras	75
När gemensamhetsanläggning finns	76
Vanliga utfall av tillsyn och exempel på rättsfall	76
Relevanta rättsfall	78
Beslut	81
Förutsättningar för att meddela ett förbud eller föreläggande	81
Åtgärder som kräver anmälan eller tillstånd	82
Tillstånd enligt miljöbalken har rättskraft	82
Tillstånd meddelade före miljöbalken	83
Omprövning och återkallelse av miljöbalkstillstånd	83
Ändra eller upphäva villkor efter ansökan av tillståndshavaren	85
Hur ska beslutet utformas?	85
Anteckning i fastighetsregistret	92
Verkställighetsförordnande enligt 26 kap. 26 § miljöbalken	92
Relevanta rättsfall	93
Delgivning	95
När är det lämpligt att delge ett beslut?	95
Delgivning regleras i lag och förordning	96
Vanlig delgivning	96
Muntlig delgivning	97
Förenklad delgivning	97

Särskild delgivning med juridisk person	97
Stämmingsmannadelgivning	98
Om adressaten bor utomlands.....	98
Följ upp att delgivningskvittot kommer tillbaka	99
Kontrollera att rätt person har skrivit under.....	99
Delgivning av vitesbeslut	100
Relevanta rättsfall.....	101
Handläggning vid överklagande	101
Är överklagan gjord inom rätt tid?	101
Finns det anledning att ändra beslutet?	102
Yttrande i samband med överklagande	102
Tre instanser prövar ärendet	102
Relevanta rättsfall.....	103
Uppföljning av att åtgärder vidtas	103
När kan uppföljning ske?.....	103
Vad ska följas upp?	103
Om beslutet inte följs.....	104
Vite.....	104
Verkställighet av kronofogdemyndigheten och rättelse på den felandes bekostnad.....	106
Relevanta rättsfall.....	108
Avsluta ärendet.....	109
Avsluta med ett beslut	109
Avsluta klagomålsärenden.....	110
Meddela inskrivningsmyndigheten	110
Riskklassa och avsluta ärendet i ärendehanteringssystemet.....	110
Sammanställ de samlade resultaten av tillsynen och återkoppla till verksamhetsutövarna	110
Relevanta rättsfall.....	111
Miljösanktionsavgift	111
När blir det aktuellt med miljösanktionsavgift?.....	112
När anses en avloppsanläggning vara inrättad?.....	113
Beslut om miljösanktionsavgift ska ställas till verksamhetsutövaren	113
Miljösanktionsavgift när det finns flera verksamhetsutövare	113
Miljösanktionsavgift betalas till Kammarkollegiet.....	113
Relevanta rättsfall.....	114
Åtalsanmälan vid misstanke om brott.....	114
Aktuella brottsbeskrivningar i Miljöbalken.....	114
Referenser.....	115

Om vägledningen för tillsyn

Denna vägledning är Havs- och vattenmyndighetens tolkning av de bestämmelser som rör små avloppsanläggningar och den bygger på den rättspraxis som vuxit fram genom domar från Mark- och miljööverdomstolen. Vägledningen är till skillnad från lagar, förordningar och föreskrifter inte juridiskt bindande, utan just vägledande.

Syfte och målgrupp

Syftet med vägledningen är att ge stöd till handläggarna på de kommunala miljöförvaltningarna i arbetet med tillsyn av små avloppsanläggningar men också till länsstyrelserna i deras roll som regional tillsynsvägledande myndighet.

Rättssäkert, korrekt, effektivt

En avsikt med vägledningen är att öka förutsättningarna för att handlägga tillsynsärenden rättssäkert och korrekt. Med en ökad tydlighet och konkreta råd möjliggörs även en effektivare handläggning. Genom att lyfta fram rättspraxis blir vägledningen konkret.

En annan avsikt är att öka samsynen vid tillsyn, både mellan handläggare inom kommunen och mellan kommuner.

Allt kan inte täckas in

Det är viktigt att betona att vägledningen inte ska betraktas som en uttömmande handledning när det gäller myndighetsutövning och tillsyn av små avloppsanläggningar. Det finns många frågor som kan uppkomma i samband med tillsyn som inte berörs i vägledningen, dels för att frågorna kan vara nya eller att det saknas rättspraxis, dels för att alla frågor inte kan täckas in då de ofta behöver bedömas i sitt sammanhang i varje enskilt ärende.

Hur får tillsynen störst effekt

Havs- och vattenmyndigheten menar att tillsynen av små avloppsanläggningar ger störst effekt om den karaktäriseras av:

- prioritering – tillsyn där behovet är störst
- interna rutiner utarbetade med utgångspunkt från nationell vägledning för rättssäker och snabb handläggning
- en kombination av information och myndighetsutövning genom formella beslut
- dokumentmallar och användande av tekniska hjälpmedel
- samverkan med andra myndigheter och med branschorganisationer
- att verksamhetsutövarens egenansvar ligger i fokus
- förbättringar i miljön, med avseende på såväl hälsoskydd som miljöskydd.

Handläggning av tillsynsärenden

Vid tillsyn av små avloppsanläggningar är verksamhetsutövaren ofta en privatperson vilket kan innebära att behovet av stöd och information från myndigheten är större än för yrkesmässiga verksamhetsutövare.

Handläggningen av tillsynsärenden kräver av miljöförvaltningen att den är noggrann och korrekt. En rättssäker myndighetsutövning innebär bland annat att myndigheten har gjort en tillräckligt omfattande utredning, att verksamhetsutövaren har fått möjlighet att komplettera/rätta/ha synpunkter på beslutsunderlaget innan beslut fattas, att beslutet är formulerat så att det är tydligt för verksamhetsutövaren vad denne ska göra för att efterleva det, att beslutet är korrekt delgivet etc.

I detta avsnitt ges de allmänna förutsättningarna för tillsynen. Den detaljerade processen beskrivs i avsnittet [Processen för tillsyn](#).

Innehåll

- [Vad är tillsyn?](#)
- [Varför behövs tillsyn på små avloppsanläggningar?](#)
- [Avgifter för tillsyn](#)

Vad är tillsyn?

Sedan 1 augusti 2020 gäller en ny och tydligare beskrivning av begreppet tillsyn i miljöbalken. Ordet tillsyn har delvis fått en ny innebörd och beskrivs nu som främjande och kontrollerande åtgärder som riktas direkt mot ett tillsynsobjekt och som syftar till att se till att enskilda följer reglerna.

Innehåll

- [Regelefterlevnad](#)
- [Information och rådgivning](#)
- [Allmänt om tillsyn av små avloppsanläggningar](#)

Regelefterlevnad

Begreppet tillsyn definieras i 26 kap. 1 § miljöbalken. Med tillsyn avses att tillsynsmyndigheten ska

1. på eget initiativ eller efter anmälan i nödvändig utsträckning kontrollera att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken följs samt vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse,
2. underlätta för en enskild att fullgöra sina skyldigheter enligt de handlingsregler som avses i 1 genom information och liknande verksamhet, och

3. fortlöpande bedöma om villkor för miljöfarlig verksamhet eller vattenverksamhet som omfattas av tillstånd är tillräckliga.

Med tillsyn avses alltså enbart sådan verksamhet som handlar om att kontrollera att regler efterlevs och som riktar sig direkt till en verksamhetsutövare. Det innebär att till exempel miljöstrategiskt arbete, miljöövervakning och annan utredande och uppföljande verksamhet av mer generell karaktär inte är tillsyn. Vidare gör definitionen det tydligt att tillsynen inte kan gå längre än vad som följer av författning eller beslut grundat på författning.

Kontroll av regelefterlevnad trots att det, åtminstone inledningsvis, saknas en uppenbar verksamhetsutövare får anses ingå i tillsynsbegreppet. Det kan till exempel handla om att följa upp ett klagomål.

Information och rådgivning

Utöver kontroll av regelefterlevnad omfattar tillsyn även information och liknande verksamhet som underlättar för en enskild att fullgöra sina skyldigheter (26 kap. 1 § 2 p miljöbalken). Detta innefattar främjande och förebyggande åtgärder som information, rådgivning och stödjande arbete som riktar sig direkt till en enskild i syfte att se till den följer reglerna. Se även avsnittet [Handläggarens roll](#).

Allmänt om tillsyn av små avloppsanläggningar

Av miljötillsynsförordningen framgår att kommunerna har tillsynsansvar för små avloppsanläggningar. För den tillsyn som utövas när det gäller små avloppsanläggningar gäller i princip samma regler som ska tillämpas vid all tillsyn av miljöfarlig verksamhet.

Det som skiljer denna ärendegrupp från annan miljöfarlig verksamhet är framförallt att verksamhetsutövaren ofta är en privatperson. För en privatperson är kostnaden för att åtgärda en avloppsanläggnings brister ofta en betydande utgift och därför är det viktigt att tillsynsmyndigheten är noggrann när den ställer krav. Det kan innebära att miljöförvaltningen behöver planera och genomföra sin tillsynsverksamhet på ett annat sätt än när den har att göra med yrkesmässiga verksamhetsutövare. Det kan till exempel förmodas att en privatperson behöver mer information och stöd av myndigheten, särskilt när det gäller tekniskt komplicerade frågor. Dessutom upplevs handläggningen av avloppsärenden ofta som komplicerad vilket ställer särskilda krav på de inspektörer som ska möta verksamhetsutövarna i de enskilda ärendena. Se även avsnittet [Handläggarens roll](#).

Varför behövs tillsyn på små avloppsanläggningar?

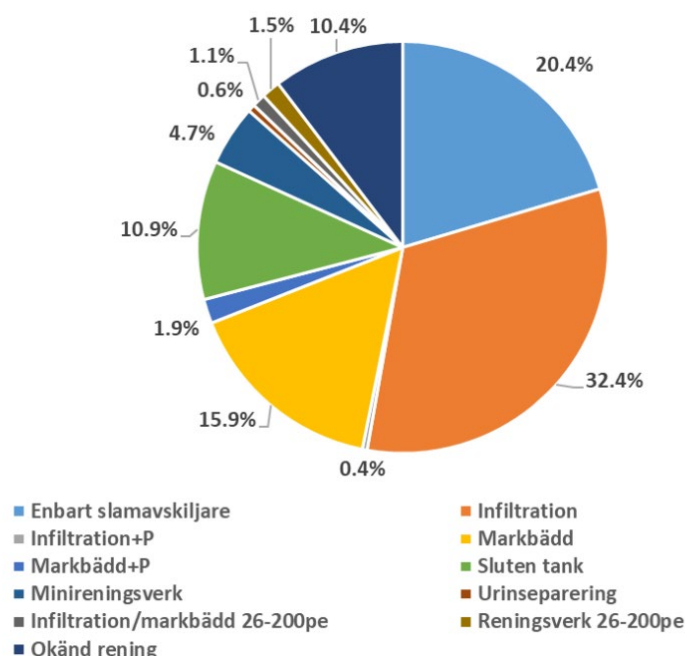
Små avloppsanläggningar med bristfällig rening kan bidra till olika problem beroende på avloppsanläggningens placering, användning och status. Ett otillräckligt renat avloppsvatten kan förorena dricksvatten eller badvatten och bidra till övergödningsproblem i närmaste recipient eller i havet.

Innehåll

- Många avlopp saknar rening
- Påverkan på dricksvatten
- Påverkan på badvatten
- Bidrar till övergödningen
- Läkemedel och andra miljögifter
- Påverkan i närmiljön

Många avlopp saknar rening

I Sverige finns det ungefär 720 000 fastigheter som har vattentoalett, men som inte är kopplade till kommunala reningsverk. Av dessa fastigheter har 147 000 (20 %) enbart slamavskiljare, till dessa tillkommer också ca 74 000 fastigheter (10%) där reningen är okänd, se figur 1. (SMED, 2021)

Figur 1 Fördelning av reningsteknik, Sverige 2021. Diagrammet avser antal fastigheter med vattentoalett anslutna till anläggning dimensionerad för högst 200 pe. (SMED, 2021)

Påverkan på dricksvatten

En avloppsanläggning som saknar efterföljande rening eller har en dålig funktion, kan vara en källa till spridning av bakterier och miljöfarliga ämnen, till exempel läkemedelsrester och hushållskemikalier, till dricksvatten. I Sverige har drygt 1,1 miljon personer dricksvatten från enskilda vattentäcker året runt (SCB, 2021).

SGU samlar sedan 2007 in vattenanalyser från enskilda brunnar direkt från analyslaboratorier. Analysresultaten från de enskilda brunnarna används i indikatorn [Enskilda brunnars vattenkvalitet på webbplatsen Sverigesmiljomal.se](#). En sammanställning av ca 30 000 vattenanalyser från

enskilda brunnar visar att endast för ca 18 procent bedöms vattnet vara tjänligt, för ca 8 procent är vattnet otjänligt ur mikrobiologisk synpunkt och för ca 7 procent är vattnet otjänligt ur kemisk synpunkt. För ytterligare 1 procent är vattnet otjänligt både ur mikrobiologisk och kemisk synpunkt. För 66 procent bedöms vattnet vara tjänligt med anmärkning, vanligen på grund av kemiska orsaker. (Sveriges miljömålsmyndigheter och länsstyrelserna, 2021)

Hur hög andel av de enskilda dricksvattenbrunnarna som har vatten som är otjänligt eller tjänligt med anmärkning och där små avloppsanläggningar är den direkta källan, saknas dock uppgifter om eftersom enskilt dricksvatten är varje fastighetsägares eget ansvar.

I ett projekt utfört under 2020 av SGU i samarbete med ett antal kommuner har grundvatten i brunnar som riskerar att påverkas av små avloppsanläggningar undersökts på 72 fastigheter. Resultatet visade att organiska miljöföreningar är vanliga i dricksvattenbrunnar som befinner sig nära små avloppsanläggningar. Totalt analyserades ca 130 organiska föreningar till exempel läkemedelsrester, kosmetikaprodukt och PFAS. Samtliga brunnar i undersökningen innehöll någon sådan förening, i den brunn med flest fynd påvisades 13 olika substanser. Halterna var dock som regel låga och endast i ett enstaka fall, en förekomst av anmärkningsvärt höga halter av flera bekämpningsmedel, överskreds Livsmedelsverkets riktvärde. Små avloppsanläggningar är en viktig källa för spridning till miljön för många av de föreningar som studien omfattar. Trots detta kan studien inte uppvisa några tydliga samband mellan de fynd som gjordes och den bedömda risken för påverkan från närliggande avloppsanläggningar. Analysresultaten indikerade snarare en komplex bild av spridning där påverkanskällor från ett större sammanhang i brunnens tillrinningsområde bidrar till diffus påverkan på dricksvattnet. (SGU, 2021)

Se även avsnitt [Läkemedel och andra miljöfarliga ämnen](#).

Påverkan på badvatten

Badvatten kan påverkas av utsläpp från små avloppsanläggningar. Innehåller badvattnet tarmbakterier kan de badande få maginfektioner. Har badvattnet drabbats av övergödning kan algbloomning förekomma. Algerna kan i en del fall avge giftiga ämnen som kan vålla flera olika slags sjukdomar och besvär.

Bidrar till övergödningen

Övergödningproblemen i Sverige är framförallt kopplade till utsläpp från jordbruk och avloppsvatten. En alltför stor tillförsel av kväve och fosfor leder till övergödning av hav, sjöar och vattendrag. Övergödning kan orsaka kraftiga algbloomningar och försämrad syresättning av bottenvattnet.

De små avloppsanläggningarna står enligt SMED för ett bidrag på 200 ton fosfor till havet årligen vilket kan jämföras med de kommunala reningsverken som står för 230 ton, se tabell 1. När det gäller kväve står små avloppsanläggningar för en mindre andel av den totala antropogena nettobelastningen på havet. (SMED, 2019)

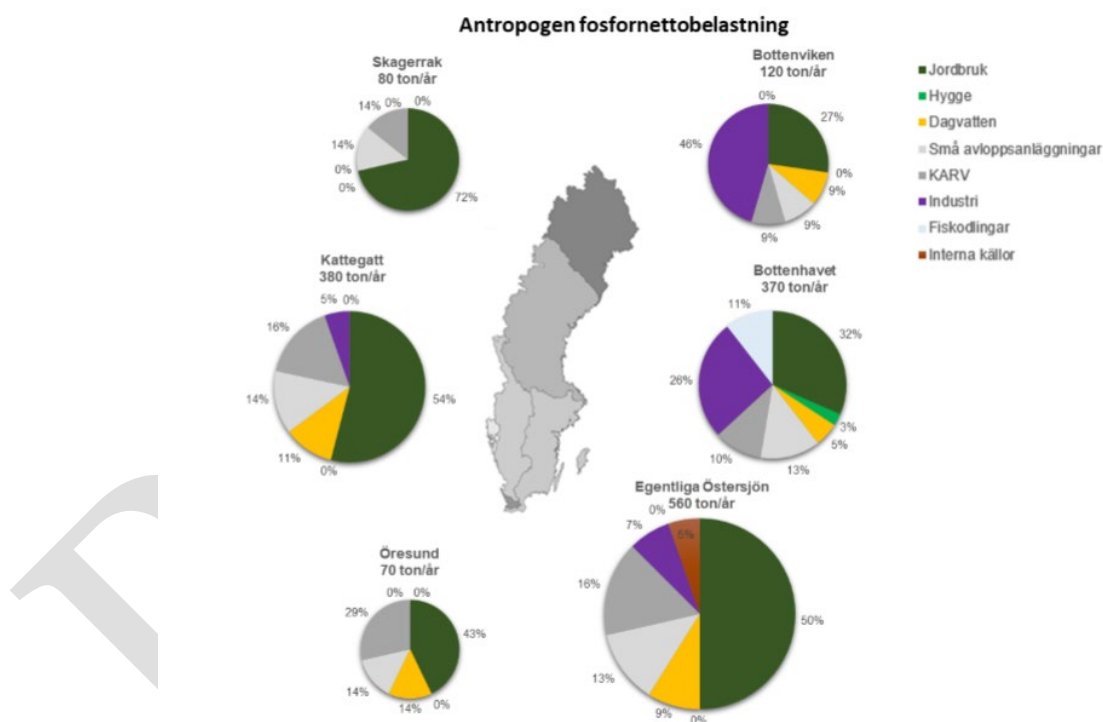

Tabell 1 Antropogen nettobelastning av fosfor (ton/år) avrundat till närmaste 10-tal ton. Belastning lägre än 5 ton anges som <5. Avser 2017, flödesnormaliserat 1997-2016. (SMED, 2019)

Område	Jordbruk	Hygge	Dagvatten	Små avlopp	Interna källor	KARV	Industri	Fiskodlingar	Summa Antropogen netto
Bottenviken	30	<5	10	10	- ¹	10	50	<5	120
Bottenhavet	120	10	20	50	- ¹	40	100	40	370
Egentliga Östersjön	280	<5	50	70	30	90	40	<5	560
Öresund	30	<5	10	10	- ¹	20	<5	<5	70
Kattegatt	200	<5	40	50	- ¹	60	20	<5	380
Skagerrak	50	<5	<5	10	- ¹	10	<5	- ¹	80
Summa	710	20	140	200	30	230	210	40	1 580

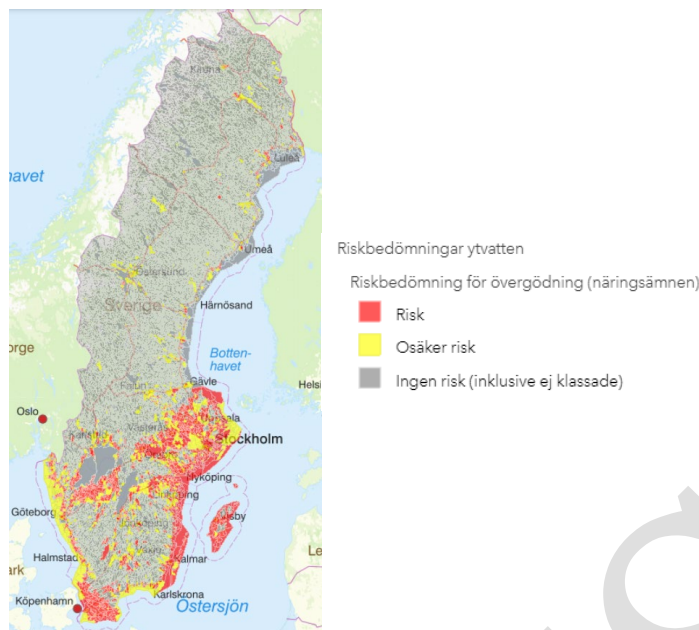
¹ Det finns inga utsläpp rapporterade för dessa områden.

Hur stor belastningen från små avloppsanläggningar är varierar i landet vilket framgår av tabell 1 och figur 2 (SMED, 2019).

Figur 2 Källfördelning av antropogen nettobelastning av fosfor (ton/år). (SMED, 2019)

Generellt sett har södra Sverige större problem med övergödning än norra Sverige, se figur 3.

Figur 3 Karta från VISS som visar riskbedömning för övergödning 2016-2021 (VISS, 2021)

Oavsett hur belastningen på havet ser ut i ett nationellt eller regionalt perspektiv kan påverkan på den lokala recipienten avvika mycket från den genomsnittliga belastningen på havet. Belastningen av fosfor och kväve från små avloppsanläggningar inom ett delavrinningsområde kan vara avsevärt lägre eller högre och det kan vara viktigt för tillsynsmyndigheten att definiera problem, beräkna eller uppskatta belastning och källfördelning lokalt, för att rätt tillsynsåtgärder ska vidtas.

Se även Havs- och vattenmyndighetens [webbsidor om lokalt åtgärdsarbete](#).

Läkemedel och andra miljöfarliga ämnen

Små avloppsanläggningar är också en källa till vissa miljöfarliga ämnen, till exempel läkemedelssubstanser.

Resultat från projektet Redmic visade att utgående vatten från små avloppsanläggningar innehåller en stor mängd olika miljöfarliga ämnen till exempel läkemedel, plasttillsatser, pesticider, perfluorerade ämnen, kosmetikakemikalier och livsmedelstillsatser. Totalt identifierade man fler än 100 organiska substanser i halter liknande de som återfinns i kommunala reningsverk. I projektet undersöktes hur effektivt de små avloppsanläggningarna renade dessa ämnen och resultatet var att det varierade mycket, alltifrån inte alls till i princip total reduktion, precis som i större, konventionella reningsverk. (Umeå universitet, Sveriges lantbruksuniversitet, Kungliga Tekniska Högskolan, Uppsala universitet, 2017) Även projektet Optitreat konstaterade att bland annat läkemedelsrester sprids från små avloppsanläggningar (Bonus Optitreat, 2017).

I ett tredje projekt analyserades rester av läkemedel, PFOS och EDTA i vatten och sediment i en sjö. Halterna var låga men påvisbara, framförallt i det tillflöde som var mest belastat av utsläpp från små avloppsanläggningar. (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2012) EDTA är ett ämne som förekommer som komplexbildare i tvätt- och rengöringsmedel. PFOS hör till gruppen

perfluorerade ämnen och kan finnas i bland annat impregnerade textilier, rengöringsmedel och brandsläckningsskum (Kemikalieinspektionen, 2014).

I samma studie testades också några markbäddar med avseende på deras förmåga att reducera läkemedelssubstanser. Det konstaterades att reduktion av läkemedelssubstanser beror på utformning och skötsel av avloppsanläggningen. God syresättning och lång uppehållstid i markbaserade anläggningar är gynnsamma förutsättningar för en god reduktion. Reduktionen sker dock inte i lika hög grad för samtliga substanser. Anläggningar som har brister i utformningen kan ge utsläpp till ytvatten och grundvatten, vilket även har noterats i internationella studier. (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2012)

Slutsatsen av studien är att små avloppsanläggningar kan bidra till spridning av såväl läkemedelsrester som kemikalier till miljön, men att ytterligare studier behövs (IVL Svenska Miljöinstitutet, 2012).

Se även avsnitt [Påverkan på dricksvatten](#).

Påverkan i närmiljön

För den enskilda fastighetsägaren är en inte oväsentlig del av problematiken från små avloppsanläggningar den påverkan på närmiljön som bristfälligt renade utsläpp kan orsaka. Det innebär inte nödvändigtvis påverkan på dricksvattnet. Fastighetsägare kan istället uppleva problem med lukt och flugor och spridning av smittämnen till det lokala vattendraget, diket eller bäcken.

Avgifter för tillsyn

Tillsyn av små avloppsanläggningarna är en sådan verksamhet som kommunen har rätt att ta betalt för, se avsnitt [Finansiering](#). En tillsynsavgift ska utformas så att den står i rimlig proportion till de kostnader den avgiftsbelagde orsakar myndigheten. En viss schablonisering av avgiften kan vara nödvändig, det konstaterade MÖD i dom, M 7523-15, där en verksamhetsutövare hade överklagat ett beslut om tillsynsavgift gällande en avloppsanläggning. Tillsynsavgiften var i detta fall baserad på en fast avgift fastslagen i kommunens taxa för prövning och tillsyn inom miljöbalkens område.

Avgiften kan tas ut samlat i slutet av ett ärende eller deldebiteras efter inspektion, då förbud meddelas, för uppföljande tillsyn etc.

En avgift debiteras genom ett beslut som ska utformas på samma sätt som andra typer av beslut. Av beslutet ska framgå hur avgiften beräknats, vad som ingår i avgiften och tillämpligt lagstöd. Det ska alltid bifogas en anvisning om hur avgiftsbeslutet kan överklagas.

Tillsynsmyndigheten får besluta att beslutet ska gälla direkt även om det överklagas, i enlighet med 9 kap 5 § förordning (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken. Det innebär att verksamhetsutövaren ska betala in avgiften även om denne överklagar avgiftsbeslutet. Om avgiften skulle upphävas eller jämkas får myndigheten återbetala med ränta.

Delgivning av avgiftsbeslut

Tillsynsmyndigheten ska se till att adressaten får avgiftsbeslutet och behöver även bestämma på vilket sätt denne ska underrättas. Många miljöförvaltningar väljer att inte kräva att mottagaren av ett avgiftsbeslut skriver under ett delgivningskvitto eller på annat sätt kvitterar mottagandet. En sådan

handläggning förenklar och förkortar det administrativa arbetet hos förvaltningen samtidigt som det inte leder till någon rättsförlust för den enskilde. Här finns endast en motpart – adressaten för avgiften – och konsekvenserna för denne blir att tiden för överklagande blir längre än vid en formell delgivning. Eftersom förvaltningen inte har något bevis på när formell delgivning skett blir det oftast omöjligt att avvisa ett överklagande på grund av att det kommit in för sent. Denna konsekvens anser de flesta förvaltningar, som tillämpar denna rutin, uppvägs av övriga fördelar.

Relevanta rättsfall

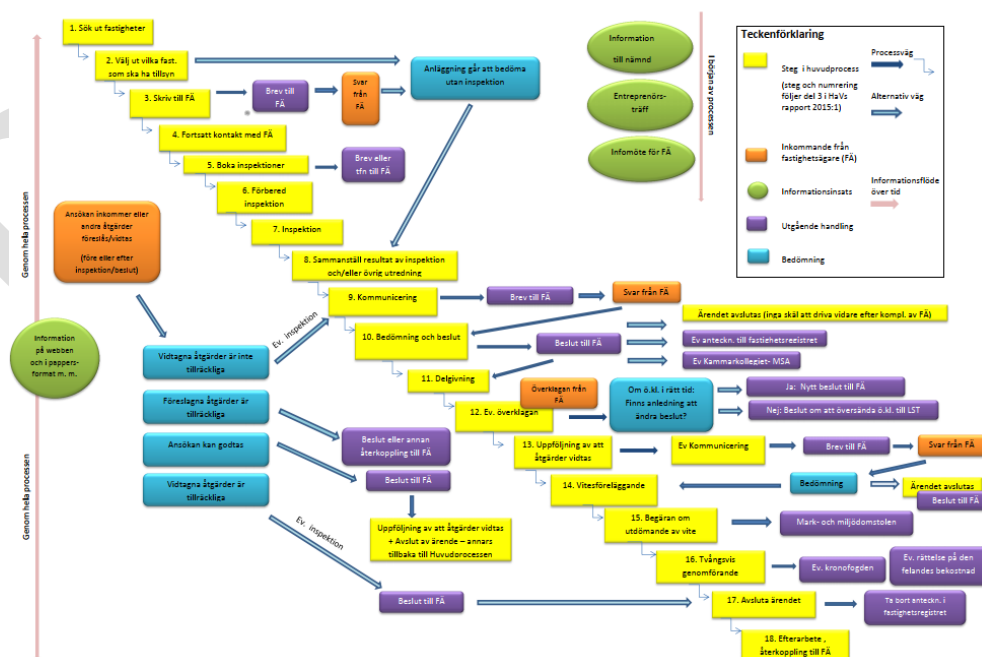
Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Avgifter för tillsyn	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 mars 2016 i mål nr M 7523-15

Processen för tillsyn

I det följande avsnittet beskrivs en stegvis modell för tillsyn av små avloppsanläggningar. Modellen är i huvudsak fokuserad på tillämpliga delar av den juridiska processen och gör inte anspråk på att belysa alla aspekter av tillsynsarbetet.

De allmänna förutsättningarna för tillsyn beskrivs i avsnittet [Handläggning av tillsynsärenden](#).

PROCESSEN TILLSYN AV SMÅ AVLOPP – FÖRSLAG TILL SCHEMATISKT PROCESS-SCHEMA

Figur 4 Processen tillsyn av små avloppsanläggningar – förslag till schematiskt processschema.

Innehåll

- Förberedelse inför tillsyn
- Inspektion
- Kommunikation vid tillsynsärenden
- Bedömning
- Beslut
- Delgivning
- Handläggning vid överklagande
- Uppföljning av att åtgärder vidtas
- Om beslut inte följs
- Avsluta ärendet
- Miljösanktionsavgift
- Åtalsanmälan vid misstanke om brott

Förberedelser inför tillsyn

Generellt kan antas att ju bättre tillsynen har förberetts, desto snabbare och lättare går den förmodligen. Samtidigt får inte förberedelser och planering tillåtas uppta så stor del av tillgängliga resurser att det inte leder till faktiskt åtgärdsarbete. Varje tillsynsmyndighet behöver därför hitta balansen mellan förberedelser och praktiskt tillsynsarbete så att rätt åtgärder vidtas och följs upp på ett effektivt sätt.

Beskrivningen av förberedelser ska inte ses som en checklista där alla beskrivna arbetsmetoder måste tillämpas, utan varje tillsynsmyndighet behöver hitta sitt eget arbetssätt utifrån de lokala förutsättningarna och behoven.

Innehåll

- Samverkan med andra aktörer
- Tillsynsplanering
- Uppdatera avloppsregistret
- Praktiska förberedelser
- Tillsynsprioritering
- Vad säger forskningen om tillsyn?
- Intern projektledning
- Anordna möten med verksamhetsutövare och entreprenörer

Samverkan med andra aktörer

Det finns många olika externa aktörer som det kan vara bra att samverka med, till exempel:

- andra kommuner som delar samma avrinningsområde
- regionala miljösamverkanorganisationer
- länsstyrelsen
- vattenmyndigheterna
- vattenråd
- branschorganisationer (avloppsentreprenörer, mäklare, LRF, teknikleverantörer med flera)

- renhållningsentreprenören.

Samarbete på regional nivå med länsstyrelse och/eller miljösamverkan kan underlätta tillsynsarbetet med små avloppsanläggningar i den egna kommunen och även öka samsynen mellan angränsande kommuner.

Renhållningsentreprenören har ofta god lokalkännedom om eventuella problem med avloppsanläggningarna i kommunen, vilket kan användas i planeringsarbetet.

Vidare är avloppsentreprenörer och eventuella serviceföretag en viktig grupp som miljöförvaltningen behöver hålla välinformerade. Informationsmöten riktade specifikt till dem som i slutänden ska göra det praktiska jobbet med anläggningarna kan underlätta för alla inblandade. För entreprenörer och serviceföretag god kännedom om tillsynen och om vilka krav som miljöförvaltningen ställer på till exempel en avloppsansökan kan handläggningen underlättas avsevärt. Entreprenörer kan också, precis som slamsugare, ha god lokalkännedom som miljöförvaltningen kan ta hjälp av. Det kan vara bra att stämma av med entreprenörer i förväg så att det finns tillräckligt med grävtjänster att tillgå för verksamhetsutövare som ska göra om sitt avlopp.

Ett resultat av miljöförvaltningens tillsynsinsats kan också bli att fastighetsägare slår sig samman och tar upp frågan med den tekniska förvaltningen om att på frivillig väg få ansluta sig till den kommunala VA-anläggningen. Det kan i sådana fall vara bra att ta en kontakt med tekniska förvaltningen eller motsvarande för att få reda på hur tidsplanen ser ut för anslutning av de aktuella fastigheterna.

Tillsynsplanering

Behovsutredning och tillsynsplan är viktiga interna redskap på miljöförvaltningen, men det är också viktigt att arbetet med små avloppsanläggningar förankras i förvaltningsöverskridande planering, till exempel genom en VA-plan.

Innehåll

- Behovsutredning och tillsynsplan
- Uppföljande besök
- Personal
- Finansiering
- Skyldighet att hålla register
- Politisk förankring
- Relevanta rättsfall

Behovsutredning och tillsynsplan

I 1 kap. 6–9 §§ [miljötillsynsförordningen](#) (2011:13), ställs krav på att

- det ska finnas en utredning om tillsynsbehovet för hela myndighetens ansvarsområde enligt miljöbalken

- det ska finnas register över de tillsynsobjekt som behöver återkommande tillsyn
- det ska finnas en samlad tillsynsplan och av den ska det framgå hur myndigheten har tagit hänsyn till den nationella tillsynsstrategin
- tillsynsarbetet ska bedrivas effektivt
- myndigheten ska utveckla personalens kompetens i tillsynsfrågor.

Tillsynen av små avloppsanläggningar handlar dels om att ställa krav på utsläpp av avloppsvatten där längre gående rening saknas och dels på att upprätthålla avloppens funktion på lång sikt så att tillstånd, villkor i tillstånd och föreläggande följs.

Speciellt viktigt blir det att arbeta parallellt även med sådan återkommande tillsyn i de kommuner där resultatet av tillsynen blir skötselkrävande anläggningar såsom till exempel markbäddar med fosforfällning/fosforfälla eller minireningsverk. I dessa fall krävs ofta, för att den förutsatta reningsfunktionen ska upprätthållas, både service av fackman och en initierad egenkontroll hos verksamhetsutövaren.

Det innebär att en behovsutredning enligt 1 kap. 6 § miljötillsynsförordningen, som omfattar hela "beståndet" av små avloppsanläggningar i kommunen behöver göras, samt att förvaltningens tillsynsplan anpassas därefter. [Naturvårdsverket](#) och [SKR](#) har mer information om hur behovsutredning och tillsynsplan kan tas fram.

Det är värt att notera att tillsynsmyndighetens uppgift att kontrollera efterlevnaden av miljöbalken ska ske i nödvändig utsträckning (26 kap. 1 §, andra stycket, miljöbalken). Havs- och vattenmyndighetens bedömning är därför att tillsynen behöver vara riskbaserad så att tillsynsinsatsen står i proportion till den påverkan som verksamheten eller åtgärden kan orsaka. De olika verksamheterna kan komma att få olika tillsynsprioritet beroende på dess omfattning och karaktär. Kontrollen kan ske på många olika sätt. Det ingår i tillsynsmyndighetens tillsynsuppdrag att bedöma vad som är i nödvändig utsträckning.

Uppföljande tillsynsbesök efter tillståndsgivning

En speciell form av tillsyn som ligger nära tillståndsprövningen är ett uppföljande tillsynsbesök när anläggningen varit i drift ett tag, kanske 1 - 2 år beroende på typ av anläggning och övriga förutsättningar.

Ett uppföljande tillsynsbesök när anläggningen är i drift ger miljöförvaltningen möjligheter att kontrollera att den nya anläggningen följer tillståndet och har den förväntade funktionen. Det är också en hjälp för verksamhetsutövaren att nå en väl fungerande anläggning och nytta för investerade medel genom att miljöförvaltningen tidigt kan ge information och feedback. Finns problem med anläggningen så får verksamhetsutövaren möjlighet att åtgärda felen och/eller möjlighet att reklamera anläggningen till entreprenör/leverantör. Ett uppföljande tillsynsbesök kan ersätta eller komplettera en så kallad slutbesiktning som utförs innan anläggningen tas i drift (18 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd).

Personal

En effektiv tillsyn förutsätter att personella resurser avsätts. Det finns fördelar med att det är den ordinarie personalen som driver arbetet eftersom lång

erfarenhet av såväl kommunen som av små avloppsanläggningar är ovärderligt i arbetet. Om det är ordinarie personal som utför arbetet så kommer den kompetens som byggs upp också att stanna i kommunen, vilket är ytterligare en fördel.

Finansiering

Kommunen har rätt att ta betalt för tillsyn av små avloppsanläggningarna. I motiven till miljöbalken uttalas att:

”Utgångspunkten bör vara att avgifterna ska täcka en myndighets kostnader för verksamhet enligt miljöbalken, främst prövningen och tillsyn (självkostnadsprincipen). Något överskott ska däremot inte uppkomma.”

(Proposition 1997/98:45, Miljöbalk, del 1, 1997, s. 516)

SKR ger ut underlag som stöd vid taxesättning av kommunernas verksamhet inom miljöbalkens område. Denna information finns tillgänglig på [SKR:s hemsida](#).

Vid beräkning av kommunens behov av resurser för prövning och tillsyn av små avloppsanläggningar kan till exempel nedanstående ingå:

- Projektuppläggning och insamling av bakgrundsdata
- Registrering av ärende
- Inläsning och beredning av ärende
- Kontroll av anläggning, tillsyn
- Resor
- Databehandling av insamlade fakta
- Interna och externa kontakter med till exempel fastighetsägare, entreprenörer, konsulter med flera
- Upprättande av skrivelser
- Beslutsfattande
- Expediering

Även om tillsyn på ett avlopp inte resulterar i ett förbud eller föreläggande så har kommunen rätt att ta ut tillsynsavgift, se dom från MÖD i mål nr [M 7599-19](#).

Skyldighet att hålla register

Av 1 kap. 7 § i miljötillsynsförordningen framgår att tillsynsmyndigheten ska föra ett register över sådana verksamheter som behöver återkommande tillsyn.

I Naturvårdsverkets handbok om operativ tillsyn (Naturvårdsverket, Operativ tillsyn, handbok för tillsynsmyndigheten - Handbok 2001:4, 2001) anges följande:

”Med verksamheter som behöver återkommande tillsyn bör förstås sådana som myndigheten bedömt fordrar tillsyn minst en gång inom en viss tid, exempelvis 5 år.”

Risikklassning av samtliga små avloppsanläggningar i en kommun gör det lättare att avgöra vilka anläggningar som behöver tillsyn med tätare intervall. Det är svårt att bedriva en effektiv tillsyn om det inte finns ett aktuellt register över alla små avloppsanläggningar i en kommun. Register över alla de små avloppsanläggningarna i en kommun behövs för att kunna planera tillsynen, för att följa upp åtgärder och för att kunna bidra med tillförlitlig statistik till nationell, regional och lokal uppföljning.

Politisk förankring

Ett tydligt politiskt förankrat strategiskt beslut som anger målsättningen med kommunens arbete med små avloppsanläggningar underlättar en bra tillsynsplanering. Men det finns också andra skäl till att ha en god politisk förankring. De förtroendevalda kan få frågor och klagomål från kommuninvånare som påverkas av tillsynen och behöver därför vara införstådda i hur tillsynen går till och vilket syfte den har. Om politikerna är välinformerade om miljöbalkens krav och vilka miljö- och hälsoskyddsfrågor som är relevanta i kommunen och som måste beaktas vid prövning och tillsyn av små avloppsanläggningar, blir det lättare att förklara de beslut som fattas.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Finansiering	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 oktober 2020 i mål nr M 7599-19

Uppdatera avloppsregistret

För ett systematiskt och effektivt riskbaserat tillsynsarbete med de små avloppsanläggningarna kan miljöförvaltningen behöva ha ett digitalt avloppsregister som kan kommunicera med en GIS-plattform. Lägesbunden information om alla avloppsanläggningarna i kommunen innebär en förbättrad möjlighet att kunna prioritera var i kommunen tillsynsarbetet ska fokuseras för att nå bästa resultat. Information om anläggningarnas placering underlättar också utsökning av fastigheter inom ett visst område inför utskick av information till fastighetsägare.

Innehåll

- [Digitalisering](#)
- [Koppla ihop karta och avloppsregister](#)
- [Registrering av information](#)
- [Fastigheter inom kommunalt verksamhetsområde som inte är anslutna](#)

Digitalisering

Ofta finns inte alla små avloppsanläggningar i en kommun registrerade som objekt i miljöförvaltningens ärendehanteringssystem. Kommunens tekniska förvaltning eller renhållningsentreprenören kan dock ha register över abonnenter med slamsugning till vilken koordinater är knutna. Uppgifterna kan hämtas till miljöförvaltningen via till exempel en excelfil och användas för att uppdatera tillsynsregistret.

Fastighetsregistret kan användas om koordinater för avloppsanläggningen saknas; där går det att välja mittpunkt för bostadshuset som koordinat. Tillförlitligheten i koordinatsättningen blir förmodligen tillräckligt bra för ändamålet, eftersom avloppsanläggningar brukar ligga i närheten av bostadshuset.

Det är möjligt att i ärendehanteringssystemet skapa ett potentiellt tillsynsobjekt ("litet avlopp") för varje fastighet i kommunen. Fördelen med att börja med att lägga in ett objekt per fastighet är att inte några fastigheter missas när informationen i ett senare skede används för riskklassning.

Genom att hämta uppgifter från abonnentregister över vilka som betalar bruksavgifter för kommunalt VA går det att radera dessa ur avloppsregistret. Alternativt kan de fastigheter som fysiskt ligger inom VA-verksamhetsområde raderas och de fastigheter som ligger inom VA-verksamhetsområdet och har slamsugning sedan läggas till.

Genom att föra in respektive dra ifrån data i miljöförvaltningens avloppsregister och styra utsökningen av data kan information erhållas som underlättar planeringen av tillsynen av små avloppsanläggningar, se figur 5.

I kommunens arbete med att uppdatera ärendehanteringsregistret behöver dataskyddsförordningen (GDPR) beaktas, då det kan komma att handla om personuppgifter. Mer information finns hos Integritetsskyddsmyndigheten.

C Alla fastigheter med hus som finns registrerade i fastighetsregistret

A Alla fastigheter med små avloppsanläggningar i kommunen (en liten andel kan också vara helt utan avloppsanläggning).

H
(se nedan)

B Alla fastigheter med kommunal avloppsanslutning.

D Alla fastigheter som finns i register över abonnenter med slamsugning.

E Alla fastigheter som finns i register över abonnenter som betalar bruksavgift för kommunalt avlopp.

F Alla fastigheter inom kommunalt VA-verksamhetsområde.

G Fastigheter anslutna till kommunalt VA via samfällighet.

H Fastigheter anslutna till gemensamhetsanläggningar >200 pe.

Figur 5 Uppgifter om vilka fastigheter i kommunen som har små avloppsanläggningar kan man få genom att summera delmängder från olika källor

RENTISS

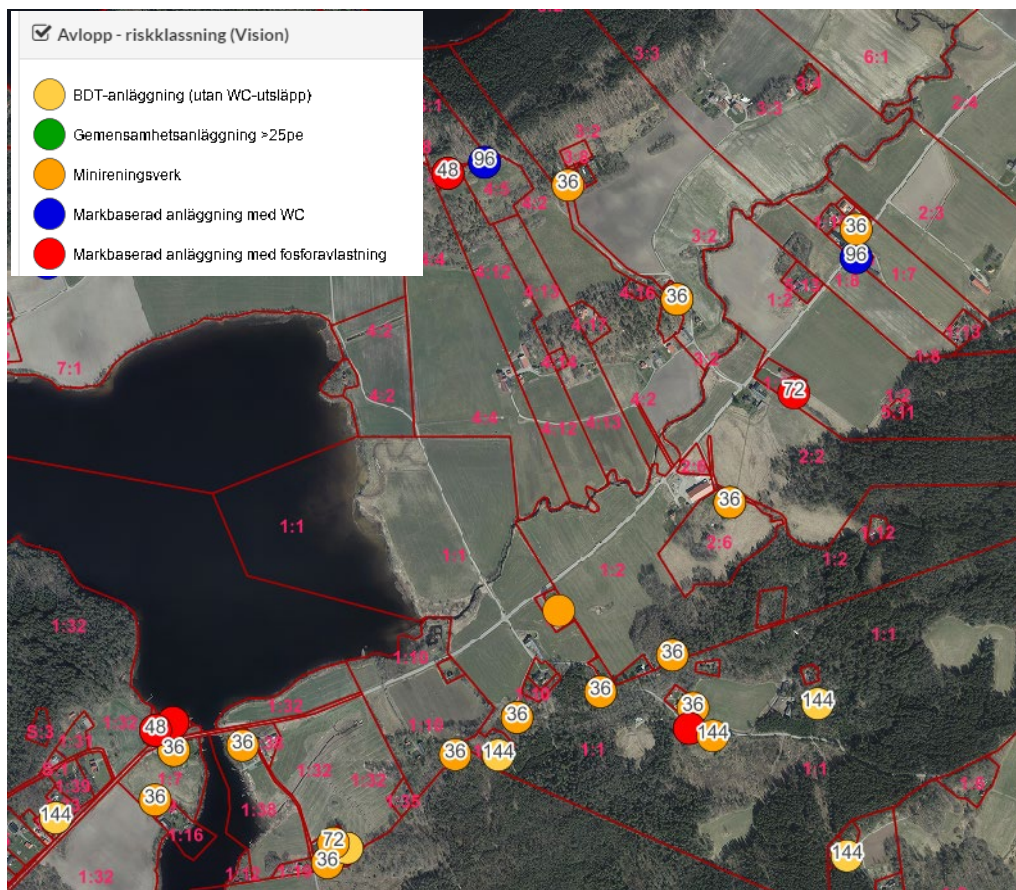
Tabell 2 Förklaring till var de delmängder av information som behövs för att uppdatera avloppsregistret kan finnas.

	Definition av delmängd	Var hittar man informationen?
A	Alla fastigheter med små avloppsanläggningar i kommunen	A bör vara C minus B där $B = E + G + H$ En delmängd är sannolikt registrerad i miljöförvaltningens register eller finns som arkivuppgifter. Ett uppdaterat register över objekt/fastigheter med små avloppsanläggningar eller potentiella sådana, bör kunna uppnås genom att utnyttja informationen i B till H.
B	Alla fastigheter med kommunal VA-anslutning	B bör vara $E + G + H$
C	Alla fastigheter med ett hus som finns registrerade i fastighetsregistret	Fastighetsregistret
D	Alla fastigheter som finns i register över abonnenter med slamsugning. Även icke anslutna inom verksamhetsområde.	Teknisk förvaltning eller slamsugningsentreprenör
E	Alla fastigheter som finns i register över abonnenter som betalar brukningsavgift för kommunalt avlopp *)	Tekniska förvaltningen
F	Alla fastigheter inom kommunalt VA-verksamhetsområde	Tekniska förvaltningen
G	Fastigheter anslutna till kommunalt VA via samfällighet	Tekniska förvaltningen/samfälligheterna
H	Fastigheter med gemensamhetsanläggningar > 200 pe	Miljöförvaltningens egna register över tillsynsobjekt. (I registret kan också finnas uppgifter om små avloppsanläggningar som är gemensamhetsanläggningar mellan 26–200 pe eftersom de tidigare hörde till gruppen anmälningspliktiga C-anläggningar. Motsvarande anläggningar med kommunal huvudman hör till grupp E, men kan också finnas registrerade som enskilda tillsynsobjekt i miljöförvaltningens tillsynsregister på grund av sin storlek.)

*) De flesta kommuner tar inte betalt för mängden avloppsvatten utan för förbrukad mängd dricksvatten. Då finns ofta två taxor, en för bara dricksvattnet som betalas av de som inte är anslutna till det kommunala avloppet och en taxa, som de flesta betalar, för de som är anslutna till både vatten och avlopp.

Koppla ihop karta och avloppsregister

För att informationen i avloppsregistret ska bli tillgänglig i karta och löpande uppdateras behöver kopplingen mot kommunens Gis-plattform lösas.

Figur 6 Exempel på karta med koppling mot avloppsregister, Kungsbacka kommun, 2021. Teckenförklaring infälld i övre vänster hörn. De färglagda punkterna representerar var och en ett tillsynsobjekt där färgen är relaterad till tekniken. Siffran anger tillsynsintervallet i månader. Flygfoto från Lantmäteriet.

Registrering av information

Registreringen i miljöförvaltningens avloppsregister är avgörande för möjligheten att söka ut specifika uppgifter om en viss fastighet, att hantera statistik och att följa upp tillsynen. Det är därför viktigt att det finns interna rutiner för hur registreringen ska ske och att det sker på ett sådant sätt att det är möjligt att söka ut relevant information. De grundläggande uppgifter som alltid bör finnas med finns listade i filen [Attribut – små avlopp](#).

Fastigheter inom kommunalt verksamhetsområde som inte är anslutna

Fastighetsägare till fastigheter som ligger inom kommunalt verksamhetsområde kan ha betalat anslutningsavgift utan att ha gjort den fysiska anslutningen via servisedledning. Miljöförvaltningen kan aktivt behöva söka upp fastigheter utan anslutning.

Tekniska förvaltningen registrerar förmodligen sina abonnenter så att det framgår vilka som betalar bruksavgift för kommunalt avlopp. Miljöförvaltningen kan i samarbete med tekniska förvaltningen söka ut fastigheterna inom ett verksamhetsområde och jämföra med abonnentregistret över de fastigheter som betalar bruksavgift. Fastigheter som inte betalar bruksavgift men som ligger inom verksamhetsområde kan via brev få frågan om vilken avloppslösning de har.

De fastigheter som, efter kontakt med fastighetsägarna, har konstaterats inte är anslutna till kommunalt avlopp bör behandlas som vid annan tillsyn av små avloppsanläggningar. Tekniska förvaltningen kan inte tvinga någon att fysiskt ansluta sig till VA-anläggningen och miljöförvaltningen kan inte heller generellt förbjuda små avlopp inom ett VA-verksamhetsområde.

Miljöförvaltningen kan dock förelägga en enskild fastighetsägare att ansluta fastigheten till en befintlig allmän avloppsanläggning, om det finns sådana omständigheter i det enskilda fallet som gör att den befintliga anläggningen bedöms som bristfällig och att det är skäligt med ett sådant beslut, se avsnitt [När fastigheten ligger inom kommunalt verksamhetsområde](#).

Fastigheterna som har konstaterats ligga inom verksamhetsområde, men inte betalar bruksavgift, kan också kontrolleras med kommunens slamsugningsentreprenör. En fastighet där slamsugning sker har sannolikt en enskild avloppsanläggning.

I en del kommuner finns ett utvecklat samarbete mellan miljöförvaltningen och tekniska förvaltningen för att spåra fastigheter som inte är anslutna inom det kommunala verksamhetsområdet. Fastigheter som är "eventuellt icke-anslutna" identifieras och kontrolleras med avseende på anslutning av tekniska förvaltningen. En rökpatron placeras i en spillvattenbrunn ute i gatan, om fastigheterna omkring är anslutna ska de vara ventilerade över taknock och följaktligen kommer ett korrekt anslutet hus synas som ett hus med rök ut från ventilationshuvorna/skorstenen. Ingen rök = förmodligen ingen anslutning. Därefter kan miljöförvaltningen ta över och utreda med stöd av miljöbalken. Eventuellt kan det krävas infärgning av utgående avlopp från en fastighet för att säkerställa påkoppling på det kommunala VA-systemet eller inte.

Metoden fungerar även för fastigheter som är felaktigt inkopplade på dagvattenledningar, men här väljer ibland tekniska förvaltningar att spåra de icke anslutna fastigheterna genom att sätta ut hönsnät i dagvattenbrunnar och systematiskt spåra källan till eventuellt toalettpapper som fastnar där.

Praktiska förberedelser

Innehåll

- [Interna handläggningsrutiner och skrivmallar](#)
- [Utrustning](#)
- [Vaccination](#)
- [Tips inför tillsyn](#)

Interna handläggningsrutiner och skrivmallar

Det kan underlätta om det finns skriftliga interna handläggningsrutiner för tillsynen, speciellt om flera handläggare utför tillsynsarbetet. Det är också effektivt om det i ärendehanteringssystemet finns handläggningsstöd i form av skrivmallar för de vanligaste skrivelserna och besluten. Då kan mallen kopplas direkt till det aktuella ärendet och användas som underlag för skrivelsen.

Utrustning

Till de mer handfasta förberedelserna hör införskaffande av utrustning som behövs för att bland annat kunna öppna och lyfta tunga lock. Exempel på utrustningslista:

Skyddsutrustning

- Handskar, regnkläder och skor/stövlar med stålhätta
- Handdesinfektion/handtvättmöjlighet (vattendunk & tvål)
- Trasor/papper
- Förstahjälpen-kit
- Avfallspåse

Hjälpmedel

- Krokare, spett och liknande för att kunna lyfta tunga lock
- Öppnare för A-brunn
- Skiftnyckel och skruvmejsel (för att kunna lossa vissa brunnslocks-låsningar)
- Ficklampa
- Kamerafunktion (kamera/mobiltelefon/surfplatta)
- Skrivunderlägg + blyertspenna (funkar även om det regnar)
- Färgningsmedel, och eventuellt UV-lampa, för att vid behov kunna identifiera utsläppspunkt
- Surfplatta om dokumentation sker elektroniskt.

Mätutrustning

- Måttband eller tumstock
- Klucklod
- Lod eller pejlsticka
- Planlaser
- Jordprovtagare
- Fältutrustning för provtagning av avloppsvatten
- GPS
- Kamera för inspektion av ledningar

Vaccination

Till de praktiska förberedelserna hör också eventuell vaccination av tillsynspersonal. Kontakt med avloppsvatten ökar risken för hepatit A och eftersom handläggare i samband med avloppstillsyn rör sig mycket ute i skog och mark kan en vaccination mot såväl TBE (fästingburen hjärnhinneinflammation) som stelkramp vara lämpligt.

Tips inför tillsyn

- Informera på webben om hur avloppstillsynen går till, hur många som fått föreläggande/förbud och vilken tillsyn som står på tur.

- Ha länk till informationsmaterial om små avloppsanläggningar på webben, till exempel ”[Marknadsöversikt, produkter för enskilt avlopp](#)” eller råd om skötsel av avloppsanläggningar.
- Informera på webben om hur ansökningsprocessen går till och ha lätt tillgängliga ansökningsformulär, gärna som e-tjänst.
- Samarbeta med mäklare och avloppsentreprenörer, till exempel genom att anordna informationsträffar.
- Ha färdiga formulär (eventuellt webbformulär) för förfrågan om en fastighets avloppsstatus, för fastighetsägare, husspekulanter och mäklare.
- Använd ett kommunövergripande gemensamt informationsmaterial avseende vattenfrågor för att öka medvetenheten hos allmänheten.

Tillsynsprioritering

Vilka avloppsanläggningar som ska prioriteras vid tillsyn kan bestämmas genom att tillämpa olika metoder. Den metod som denna vägledning fokuserar på i första hand är riskbaserad tillsyn som bygger på riskklassning av *alla* små avlopp i en kommun. Beroende på förutsättningarna i kommunen kan riskbaserad tillsyn behöva justeras och kombineras med andra metoder för att uppnå bästa möjliga nytta.

Innehåll

- [Kriterier för att prioritera tillsyn](#)
- [Riskbaserad tillsyn](#)

Kriterier för att prioritera tillsyn

En viktig och övergripande fråga att ta ställning till för att kunna prioritera tillsynen av små avloppsanläggningar är utifrån vilket perspektiv de små avloppsanläggningarna behöver tillsyn. Vad vill vi skydda?

Anledningar till att tillsyn behövs kan vara:

- skydd av dricks- eller badvatten (smittskydd)
- skydd av en lokal recipient – vattendrag, sjö, kust, grundvatten (övergödning, hälsoskydd)
- generellt miljö- och hälsoskydd – läkemedelsrester, hushållskemikalier med mera

Några kriterier som kan användas för att prioritera tillsynsinsatser:

- risk för negativ påverkan på hälsoskydd ger generellt högre risk än miljöskydd
- avloppsanläggningar inom vattenskyddsområde ger högre risk än utanför vattenskyddsområde.
- avloppsanläggningar nära badplatser ger högre risk än anläggningar som inte ligger vid badplatser.

- avloppsanläggningar med avrinning till vattenförekomster med dålig näringsämnesstatus ger högre risk än vattenförekomster med bättre näringsämnesstatus
- vattenförekomster där små avloppsanläggningar står för en större andel av näringsämnestillförseln ger högre risk än vattenförekomster där de står för en mindre andel
- tätbebyggda områden ger högre risk än glesbebyggda områden

Dessa kriterier finns det lättillgänglig information om i länsstyrelsernas [Gis-stöd för tillsyn och prövning av små avlopp](#) vilket kan utnyttjas för att prioritera tillsynen.

Andra kriterier som bygger på miljöförvaltningens lokalkännedom och där det eventuellt inte finns gis-information:

- områden med stort exploaterings- eller inflyttningstryck ger högre risk än områden med lägre exploateringsstryck (till exempel omvandlingsområden)
- områden med dokumenterade problem ger högre risk än områden där problem inte finns dokumenterade

Slutligen, kriterier som det kan finnas uppgifter om i miljöförvaltningens ärendehanteringssystem:

- anläggningar som belastas med WC ger högre risk än anläggningar som endast belastas av bdt-vatten
- anläggningar utan efterföljande rening eller med okänd rening ger högre risk än anläggningar som har efterföljande rening
- anläggningar som är dimensionerade för många fastigheter ger högre risk än de som är dimensionerade för ett fåtal
- anläggningar som har stort skötselbehov ger högre risk än de som har lägre skötselbehov

Riskbaserad tillsyn

En riskklassning av de små avloppsanläggningarna i en kommun kan vara utgångspunkten för behovsutredningen (1 kap 6§ miljötillsynsförordningen) avseende tillsyn av små avloppsanläggningar. Genom att göra en riskklassning av varje enskilt objekt kan en tillsynsplan skapas som identifierar de arbetsuppgifter som bör prioriteras avseende små avloppsanläggningar. Miljöförvaltningen får därmed också en uppfattning om de personella resurser som behövs för tillsynen.

Principen är att en anläggning som utgör en större risk för människors hälsa eller miljö bör få tillsyn med tätare intervall än den som utgör en mindre risk. Detta motsvarar miljöbalkens definition i 26 kap. 1 § 1 p att med tillsyn avses att tillsynsmyndigheten ”på eget initiativ eller efter anmälan i nödvändig utsträckning ska kontrollera att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken följs samt vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse (...)”.

Alla avloppsanläggningar bör riskklassas

I denna vägledning använder vi begreppet riskbaserad tillsyn när vi avser tillsyn som utgår från riskklassning av *alla* avloppsanläggningar i kommunen, såväl de anläggningar där reningen är okänd eller där längre gående rening än slamavskiljning saknas, som anläggningar där tillsynsmyndigheten har kännedom om att efterföljande reningssteg finns.

En fördel med riskklassningen är att tillsynsbehovet och därmed behovet av resurser blir tydligt eftersom alla anläggningar oavsett status och teknik ingår. Riskklassningen ger ett helhetsgrepp på alla små avloppsanläggningar i kommunen vilket innebär att inte endast de anläggningar som saknar längre gående rening ingår i tillsynsplanen. Även anläggningar som har ett efterföljande reningssteg kan ur ett riskperspektiv behöva tillsyn för att ge den miljö- och hälsonytta som förutsattes när de inrättades, inte minst anläggningar som har mindre robust teknik och/eller kräver löpande skötsel för ett fullgott reningsresultat.

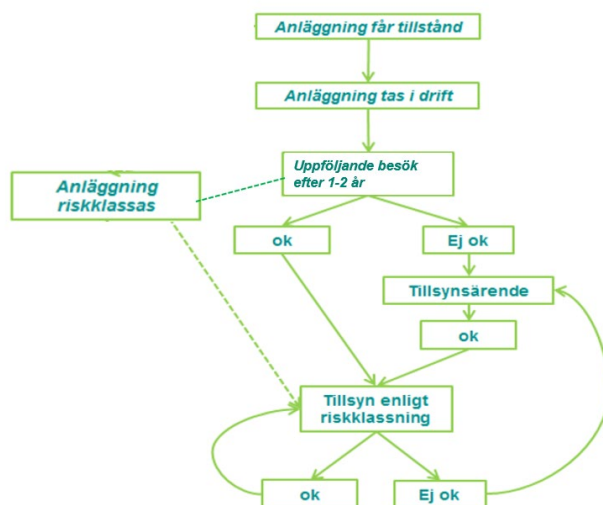
För att klassningen ska kunna göras på ett effektivt sätt är en förutsättning ett digitalt avloppsregister med koordinatsatta anläggningar.

Riskklassning av nya anläggningar

Riskbaserad tillsyn utgår från att varje ny anläggning riskklassas efter det att anläggningen fått tillstånd och det uppföljande tillsynsbesöket har gjorts. Med uppföljande tillsynsbesök avses tillsyn av nya avloppsanläggningar 1-2 år efter att de är tagna i drift för att se att de fungerar som avsett, se avsnitt [Uppföljande tillsynsbesök efter tillståndsgivning](#). Efter detta sker tillsyn enligt riskklassningen.

Tillsynsfrekvens bestäms utifrån riskklassningen. De anläggningar som har högst risk att påverka människors hälsa och miljö får ett tätare tillsynsintervall än de som har lägre påverkansrisk.

I figur 7 presenteras ett förslag till flödesschema för att införa tillsyn av små avloppsanläggningar baserat på riskklassning.

Figur 7 Förslag till flödesschema för riskbaserad tillsyn för nya anläggningar där ett uppföljande besök görs 1-2 år efter att anläggningen tagits i drift.

Riskklassning av äldre anläggningar

Äldre anläggningar som redan finns i miljöförvaltningens digitala ärendehanteringsregister eller som läggs till efter en uppdatering av registret bör också riskklassas. Om specifika uppgifter om avloppsanläggningen på en viss fastighet saknas, så kommer anläggningen att få sin riskklassning baserad på schablonuppgifter, se avsnitt [När uppgift om avloppsanläggningen saknas](#).

Om inte alla avloppsanläggningar finns i registret så kan de behöva läggas till, se avsnitt [Uppdatera avloppsregistret](#).

Förslag till modell för riskklassning

Förslaget till riskklassningsmodell är en systematisk metod för att hantera så många förutsebara risker som möjligt på en och samma gång. Detta leder till en differentiering av tillsynsintervallen som gör det möjligt att prioritera mellan ett stort antal tillsynsobjekt.

Den nedan beskrivna modellen gör inte anspråk på att ge en fullständig riskklassning där allt som kan bidra till en risk ingår, eller där risken är bedömd på detaljnivå; för detta är antalet anläggningar för stort och kunskapen om dem och deras omgivning för låg. Modellen får därför istället ses som ett grovt såll som underlättar för miljöförvaltningen att göra prioriteringar för att öka tillsynens miljö- och hälsonyttan. Riskklassningen är ett sätt att säkerställa att uppgifter som är viktiga för att bedöma risk inte glöms av.

Riskklassning kan förslagsvis göras utifrån fem riskkriterier:

- Recipientens känslighet med avseende på hälsoskydd
- Recipientens känslighet med avseende på miljöskydd
- Vilken typ av avloppsvatten som släpps ut
- Dimensionering
- Anläggningens tekniska förutsättningar
- Anläggningens skötselbehov

Av tabell 3 framgår vilka omständigheter som innebär en större risk för påverkan.

Tabell 3 Utgångspunkter för bedömning av anläggningens risk

Kriterier	Omständigheter som innebär större risk för påverkan
Risk för påverkan på grund och ytvatten med avseende på hälsoskydd.	Närhet till badplatser, vattenskyddsområden för allmänna grund- och ytvattentäkter och/eller många hus nära belägna varandra. Utgångspunkten är här inte anläggningens risk att påverka, utan risken som finns på platsen oberoende av anläggningen.
Risk för påverkan på recipient avseende belastning av fosfor och kväve.	Recipienter med sämre status än god enligt statusklassningen och där de små avloppsanläggningarna står för en viss andel av belastningen samt tätbebyggda områden. Utgångspunkten är här inte anläggningens risk att påverka, utan risken som finns på platsen oberoende av anläggningen.
Vilken typ av avloppsvatten som släpps ut	En anläggning som renar WC-vatten och inte enbart BDT-vatten.

Kriterier	Omständigheter som innebär större risk för påverkan
Dimensionering	En anläggning som är dimensionerad för fler än 25 pe (personekvivalenter).
Anläggningens tekniska förutsättningar	En anläggning som har okänd rening eller saknar längre gående rening.
Anläggningens skötselbehov	En anläggning som har större skötselbehov på grund av att den har förslitningsdelar (delar som påverkar anläggningens reningsförmåga till exempel pumpar, kompressorer och filter) eller att eget omhändertagande av avfallet sker.

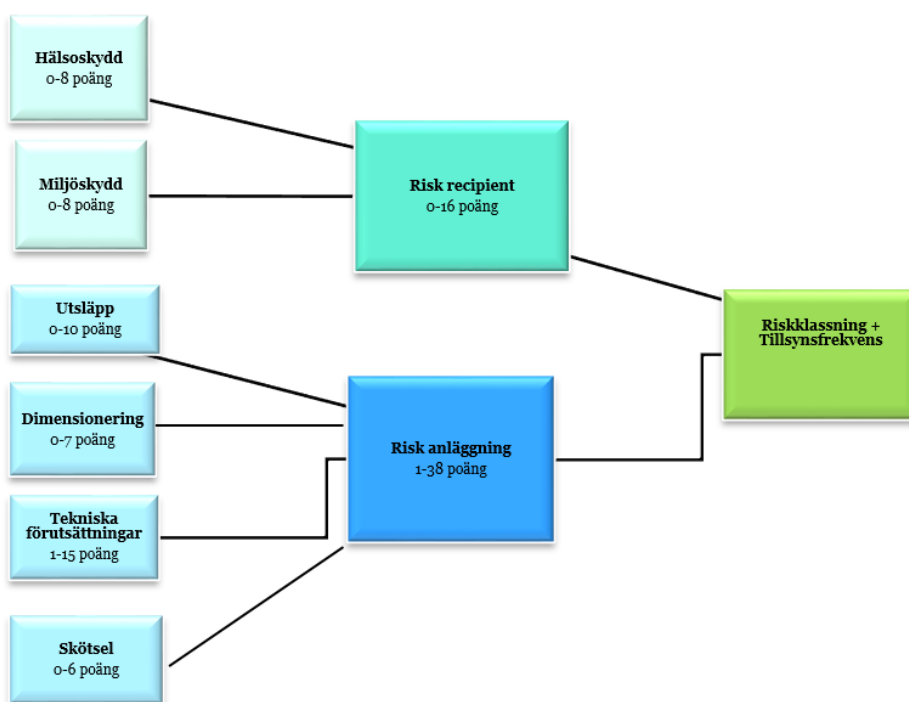
I förslaget till modell har varje kriterium flera faktorer som summeras för att beräkna riskpoäng. Riskpoäng för de sex kriterierna summeras sedan för en total riskpoäng. Utifrån den totala riskpoängen får varje anläggning en riskklass och ett förslag på tillsynsintervall. Ett förslag till faktorer som ska registreras samt poängsättning för bedömning av risk för varje faktor finns i tabell 4.

	Kriterier	Faktorer	Information hämtas från	Bedömning	Risk-poäng			
Risk recipient	Hälsoskydd	Närhet till badplatser, vattenskyddsområden för allmänna grund- och ytvattentäkter och/eller många hus nära belägna varandra.	GIS-stödet lager: HS111, HS112 HS121 HS122	Ett avlopp riskerar inte att påverka	0			
				Ett avlopp har väldigt liten risk att påverka	2			
				Ett avlopp har liten risk att påverka	4			
				Ett avlopp riskerar att påverka	6			
				Ett avlopp har stor risk att påverka	8			
				Uppgift saknas	8			
	Miljöskydd	Fosfor: Tätbebyggda områden samt recipienter med sämre status än god enligt statusklassningen och där små avloppsanläggningarna står för en viss andel av belastningen.	GIS-stödet lager: P111 P122	Ett avlopp riskerar inte att påverka	0			
				Ett avlopp har väldigt liten risk att påverka	1			
				Ett avlopp har liten risk att påverka	2			
				Ett avlopp riskerar att påverka	3			
				Ett avlopp har stor risk att påverka	4			
				Uppgift saknas	4			
		Kväve: Tätbebyggda områden samt kustvatten känsliga för kväve med sämre status än god enligt statusklassningen och där de små avloppsanläggningarna står för en viss andel av belastningen.	GIS-stödet lager: N111	Ett avlopp riskerar inte att påverka	0			
				Ett avlopp har väldigt liten risk att påverka	1			
Ett avlopp har liten risk att påverka				2				
Ett avlopp riskerar att påverka				3				
Ett avlopp har stor risk att påverka				4				
Uppgift saknas				4				
Risk anläggning	Utsläpp	Typ av belastning på anläggningen.	Ärendehanteringssystem (BelastningsTyp: wc; bdt; wcbdt)	BDT	0			
				WC	10			
				WC och BDT	10			
				Uppgift saknas	10			
	Dimensionering	Hur många personer (pe) som anläggningen är dimensionerad för.	Ärendehanteringssystem (dimensioneringPE)	Uppgift saknas	0			
				5-24	0			
				25-50	3			
				51-200	7			
	Tekniska förutsättningar	Teknik	Ärendehanteringssystem (anläggningsDelTyp, minireningsverk; infiltration; efterpolering; markbädd; slamavskiljare; sluten tank; BDT-filter)	Sluten tank för wc och/eller bdt	1			
				Infiltration, markbädd eller BDT-filter för wc	3			
				Infiltration, markbädd eller BDT-filter för bdt	1			
				Infiltration eller markbädd med fosforrening för wc	3			
				Infiltration eller markbädd med fosforrening för bdt	1			
				Minireningsverk för wc	3			
				Minireningsverk för bdt	1			
				Endast slamavskiljare för wc	15			
				Endast slamavskiljare för bdt	3			
				Uppgift saknas	15			
				Skötselbehov	Anläggning med förslitningsdelar	Ärende-hanteringssystem (harFörslitningsdelar)	Uppgift saknas	0
							Nej	0
Ja	3							
Eget omhändertagande	0							

			Ärende-hanteringssystem: typAvEgetOmhändertagande, fosformaterial; slam; urin; fekalier; latrin; filter; inget	Fosformaterial, slam, urin, fekalier, latrin och/eller filter	3
--	--	--	---	---	---

Tabell 4 Förslag till modell för riskklassning.

För varje faktor avgör gis-lagret med högst riskpoäng vad just den faktorn bidrar med till den totala riskpoängen. Riskpoängen för recipienten med avseende på hälsa och miljö läggs ihop vilket ger en riskpoäng mellan 0-16. Riskpoängen för anläggningen räknas ut på samma sätt genom att lägga ihop riskpoäng för utsläpp med utsläpp, dimensionering och skötselbehov, vilket ger en riskpoäng mellan 1- 38. Riskpoäng för recipienten och anläggningen läggs sedan ihop till de totala riskpoängen som blir mellan 1-54. Se figur 8.

Figur 8 Förslag till riskklassningsverktyg för små avloppsanläggningar

Riskpoängen ger sedan en riskklassning enligt tabell 5. Vilket tillsynsintervall som är lämpligt behöver miljöförvaltningen själv bedöma i tillsynsplanen där behovsutredningen för hela miljöbalkens tillsynsområde ska finnas som grund. Avloppstillsynen kan behöva relateras och värderas i förhållande till annan tillsyn och andra vattenförvaltningsåtgärder inom kommunen. Generellt sett bör tillsynen fokusera på miljö- och hälsonyttan.

Tillsyn behöver inte alltid betyda att besök på plats görs utan kan också utföras genom granskning av handlingar som verksamhetsutövaren skickat in, eller genom att ta in uppgifter från kommunens avfallsansvariga. Att till exempel kontrollera uppgifter om tömningsintervall för slutna tankar från skrivbordet kan ibland vara mer effektivt än att göra tillsyn på plats.

Tabell 5 Förslag på omvandling av totala riskpoäng till riskklass och sedan tillsynsintervall.

Riskpoäng	Riskklassning	Förslag på tillsynsintervall i år
≥ 28	1	2-3
23-27	2	4-5
17-22	3	6-10
0-16	4	11-20

När uppgifter om avloppsanläggningen saknas

Hur träffsäker riskklassningen blir beror på hur fullständiga uppgifterna för varje avloppsanläggning är. Om många uppgifter om anläggningen saknas kommer riskklassningen i hög grad baseras på den skattade risken för anläggningen, se punktlista nedan.

Om det finns avloppsanläggningar som miljöförvaltningen vet har längre gående rening men som inte finns i det digitala ärendehanteringssystemet så bör dessa läggas in i systemet med uppgifter om avloppsteknik. Kanske kan det handla om anläggningar som ligger i ett område där tillsyn bedrivits tidigt innan digitala register införts i kommunen. Alla anläggningar där uppgifter saknas kommer att få samma riskklassning enligt schablon. Modellen behandlar anläggningar där uppgifter saknas enligt följande:

- Om uppgift om belastning (wc och bdt eller endast bdt) saknas kommer anläggningen att få samma poäng som för wc eftersom majoriteten av alla avloppsanläggningar har wc påkopplat.
- Om uppgift om dimensionering saknas så kommer anläggningen att få samma riskpoäng som en anläggning som är dimensionerad för 5 pe eftersom majoriteten av alla avloppsanläggningar är dimensionerade så.
- Om uppgifter om teknik saknas kommer anläggningen att få den högsta riskpoängen eftersom det då är troligt att avloppsanläggningen saknar längre gående rening.
- Om uppgift om förslitningsdelar saknas kommer samma riskpoäng som om förslitningsdelar saknas att ges eftersom majoriteten av alla avloppsanläggningar saknar förslitningsdelar.
- Om uppgift om eget omhändertagande saknas så får anläggningen samma poäng som en anläggning där man inte har eget omhändertagande eftersom detta förhållande gäller för majoriteten av anläggningarna.
- Om wc och bdt är uppdelat på flera anläggningsdelar, till exempel slutna tank för wc och markbädd för bdt, så behöver dessa separeras som varsitt tillsynsobjekt innan riskklassningen görs, annars läggs de olika anläggningsdelarnas riskpoäng ihop.
- Om avloppsanläggningen ligger inom ett område som Gis-stödet bedömer som verksamhetsområde för VA så bedömer inte Gis-stödet någon risk för påverkan och anläggningen får då den högsta riskpoängen i riskklassningen.

Anläggningar som är dimensionerade för 26-200 pe kan vara registrerade på andra ställen i registret än de andra små avloppsanläggningarna eftersom dessa tidigare var så kallade C-anläggningar. Uppgifter om dessa anläggningar kan därför behöva flyttas för att de ska kunna riskklassas enligt modellen.

Riskklassningen ändras inte av tillsyn

Eftersom riskklassningen enligt HaV:s förslag är ett resultat av anläggningens utformning och läge ändras inte riskklassningen med anledning av tillsyn utan normalt endast om anläggningen eller de faktiska omständigheterna i miljön ändras. En bedömning av om riskklassningen stämmer bör göras efter varje tillsyn. Har några omständigheter som riskklassningen baserats på ändrats så kan även riskklassningen behöva göras om. Problem med anläggningen kan generera ett behov av tillfälligt tätare tillsyn av anläggningen men ändrar alltså inte riskklassningen.

Faktorer i riskklassningen som kan behöva justeras efter separat bedömning

Vid en generell riskklassning kan vissa faktorer behöva justeras i det enskilda fallet. Anledningen är bland annat att samtliga faktorer som kan påverka riskklassningen inte finns i ärendehanteringssystemet eller i Gis-stödet och därför inte med automatik kan läggas in i en modell för riskklassning. För dessa faktorer kan en justering av riskklassningen behövas i det enskilda fallet. Exempel på sådana faktorer där det behöver göras en sådan lokal bedömning är:

- Negativ påverkan på grundvattenförekomstens status. Denna riskbedömning finns inte med i Gis-stödet. Grundvattenförekomster där små avloppsanläggningar bedöms kunna stå för betydande påverkan visas i VISS och i Vattenmyndighetens kartverktyg [Statusklassningar, riskbedömningar, påverkanskällor och åtgärder VISS](#) under fliken *Status, risk och påverkan grundvatten* och lagret *Diffusa källor – enskilda avlopp*
- Eventuell påverkan av miljögifter från små avloppsanläggningar på yt- och grundvatten finns inte heller i Gis-stödet. Även här kan Vattenmyndighetens kartverktyg [Statusklassningar, riskbedömningar, påverkanskällor och åtgärder VISS](#) vara en kunskapskälla. Under fliken *Status, risk och påverkan ytvatten* och lagret *Ekologisk status - fysikalisk kemiska kvalitetsfaktorer* och underlagret *Särskilt förorenande ämnen* finns möjlighet att se påverkan på ytvatten från ett urval särskilt förorenande ämnen som omfattas av HVMFS 2019:25. Motsvarande ämnen i grundvatten regleras i SGU 2019:1 och går att se under fliken *Status risk och påverkan grundvatten* och lagret *Statusklassning, underlager Kemisk status enskilda ämnen*. Typiska ämnen som kan finnas i avloppsvatten finns i tabell 6 nedan.

Tabell 6 Typiska ämnen i avloppsvatten som omfattas av föreskrifterna SGU 2019:1 och HVMFS 2019:25 och som det därmed kan finnas uppgifter om i VISS.

Grund-vatten SGU 2019:1	Ytvatten HVMFS 2019:25	Ämne	Så kan det hamna i avloppsvattnet
x	x	nitrat	näringsämne i främst urin i klosett/vatten
x		nitrit	näringsämne i främst urin i klosett/vatten
x		fosfat	näringsämne i främst urin i klosett/vatten
x		ammonium	näringsämne i främst urin i klosett/vatten
	x	ammoniak	näringsämne i främst urin i klosett/vatten
	x	bisfenol A	Ingår i vissa plastprodukter t ex livsmedelsförpackningar, hamnar i diskvattnet
	x	diklofenak	ingår som aktiv substans i vissa läkemedel som är inflammationsdämpande, smärtlindrande och febernedsättande
	x	ciprofloxacin	läkemedel (antibiotika)
	x	triklosan	Bakteriedödande ämne som, kan finnas i t ex tandkräm
	x	bronopol	bakteriedödande, använt som konserveringsmedel i t ex kosmetika
	x	nonylfenoletoxilater	tvätt av importerade kläder som i sin tur är tvättade innan export med tvättmedel som innehåller tensiden nonylfenoletoxilat
	x	kloralkaner	tvätt av t ex textilier som innehåller dessa ämnen eftersom kloralkaner används bland annat som flamskyddsmedel
	x	17-alfa etinylöstradiol	hormon
	x	17-betaöstradiol	hormon

- Risk för påverkan på skyddade områden, förutom vattenskyddsområden. Dessa finns inte med i förslaget till riskklassningsmodell utan behöver läggas till manuellt. I Gis-stödet finns möjlighet att se alla vattenrelaterade skyddade områden men det är inte säkert att alla områden riskerar att påverkas negativt av utsläpp från små avloppsanläggningar.
- Vattenskyddsområden och eller "samfällighetsvattentäkter" som inte finns med i Gis-stödet.
- Badplatser som inte är fastställda utifrån Badvattenförordningen
- Områden där det enligt lokal kunskap finns förhållanden som är relevanta för en högre riskklassning med avseende på små avloppsutsläpp, till exempel risk för problem med grundvattnets kvalitet eller badplatser där det finns problem med badvattenkvaliteten. Det kan också handla om områden där belastningen från små avlopp är särskilt stor när flödet i recipienten är som lägst, alternativt att det generellt sett är hög belastning på en liten recipient med lågt flöde eller liten volym. Sådana områden kan till exempel vara fritidshusområden i fjäll- eller skärgårdsmiljö.
- Områden där det planeras för kommunalt VA inom nära framtid och där det av denna anledning inte finns behov av tillsyn på små avlopp.

- Områden som eventuellt är så kallade LAV-områden och där miljöförvaltningen bör samråda med den tekniska förvaltningen innan tillsyn planeras dit, se avsnitt [Områden med möjlig anslutning till kommunalt VA-nät](#).
- Områden som är tätbebyggda och genomgår en omvandling från fritidsboende till permanentboende, se avsnitt [Omvandlingsområden](#)

Relevant kunskap och information kan till exempel finnas i

- analysresultat från råvatten som tagits av dricksvattenproducent
- resultat av analyser från enskilda vattenbrunnar
- kommunal dricksvattenförsörjningsplan
- VA-plan
- regionala vattenförsörjningsplaner
- vattenplaneringsdokument
- naturvårdsplan
- resultat av badvattenprovtagning
- resultat av recipientprovtagning
- översiktsplan.

I samtliga punkter ovan behöver kommunen göra en egen bedömning av i vilken utsträckning små avlopp bidrar till ett problem, hur tillsyn kan lösa problemet och om det därmed innebär att avloppsanläggningar i området ska klassas med högre risk.

Områden med möjlig anslutning till kommunalt VA-nät

I en del områden med tätare bebyggelse kan 6 § lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) vara tillämplig. Det innebär att kommunen kan vara skyldig att ordna vatten och avlopp i ett större sammanhang:

Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, ska kommunen

- 1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och*
- 2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va-anläggning*

Finns en kommunal VA-plan bör denna typ av områden vara identifierade i den. Se även avsnitt [Enskild eller allmän avloppsanläggning?](#).

I Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:1, [Vägledning för kommunal VA-planering](#), föreslås hur kommunen kan prioritera mellan områden som identifierats som § 6-områden (Havs- och vattenmyndigheten, 2014 c).

Generellt sett behöver kommunen som helhet ha beredskap för att tillsyn av små avloppsanläggningar kan medföra utbyggnad av kommunalt VA, i egen eller privat regi via samfällighetsföreningar. Utbyggnad kan dessutom medföra ökat antal ansökningar om avstyckning av tomter och bygglov. Detta i sin tur kan medföra önskemål om en samhällsutveckling som inte är förenlig med kommunens översiktsplan.

Omvandlingsområden

Om det finns omvandlingsområden där avloppsstatusen är dålig kan det finnas behov av att prioritera tillsynen dit eftersom denna typ av områden ofta är tätbebyggda vilket i sin tur kan innebära större risk för påverkan på vattentäkter. Svenskt Vatten definierar i Rapport 2008:11 "Handbok om VA i omvandlingsområden" omvandlingsområden som "sammanhängande fritidshusområden om minst 10 fastigheter där omvandling mot permanentboende pågår" (Svenskt Vatten Utveckling, 2008).

För att VA-frågorna i ett omvandlingsområde ska hanteras smidigt krävs samverkan inom kommunen. Miljöförvaltningens tillsyn över de små avloppsanläggningarna inom ett omvandlingsområde bör ha föregåtts av internt samråd i kommunen, eftersom området kan omfattas av Lagen om allmänna vattentjänster (LAV), se avsnitt [Områden med möjlig anslutning till kommunalt VA-nät](#).

Områdesvis tillsyn kan ibland vara fördelaktigt

Även när miljöförvaltningen tillämpar modellen för riskbaserad tillsyn kan utfallet medföra att det finns anledning att bedriva tillsynen områdesvis. Ett scenario är att det på grund av de lokala förhållandena i kommunen inte blir så stor differentiering mellan de olika tillsynsobjekten.

En riskklassning av alla små avlopp i en kommun utifrån föreslagen modell kan också leda till att en hög andel anläggningar i ett visst område får samma klassning. Det kan innebära att det finns fördelar med att utföra tillsyn på alla avloppsanläggningar i området samordnat, speciellt när det gäller avloppsanläggningar utan efterföljande eller med okänd rening.

Oavsett vilken metod eller kombination av metoder miljöförvaltningen väljer för tillsynen bör beaktas om det kan leda till att gemensamhetslösningar försvåras eller omöjliggörs eller att fastighetsägarna upplever att likvärdiga krav inte ställs på avloppsanläggningarna.

Miljöförvaltningen bör beakta i vilken tidsmässig ordning tillsynen läggs. Det kan vara ganska glest mellan fastigheterna i en del av området, medan det i andra delar av området, finns tätare bebyggelse där det antingen redan finns ett kommunalt nät, eller där det är rimligt att anlägga ett sådant. Om möjligheten att bygga ut det kommunala nätet beaktas kan det finnas skäl att börja tillsynen närmast det befintliga nätet. På så sätt kan de först tillsynade fastigheterna överväga anslutning till befintligt nät, och nätet kan växa organiskt. Detta underlättar identifieringen av den punkt där anslutning till det kommunala nätet inte längre är realistisk och den enskilda lösningen blir naturlig. Drar tillsynen ut på tiden kan annars de fastigheter som ligger nära denna punkt redan ha investerat i ett eget avlopp när det kommunala nätet kryper närmare och därmed gör en anslutning dit till ett realistiskt alternativ.

Om tillsynen utgår från ett geografiskt område kan det även vara lämpligt att samordna avloppstillsynen med annan tillsyn så att de som omfattas upplever den som rättvis. Andra källor till näringsämnen och andra föroreningar är kommunala reningsverk, industrier, lantbruk, hästhållning, fiskodlingar och liknande.

Arbetar kommunen med andra typer av lokalt åtgärdsarbete som inte är tillsyn, som att till exempel skapa intresse för att anlägga våtmarker mot

övergödning, så finns det vinster i att samordna även detta arbete ur ett avrinningsområdesperspektiv för att synliggöra behovet av åtgärder och skapa ett lokalt engagemang. Se även Havs- och vattenmyndighetens webbsidor om [lokalt engagemang för vatten](#).

Vad säger forskningen om tillsyn?

Under årens lopp har ett antal olika metoder för tillsyn och åtgärdande av bristfälliga avloppsanläggningar utan efterföljande rening testats. Några projekt har inriktats mot att försöka påverka fastighetsägare med information och/eller ekonomiska bidrag för att få dem att åtgärda sina avloppsanläggningar, medan andra projekt har prövat olika metoder för myndighetsutövning. Även om resultaten kommer från projekt där tillsyn bedrivits på anläggningar utan efterföljande rening så finns det inget som talar för slutsatserna inte är giltiga även för tillsyn på anläggningar där efterföljande rening finns.

Innehåll

- [Få åtgärda sina anläggningar efter enbart information](#)
- [Forsknings stödjer att tillsyn behövs](#)
- [Fastighetsägarnas motiv för att åtgärda](#)
- [Hur tillsynsmyndigheten agerar spelar roll](#)
- [Se till att det blir rätt- och rättvist](#)
- [Balansera information med myndighetsutövning](#)
- [Ge fastighetsägaren möjlighet att ta egna initiativ](#)

Få åtgärda sina anläggningar efter enbart information

Tidigare tillsynsprojekt (se sammanställning) visar att få fastighetsägare åtgärda sina anläggningar frivilligt efter att ha fått enbart information. Även om det finns ett visst ekonomiskt bidrag för att åtgärda avloppet, räcker inte det alltid för att fastighetsägaren ska göra den åtgärd som krävs (Baltic Sea 2020, 2020).

Däremot kan det vara effektivt att ge fastighetsägarna incitament till egna initiativ för att minska miljöförvaltningens handläggningstid och därmed tillsynsavgiften. Det är viktigt att informera om miljöförvaltningens arbetsätt och vad som väntar den fastighetsägare som inte tar initiativ till åtgärder innan myndigheten gör det.

Detta sätt att bedriva tillsyn behöver ofta följas av föreläggande om krav på åtgärder samt förbud för bristfälliga anläggningar, eller åtminstone ett besked till fastighetsägaren om att föreläggande eller förbud kommer att meddelas om åtgärd inte vidtas.

Forskning stöder att tillsyn behövs

Chalmers tekniska högskola har drivit ett forskningsprojekt om vad som får hushåll att installera nya avloppssystem. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

Resultat från projektet visade att förutsättningar som är viktiga både för att få fastighetsägarna motiverade att vidta åtgärder och för att miljöförvaltningen ska få acceptans för att implementera lagstiftningen är:

1. Att det är säkerställt att tillsynsmyndigheten behandlar alla lika, det vill säga när förutsättningarna är lika blir också kraven på fastighetsägarna lika.
2. Att de krav på åtgärder som ställs på fastighetsägarna leder till minskad miljöpåverkan.
3. Att det är tydligt för fastighetsägaren att andra fastighetsägare också åtgärdar sitt avloppssystem när det behövs.

För att uppnå detta behöver tillsynen vara koordinerad mellan kommunens handläggare och helst även mellan kommuner. Arbete behöver läggas på miljöevidensen både före och efter åtgärd – vilken minskad miljöbelastning får man med olika systemlösningar, har belastningen minskat, syns effekter nedströms? Åtgärdstakten måste också vara tillräckligt hög och myndigheten behöver sträva mot att vara ”solid” i sitt agerande. (Wallin, 2014)

Fastighetsägarnas motiv för att åtgärda

De viktigaste interna motiven för fastighetsägare att åtgärda bristfälliga avlopp är

- att handla utifrån vad som upplevs som rätt ur miljöperspektiv
- att handla efter hur andra hushåll handlar
- att man anser sig rättvist behandlad jämfört med andra

(Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

Föreställningar om miljökonsekvenser och handlingsalternativ har också betydelse för hushållets inställning. Om fastighetsägaren inte tror att det har någon betydelse för miljö- och hälsopåverkan om hushållet installerar ett nytt avloppssystem spelar det ingen roll om fastighetsägaren allmänt anser att det är viktigt att minska miljö- och hälsopåverkan.

Ett viktigt motiv för fastighetsägaren är också att skydda egenintresset, till exempel genom att se till att de ekonomiska konsekvenserna inte blir för stora. Andra faktorer som har betydelse är bekvämlighet och att undvika obehagligheter som lukt och smitta (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

Hur tillsynsmyndigheten agerar spelar roll

Tillsynsmyndighetens insatser, vilket inkluderar allt ifrån informations- och motivationsinsatser till krav på åtgärd, kan påverka hushållens motivation för att installera nya avloppssystem. (Wallin, 2014) Det innebär att tillsynsmyndigheten måste ha en strategi för hur tillsynen går till och utforma den både rättssäkert, effektivt, informativt och stöttande.

Se till att det blir rätt – och rättvist

En av de viktigaste frågorna sett ur fastighetsägarens perspektiv är att tillsynen upplevs rättvis. Det är viktigt för fastighetsägare att se att andra fastighetsägare också åtgärdar sina avloppsanläggningar. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

Ett exempel är att två relativt närliggande fastigheter kan få olika krav beroende på de platsspecifika förutsättningarna och den prövning som ska göras utifrån miljöbalken i varje enskilt ärende. Det kan upplevas orättvist av fastighetsägarna då den ena lösningen kan vara betydligt dyrare än den andra.

Det är i dessa fall viktigt att miljöförvaltningen kan motivera besluten och kommunicerar detta med fastighetsägarna.

Det är också viktigt att fastighetsägaren upplever att ett nytt avloppssystem är "rätt" system och att det bidrar till att lösa problemet med övergödning och smittspridning (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

Balansera information med myndighetsutövning

Att fastighetsägare ofta har en liten kunskap om små avloppsanläggningars miljökonsekvenser och i vilken utsträckning som åtgärder kan minska dessa, påverkar inställningen till krav från myndigheten. Om inte individer är medvetna om orsaks-verkansamband eller möjligheten att själv påverka, så minskar motivationen till att handla. Myndigheten kan inte förvänta sig att hushållen självmant uppmärksammar åtgärdsbehov på den egna fastigheten utan behöver utöver formell tillsyn också arbeta med information för att stärka motivationen. Men det är en svår avvägning att ställa tillräckligt hårda utsläppskrav och "hota" med bestraffningar om kraven inte följs utan att minska handlingsutrymmet för hushållen så mycket att en känsla av tvång upplevs av hushållen. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011).

Ge fastighetsägaren möjlighet att ta egna initiativ

En strategi där myndigheten arbetar för att ge fastighetsägaren tid att själv komma underfund med behovet av åtgärd, att själv ta initiativ och komma fram till vilka handlingsalternativ som är möjliga kan leda till att behovet av åtgärder accepteras i högre utsträckning och till att fastighetsägaren upplever sig mindre tvingad av att åtgärda (Olander & Thogersen, 1995). En praktisk tillämpning av detta är att låta fastighetsägare ta ställning till sina avloppsanläggningar själva efter att ha fått ta del av information om hur ett dåligt/bra avlopp ser ut.

Andra forskare menar att det kan vara en vinnande väg att börja med "mjukare" åtgärder, som information, rådgivning, och samtidigt hålla "hårdare" påtryckningsmedel i bakgrunden, som förelägganden och förbud. Ömsesidigt förtroende kan därigenom uppnås – genom att först visa tilltro till att fastighetsägarna kommer att bidra fås ett förtroende som fastighetsägarna inte vill svika. Möjligheten att senare ställa hårda krav utnyttjas samtidigt och är dessutom tydligt kommunicerad tidigt i processen (Ayres, I & Braithwaite, J, 1992).

En praktisk tillämpning av detta kan vara att ge fastighetsägaren en viss tid för åtgärd utan att lägga föreläggande eller förbud. Först när den utsatta tiden har passerat utan att åtgärd vidtagits fattas ett beslut. Se även avsnitt [Beslut](#).

Intern projektplanering

Det finns fördelar med att lägga upp tillsynsarbetet i projektform. Projektformen ger förutsättningar för bättre styrning, kontroll och uppföljning.

Innehåll

- Projektledning och projektägare
- Sätt ramar, definiera problem och värdera åtgärder
- Planera kommunikationen
- Sätt upp mål och indikatorer för uppföljning
- Följ upp och utvärdera

Projektledning och projektägare

Att arbeta i projektform innebär att det blir naturligt att utse såväl en projektledare/samordnare som en projektägare. Det blir tydligare för alla inblandade när det finns någon som har det övergripande operativa ansvaret för att driva projektet framåt, respektive någon som äger projektet och som projektledaren och arbetsgruppen kan återkoppla till. Projektägare kan till exempel förvaltningschefen eller miljönämnden vara.

Sätt ramar, definiera problem och värdera åtgärder

I detta inledande skede handlar det om att avgöra var tillsynsinsatser ska läggas och på vilket sätt. Exempelvis:

- Resurser och tidsramar.
  - Har vi resurser för arbetet med skrivelser och beslut som behöver göras efter att avloppsanläggningarna har kontrollerats?
  - Vilket underlag behöver vi samla in under projektets gång för att kunna följa upp det?
  - Ska vi samordna tillsynsarbetet med annan tillsyn eller annat lokalt åtgärdsarbete?
- Kommunikation
  - Hur ska projektet kommuniceras utåt?
  - Intern kommunikation
    - Tekniska nämnden. Kan det bli tal om kommunalt VA eller någon annan gemensamhetslösning i området där tillsyn är planerad?
    - Byggnadsnämnden. Kan tillsyn av små avloppsanläggningar i ett visst område medföra krav på en samhällsutveckling som till exempel byggnadsnämnden inte är beredd på? Hur ser kommunens fysiska planering ut?
  - Vilka andra aktörer behöver vi kontakta?

Planera kommunikationen

Ett sätt att i förväg tänka igenom projektet och hur kommunikation/information ska ske med berörda aktörer är att upprätta en kommunikationsplan. Den kan se ut på många olika sätt, men områden som bör finnas med är målgrupper, budskap, aktiviteter och uppföljning, se avsnitt [Exempel på kommunikationsplan](#).

Själva kommunikationsplaneringen är en process där man sorterar, strukturerar och prioriterar, vilket i sin tur gör att projektgruppen får en gemensam utgångspunkt för det fortsatta arbetet. Relevanta frågor att ställa sig är:

- Vad vill vi uppnå med projektet? Mål och syfte.
- På vilka sätt kan kommunikation bidra till att uppnå projektets mål?
- Vem är viktigast att kommunicera med? Det kan vara flera olika målgrupper.

- Varför ska vi kommunicera med dem? Vad har målgrupperna för kunskap, åsikter och tankar, samt vilja att göra rätt. Behöver vi ge dem kunskap, få dem att känna eller tycka annorlunda eller få dem att faktiskt göra saker på ett annat sätt med kommunikationen?
- Vad vill vi att de som vi kommunicerar med ska veta, känna och göra? Vad är vårt budskap?
- Hur når vi dem? Vilka kanaler och aktiviteter?
- När ska vi kommunicera med målgruppen?

Exempel på kommunikationsplan

För att kommunikationsplaneringen ska fungera som avsett behöver målgrupper och budskap identifieras och en aktivitetsplan tas fram, se tabell 7.

Tabell 7 Exempel på kommunikationsplan

Målgrupper och budskap		
Vem?	Varför?	Vad?
Verksamhetsutövare	Verksamhetsutövarna ska veta att det är deras ansvar att ha en fungerande avloppsanläggning, varför det är viktigt och hur tillsyns- och tillståndprocesserna går till. De ska vara säkra på att de gör rätt och att det är rättvist.	Fakta om regler, krav och tillsyns- och tillståndprocesserna samt information om belastade vattendrag/dricksvattenstatus/badvattenstatus eller annat relevant i närområdet. Bekräftelser på att verksamhetsutövarna gör rätt och att miljöförvaltningen arbetar rättvist samt vilket resultat tillsynen fick.
Entreprenörer	Entreprenörerna ska veta vilka krav kommunen ställer och vilket ansvar de har samt hur tillsyns- och tillståndprocesserna går till.	Fakta om bland annat regler och tillsyns- och tillståndprocesserna.
Serviceorganisationer för tekniskt avancerade anläggningar	Serviceorganisationerna ska veta hur tillsynsprocessen går till och vilken betydelse deras dokumentation av servicen har för tillsynen. De kan också ge miljöförvaltningen viktig information om till exempel uttag av representativa prover och liknande.	Fakta om bland annat regler och tillsyns- och tillståndprocesserna.
Medier	Journalisterna ska veta vad som är på gång och varför.	Information om när ett tillsynsprojekt startar, vad resultatet blev och varför det är viktigt.
Miljönämnden	Miljönämnden ska veta vad som är på gång och varför. De ska känna förtroende för att förvaltningen gör sitt jobb och stötta när det behövs.	Information/dialog om när tillsynsprojektet startar, varför det är viktigt och vad resultatet sedan blev.
Teknisk förvaltning	Den tekniska förvaltningen ska veta vad som är på gång samt förstå behovet av att planera kommunens va-lösningar i samförstånd.	Dialog i ett mycket tidigt skede om att tillsyn är på gång samt efteråt få information om resultatet av tillsynen.

Övriga målgrupper kan vara andra myndigheter, andra kommuner och andra förvaltningar inom kommunen

I aktivitetsplanen, se tabell 8, listas alla aktiviteter, när de ska göras, vilken målgrupp de riktar sig till och vem som är ansvarig för att driva aktiviteten.

Tabell 8 Exempel på aktivitetsplan

Hur? (vilken aktivitet)	När?	Innehåll	Målgrupp	Ansvarig
Inför tillsynsprojektet				
Skapa forum för dialog och gemensamma beslut inom kommunen	(fyll i vecka)	Hålla regelbundna möten. Viktigt att ha rutiner och föra anteckningar. Återkoppla status på alla genomförda tillsynsprojekt.	Teknisk förvaltning	(fyll i ansvarig)
Information på nämnd	(fyll i vecka)	Hur tillsynen av små avlopp prioriteras, hur till exempel, dricksvattenstatus och status på vatten-förekomsterna är, hur tillsynsplanen ser ut och hur mycket små avloppsanläggningar påverkar.	Miljönämnden	(fyll i ansvarig)
Information på webbplats	(fyll i vecka)	Hur tillsynen av små avlopp prioriteras, hur till exempel, dricksvattenstatus och status på vattenförekomsterna är, hur tillsynsplanen ser ut och hur mycket små avloppsanläggningar påverkar. Fakta om hur många små avloppsanläggningar det finns i kommunen och hur många som nu är kontrollerade. Gärna en karta som berättar att var tillsyn är på gång och var tillsyn är genomförd, samt hur många anläggningar som var bra eller dåliga.	Verksamhetsutö vare Medier	(fyll i ansvarig)
Information på webbplats	(fyll i vecka)	Fakta om vilka olika avloppstekniker som finns.	Entreprenör Verksamhetsutö vare	(fyll i ansvarig)
Brevutskick 1		Direktadresserat brev med information om att tillsyn nu startar och hur det går till + frågeformulär. Bifogas: – information om vilka krav som ställs på en anläggning – infoblad som berättar om status för närliggande vattendrag etc. – information om skötsel av avlopp Hänvisa till webbplatsen där det ligger mer och tydligare information om hur man kan kontrollera och bedöma sitt avlopp.	Verksamhetsutö vare	(fyll i ansvarig)
Brevutskick 2	(fyll i vecka)	Brev med information om tid för inspektion till de verksamhetsutövare som inte svarat på frågeformulär.	Verksamhetsutö vare	(fyll i ansvarig)
Nyhetstips	(fyll i vecka)	"Nu startar tillsyn på små avloppsanläggningar" Hänvisa till webbplatsen.	Medier	(fyll i ansvarig)
Informationsmöte	(fyll i vecka)	Möjlighet att träffa representanter från kommunen och ställa frågor. Hänvisa till webbplatsen.	Verksamhetsutö vare	(fyll i ansvarig)

Hur? (vilken aktivitet)	När?	Innehåll	Målgrupp	Ansvarig
Informationsmöte	(fyll i vecka)	Möjlighet att träffa representanter från kommunen och ställa frågor. Hänvisa till webbplatsen.	Entreprenörer	(fyll i ansvarig)
Under tillsynsprojektet				
Nyhetstips	(fyll i vecka)	Följa med ut på ett tillsynsbesök	Medier Miljönämnden	(fyll i ansvarig)
Efter tillsynsprojektet				
Brevutskick	(fyll i vecka)	Brev som berättar hur läget är efter ca ett år, till exempel "så många nya avloppsanläggningar finns det". Information om skötsel och egenkontroll.	Verksamhetsutövare	(fyll i ansvarig)
Nyhetstips	(fyll i vecka)	Så blev det sen	Medier	(fyll i ansvarig)
Information på nämnd	(fyll i vecka)	Vad resultatet av tillsynen blev.	Miljönämnden	(fyll i ansvarig)
Information på webben	(fyll i vecka)	Så ser än ut/så mår dricksvattnet/så är badvattenkvaliteten etc. några år efter tillsynen.	Verksamhetsutövare Medier	(fyll i ansvarig)

Sätt upp mål och indikatorer för uppföljning

Avloppstillsyn i projektform över längre tid med uppsatta mål, definierad genomförandetid och uppföljning har visat sig bidra till en bättre målstyrning. Välfungerande mål ska vara Specifika, Mätbara, Accepterade, Realistiska, Tidsatta och Ansvarsfördelade, så kallade SMARTA mål.

Bestäm till exempel hur registrering i tillsynsregistret ska ske för att det ska gå att följa upp hur projektet fortlöper.

Tabell 9 Exempel på mål, indikatorer och uppföljning.

Mål	Indikator	Uppföljning – hur, när, vem
Senast x månader efter att tillsyn har gjorts ska ett beslut ha fattats om eventuell åtgärd alternativt att ärendet avslutas utan åtgärd	Antalet beslut i förhållande till antal anläggningar som ska åtgärdas (%)	Projektledaren gör ett utdrag ur tillsynsregistret var XX månad Inkluderar även sammanställning av lista över de fastigheter där åtgärder inte vidtagits/beslut inte fattats även om bedömning av behov av åtgärd är gjord.
Av de verksamhetsutövare som har fått beslut om åtgärd ska minst x% har åtgärdat bristen inom y månader från beslut om åtgärd	Antalet åtgärdade anläggningar i förhållande till totalantalet anläggningar som har fått beslut om att åtgärda brist	Projektledaren gör ett utdrag ur tillsynsregistret var XX månad

Följ upp och utvärdera

Generellt är det lättare att arbeta med planering och genomförande än uppföljning, men ska ett åtgärdsarbete bedrivas effektivt behövs en systematisk uppföljning. Att

visa vad tillsynsarbetet uppnår är viktig återkoppling till alltifrån verksamhetsutövarna till den politiska styrningen i kommunen.

Planera tidigt vad som ska följas upp så att uppgifter som behövs samlas in under projektets gång. Fundera på vilket syfte uppföljningen har och vad resultatet av uppföljningen ska användas till. Återkoppling till verksamhetsutövare eller den kommunala politiken? Vad är det i så fall de vill veta? Ett bättre underlag till statusklassningen av vattenförekomsterna? Vad behöver länsstyrelsen i så fall för sin statusklassning?

Indikatorer som visar på resultat av tillsynen skulle till exempel kunna vara hur många små avloppsanläggningar som har

- fått tillsyn?
- fått krav på åtgärder samt vilken typ av åtgärder?
- åtgärdats?

För verksamhetsutövarna kan antal åtgärdade avloppsanläggningar vara intressant för att uppfatta tillsynen som rättvis och att alla bidrar. Det kan även vara bra att informera om andra åtgärder som pågår för att skapa engagemang. Det kan till exempel vara intressant att titta på provtagningar från eventuella badplatser och visa hur viktigt det är för badvattenkvaliteten att avloppen åtgärdats.

För den egna förvaltningen kan ett fokus på prioritering och på arbetsprocessen vara intressant, hur tillsynsarbetet kan förbättras. För kommunpolitiker kan en blandning av ovanstående vara det mest intressanta.

Glöm inte att dokumentera under projektets gång. För att underlätta utvärdering och återförande av vunna lärdomar kan det vara bra att löpande under hela projektet föra projektdagbok.

Anordna möten med verksamhetsutövare och entreprenörer

Det kan vara en god idé att anordna regelbundna informationsmöten för verksamhetsutövare. Mötena kan läggas upp som en minimässa med utställare av avloppsprodukter, kanske i samarbete med närliggande kommuner. Till mötet kan också bjudas in entreprenörer, politiker och andra förvaltningar. Till exempel kan den tekniska förvaltningen informera om möjlighet att ansluta till kommunalt VA.

Andra liknande aktiviteter:

- delta på bomässor och liknande
- delta på årsmöte för en förening för ett fritidshusområde, LRF eller en vägförening
- ordna en utställning på biblioteket

Återkommande informationsmöten för avloppsentreprenörer kan också vara en god investering. Entreprenörerna kan då bli mer specifikt informerade om vilken tillsyn som planeras, skydds nivåer, lagstiftning, vad som krävs av en avloppsansökan med mera. De får också större möjlighet att anpassa sin verksamhet efter behoven de närmaste åren om de vet vad som är på gång.

En möjlighet att hålla kontakt med entreprenörerna är via maillistor eller SMS-tjänst. Glöm inte att kommunen måste agera konkurrensneutralt när entreprenörer och leverantörer bjuds in till informationsmöten.

Alternativt kan miljöförvaltningen hålla en informationsträff riktad till just de verksamhetsutövare som omfattas av tillsynen i ett särskilt område.

Inspektion

Innehåll

- Skriv till verksamhetsutövarna
- Boka in inspektioner
- Förbered inspektioner
- Arbetets upplägg
- Vad bör kontrolleras
- Tillträdesrätt
- Sammanställ uppgifter och registrera
- Tillsyn initierad av klagomål

Skriv till verksamhetsutövare

För att kunna följa dokumentationen i varje enskilt ärende bör brev skickas individuellt till varje verksamhetsutövare och registreras på respektive tillsynsobjekt i ärendehanteringssystemet.

Innehåll i brev till verksamhetsutövare

Ett första brev kan skickas ut med information om

- att tillsyn på deras avloppsanläggning ska ske och varför
- hur man själv översiktligt kan bedöma om anläggningen fungerar eller inte
- att miljöförvaltningen vill få in uppgifter om avloppsanläggningen på fastigheten

Det är bra att så tidigt som möjligt förankra behovet av åtgärder i de eventuella lokala miljöproblemen och att informera verksamhetsutövarna om detta. Det är också viktigt att verksamhetsutövaren får veta att tillsyn på små avloppsanläggningar sker regelbundet över hela kommunen så att det blir tydligt att det blir fler som eventuellt kommer att få krav på åtgärder. Om ett portofritt svarskuvert skickas med ökar antalet verksamhetsutövare som skickar tillbaka uppgifter om sin anläggning, alternativt kan miljöförvaltningen erbjuda en e-tjänst för att lämna dessa uppgifter digitalt.

Till brevet kan fogas ett frågeformulär med begäran om uppgifter om anläggningen från verksamhetsutövarna. Ett syfte med detta är att betona deras ansvar för att avloppsanläggningen fungerar som avsett och att de har den kunskap som krävs om anläggningen. Ett annat syfte är att skaffa myndigheten ett tillräckligt underlag för att kunna bedöma anläggningen.

Om ärendehanteringssystemet tillåter det kan man effektivt skicka ut många brev samtidigt genom ett massutskick – det registreras automatiskt ett nytt ärende på varje aktuell fastighet samtidigt som ett brev adresseras till varje fastighetsägare och registreras i varje ärende.

Om områdesvis tillsyn kommer att ske kan man välja, att som komplement till att kontakta verksamhetsutövarna var och en, sätta in en annons i lokalpressen med information om att tillsyn kommer att ske i ett visst område under en viss tidsperiod.

Sekretess och skyddade personuppgifter

Uppgifterna som registreras i folkbokföringen av Skatteverket är som huvudregel offentliga. Ibland har en verksamhetsutövare som miljöförvaltningen vill komma i kontakt med skyddade personuppgifter. Om man på miljöförvaltningen vill nå en skyddad person kan Skatteverket förmedla post till personer som har skyddade personuppgifter, mer information om hur man går tillväga finns på [Skatteverkets webbplats](#).

Internt på miljöförvaltningen bör finnas en rutin för hur man hanterar skyddade personuppgifter. Vid en begäran om utlämnande av skyddade personuppgifter ska myndigheten göra en självständig sekretessbedömning.

Digital post förenklar

Mina meddelanden är en tjänst där kommuner, regioner och myndigheter kan skicka digital post på ett säkert sätt till medborgare och företag. Mina meddelanden förvaltas av Skatteverket på uppdrag av DIGG - Myndigheten för digital förvaltning. [SKR stöttar kommuner och regioner i att ansluta till tjänsten](#). Det finns även andra liknande tjänster för digital post.

Boka in inspektioner

Nytt brev med bokning av inspektion skickas ut till verksamhetsutövare med anläggningar som förvaltningen anser bör kontrolleras. Det kan vara lämpligt att samordna till vissa inspektionsdagar och boka flera inspektioner i samma område för att minska på restiden. Det kan underlätta om det är en person som lägger upp körschemat för samtliga berörda handläggare.

Alternativt kan tid för inspektion avtalas via telefon, vilket har fördelen att handläggaren får en direktkontakt med verksamhetsutövaren.

Inspektion eller inte?

Tillsyn kan utföras genom granskning av handlingar som verksamhetsutövaren skickat in. Att till exempel kontrollera uppgifter om tömningsintervall för slutna tankar från kontoret kan ibland vara mer effektivt än att göra tillsyn på plats. Inspektion behöver heller inte göras om det finns tillräckliga uppgifter om avloppsanläggningen för att från kontoret kunna göra en bedömning av statusen.

Ett exempel på detta finns i dom M 1320-13 från MMD där avloppsanläggningen var ett äldre sandfilter. I detta ärende fanns uppgifter om anläggningen och dess funktion hos miljöförvaltningen som kunde kommuniceras med verksamhetsutövaren. Uppgifterna motsades inte av verksamhetsutövaren som när det gällde uppgifter om anläggningen endast anförde att sandfiltret var något yngre än från 1977. Beslutsunderlaget var då tillräckligt och ett platsbesök hade inte tillfört något mer, utan endast fördyrat och förlängt handläggningen.

Att undvika att åka ut på inspektion kan visserligen skynda på handläggningen, men att spara tid är inget mål i sig utan syftet ska vara att utredningen även utan inspektion blir fullständig och inte innehåller

tvksamheter. Överprövande instanser kan vid överklagande anse att beslutsunderlaget inte varit tillräckligt bra om iakttagelser på plats inte gjorts av handläggaren. Att träffa verksamhetsutövaren på plats ger också möjlighet att ställa kompletterande frågor och att inleda en bra dialog.

Enligt Naturvårdsverkets allmänna råd om tillsyn (NFS 2001:3) så ska tillsynen i första hand bedrivas genom inspektioner: ”Tillsyn över tekniskt eller på annat sätt komplexa verksamheter kan ske även på annat sätt, men bör alltid kompletteras med inspektioner.”

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Inspektion eller inte?	Mark- och miljödomstolens i Växjö dom den 27 februari 2014 i mål M 1320-13

Förbered inspektioner

I förberedelserna för inspektion kan ingå att för respektive fastighet ta fram

- de handlingar som finns tillgängliga om fastighetens avloppsanläggning
- uppgifter om anläggningen som eventuellt inkommit från verksamhetsutövaren
- tomtkarta för att under inspektionen överskådligt kunna rita in fastighetens avloppslösning.

Det underlättar vid en inspektion om handläggaren vet vad som sannolikt finns på plats, men finns inte handlingar tillgängliga i miljöförvaltningens arkiv vid en första sökning kan det vara mest tidseffektivt att avvakta med ytterligare arkivsökning tills att man har varit på plats och/eller har fått ytterligare information av verksamhetsutövaren.

Om det saknas uppgifter i miljöförvaltningens eller kommunens arkiv och verksamhetsutövaren inte heller har någon dokumentation – fastigheten kan ju till exempel ha bytt ägare – så kan dokumentation ibland finnas i byggnadsnämndens arkiv bland fastighetens bygglovshandlingar.

I fastighetsregistret kan finnas uppgifter om avstyckningar och tidigare fastighetsbeteckningar. Avloppsbeslut för en fastighet kan ha registrerats på en äldre fastighetsbeteckning. Det kan också i [fastighetsregistret](#) finnas uppgifter om inskrivning av servitut och liknande (Inskrivningsmyndigheten, 2020).

Inskrivningshandlingar från den 31 maj 2008 och tidigare, men inte längre tillbaka än år 1933, finns på Riksarkivet i Härnösand. Handlingar kan beställas från [IM-arkivet](#) (Riksarkivet, 2020).

Arbetets upplägg

På många miljöförvaltningar jobbar handläggarna i par för att utföra avloppsinspektionerna. Det kan vara effektivt att en av handläggarna kontrollerar anläggningen, medan den andre sköter dokumentationen och pratar med

verksamhetsutövaren om denne är med. Miljöförvaltningen säkerhetsställer också en rättssäker handläggning genom att kunna diskutera och göra gemensamma bedömningar.

Det är vanligt att en halvdag avsätts för ett antal inspektioner. Sedan används eftermiddagen till att dokumentera inspektionerna skriftligt.

Vad bör kontrolleras?

Vid tillsynen bör anläggningens funktion och de villkor som finns i tillståndet eller eventuellt föreläggande kontrolleras. Vanligen finns ett eller flera villkor om egenkontroll, skötsel och drift av avloppsanläggningen. En redogörelse för hur funktionen hos avloppsanläggningen ska kontrolleras när den är i drift bör finnas med redan i ansökningshandlingar. Under rubriken "Fysiska kontrollmöjligheter" i avsnittet "[Vilka uppgifter ska en ansökan/anmälan innehålla?](#)" finns mer information. Vad som är rimliga krav att ställa på möjligheten till funktionskontroll finns i avsnittet "[Teknisk utformning - möjlighet till funktionskontroll](#)". Kontroll sker vanligtvis genom okulär besiktning av ett antal kontrollpunkter, se avsnitt [Checklista](#).

För vissa typer av anläggningar kan provtagning för att verifiera funktionen behövas som ett komplement. Proverna kan antingen analyseras i fält, som vid mätning av surrogatparametrar, eller skickas till laboratorium för analys. Se avsnitt [Provtagning](#).

Provtagning är dock inte möjligt eller lämpligt för alla typer av avloppsanläggningar. Infiltrationer har till exempel inget definierat utlopp och är därför svåra att provta. För infiltrationer är istället avståndet till grundvattnet en viktig punkt att kontrollera, se avsnittet [Kontroll av avstånd till grundvattennivån från infiltrationsnivån](#). Markbäddar har vanligtvis ett definierat utlopp vilket möjliggör provtagning, men är markbädden byggd utan tätskikt det kan vara svårt att tolka provresultaten både på grund av att en del av avloppsvattnet troligen infiltrerar men också eftersom det vatten som kommer till utloppet kan vara utspätt av markvatten.

Checklista

Vid inspektion på plats underlättar det om det finns en checklista att följa, så att en systematisk dokumentation sker av det som är väsentligt för att bedömning av anläggningen ska kunna göras. På följande länkar finns exempel på hur ett antal tillsynsmyndigheter utformat checklistor för olika anläggningstyper:

- [Kvalitetssäkring av nyanlagda små avlopp genom uppföljande besök och utvärdering av tillstånd.](#)
- [Små avloppsanläggningar med definierat utlopp Checklistor för funktionskontroll och skötsel](#)
- [Metodutveckling för likriktad tillsyn av minireningsverk och andra prefabricerade avloppsanläggningar](#)
- [Funktion hos markbaserade anläggningar i fält](#)
- [Små avlopp med fosforfälla, Miljösamverkan Halland/Västra Götaland](#)
- [Checklista enskilt avlopp, Miljösamverkan Sydost](#)

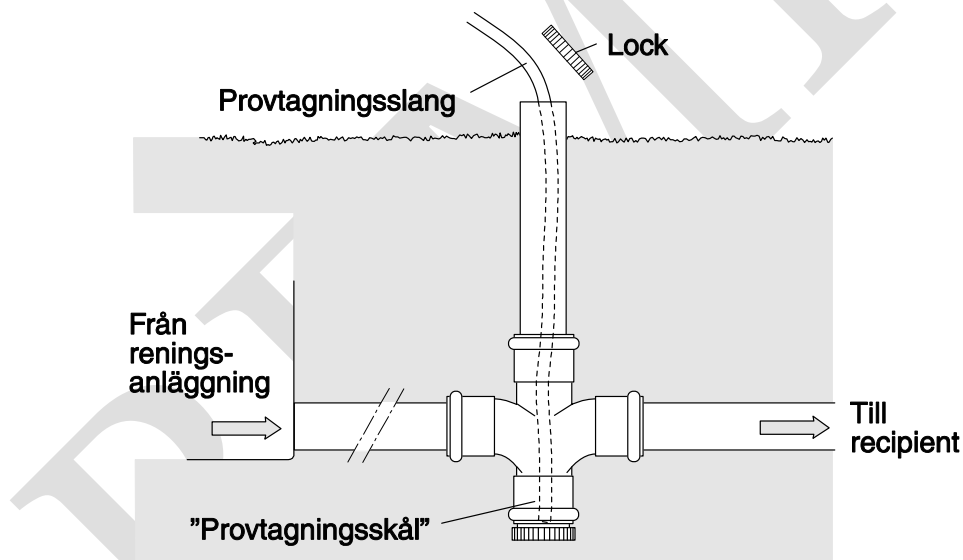
Besöks många anläggningar samma dag är det svårt att minnas detaljerna i efterhand och fotografier kan vara ett gott stöd för minnet utöver checklistan.

Checklistan kan användas i kombination med surfplatta både för att registrera uppgifter i fält och för att därefter skicka ut dessa som ett inspektionsprotokoll till verksamhetsutövarna. Det kan även vara möjligt att registrera uppgifterna direkt i avloppsregistret.

Det innebär också att det i princip skulle kunna gå att skicka ett inspektionsprotokoll direkt via Min myndighetspost eller annan digital tjänst till verksamhetsutövaren innan handläggaren ens lämnat fastigheten. Detta får dock inte innebära att myndighetens skyldighet att kommunicera enligt 25 § förvaltningslagen frångås. Det måste tydligt framgå att verksamhetsutövaren har möjlighet att inkomma med synpunkter, komplettera eller rätta uppgifterna med mera innan formellt beslut fattas. Se avsnittet [Kommunikation vid tillsynsärenden](#).

Provtagning

För vissa typer av anläggningar kan provtagning för att verifiera funktionen behövas som ett komplement till den okulära besiktningen. Proverna kan antingen analyseras i fält, som vid mätning av surrogatparametrar, eller skickas till laboratorium för analys. Vägledning om vem som bör ta ut provet finns i vägledningen för prövning i avsnittet [Villkor](#) under rubriken Vem ska provta och vad får det kosta? Läs mer om tolkning av resultaten i avsnittet [Vad påverkar bedömningen av provresultat](#).

Figur 9 Exempel på hur en provtagningspunkt kan se ut. (Naturvårdsverket, 2008)

Praktiskt tillvägagångssätt vid provtagning

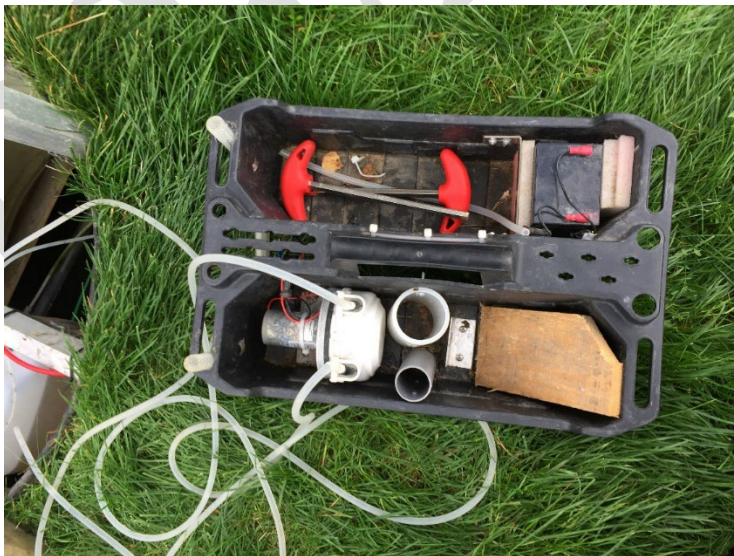
Små avloppsanläggningar kan se mycket olika ut och fungera på olika sätt vilket påverkar hur ett representativt prov lämpligen tas ut. Provtagningen bör därför ske enligt leverantörens anvisningar som i sin tur bör finnas med i ansöknings-/anmälningshandlingarna. Några generella råd:

- Använd handskar för att undvika kontakt med eventuella smittämnen.

- Eftersom provtagning ska ske på renat avloppsvatten kommer provtagningspunkten som regel att ligga en bit ned i marken. Det kan krävas en pump som kan suga upp alternativt en dränkbar pump som trycker upp vattnet. Alternativ till pump är en skopa eller ett så kallat baillerrör beroende på hur provpunkten är utformad.
- Provtagningsutrustning ska rengöras mellan provtagningarna. Använd rent vatten. Diskmedel etc. kan påverka provresultaten.
- Det avloppsvatten som provtas ska nyligen ha behandlats i anläggningen för att vara representativt. Vidare ska inte biohud som kan ha tillväxt i en provtagningspunkt följa med provet. Detta innebär att det kan finnas behov både av att rengöra provtagningspunkten och att säkerställa att tidpunkten för provtagningen är rätt.
- Använd provtagningsflaskor från analyslaboratoriet och följ deras anvisningar om kylförvaring och tid innan provet måste anlända till labbet. Det innebär till exempel att miljöförvaltningen behöver planera in provtagningen tidsmässigt så att labbet kan ta emot proverna.
- Frys in kylklampar i god tid innan provtagningen och se till att kylväska finns tillgänglig.
- Kontrollera att laboratoriet är ackrediterat för analys av avloppsvatten och för just de ämnen som ska analyseras.

Se även till exempel bilaga 3 i projektrapporten [Metodutveckling för likriktad tillsyn av minireningsverk och andra prefabricerade avloppsanläggningar](#) där de tillsynsmyndigheter som deltog i projektet anlitar ett laboratorium för tips om provtagningsförfarandet. I avsnittet [Vad påverkar bedömningen av provresultat](#) finns fler exempel på felkällor som eventuellt kan undvikas genom god planering av provtagningen.

Figur 50 Exempel på pump för uttag av prov på avloppsvatten

Tidpunkt för provtagning

Prov bör tas ut under en period då anläggningen belastas normalt. Anläggningar som inte brukas kontinuerligt, till exempel fritidsfastigheter, bör ha varit belastad med avloppsvatten mellan en till två veckor innan provtagning. Skälet är att de biologiska processer som sköter nedbrytningen av organiskt material (mätt som BOD₇) behöver komma igång. Hela volymen i slamavskiljaren behöver även omsättas så att närings- och energirikt avloppsvatten hinner belasta anläggningen under tillräcklig tid för att få igång de biologiska processerna. Detta gäller alla typer av anläggningar eftersom BOD-reduktionen i samtliga fall bygger på biologiska processer.

Minireningsverk har ibland ett underhållsläge som kopplas in när verket inte belastas med avloppsvatten (rundpumpning av slam samt luftning). Detta gör att den biologiska processen kommer igång betydligt snabbare jämfört med reningsanläggningar som saknar denna funktion. Här kan belastningstiden innan provtagning eventuellt vara kortare. Vad som är lämpligt bör kontrolleras mot drift- och underhållsinstruktionen eller med leverantören.

Små avloppsanläggningar kan precis som större anläggningar ha problem med inläckage av ovidkommande vatten, speciellt om det handlar om en uppdaterad anläggning där äldre tillloppsledningar ligger kvar eller där ledningsdragningen är mycket lång. Prov bör därför generellt tas ut under en period med torra förhållanden om man inte kan säkerställa att anläggningen är tät och opåverkad av inläckage.

Analys i fält av surrogatparametrar

En surrogatparameter är en mätbar fysikalisk eller kemisk parameter som har visats ha en korrelation med koncentrationen av en annan parameter. Exempelvis kan en kombination av provtagning av pH, ortofosfat och turbiditet i fält ge indikation på om den kemiska fällningen i ett minireningsverk fungerar tillfredsställande. Resultat från en sådan kontroll är ofta tillräckligt för att indikera att avloppsanläggningen fungerar som avsett eller om prover för laboratorieanalys behöver tas ut.

Under 2017 samarbetade nio miljöförvaltningar i ett projekt med syftet att i fält testa användandet av surrogatparametrar som en metod för funktionskontroll av minireningsverk och liknande anläggningar. Projektet resulterade i projektrapporten [Surrogatparametrar - en kostnadseffektiv metod att följa upp små avloppsanläggningars funktion, Ecoloop 2018](#). Några slutsatser från projektet är:

- Mätning av ortofosfat och turbiditet i fält ger inte exakt samma mätvärden som analyser genomförda på ackrediterade laboratorier. Däremot finns det en trend i hur fältmätningarna följer värdena från laboratorieanalyserna.
- Fältmätningen bör endast tas som en indikation. Höga värden på både turbiditet och ortofosfat kan motivera översyn av anläggningen samt eventuellt vidare provtagning med laboratorieanalyser.
- Metoden verkar fungera inte bara för minireningsverk utan även för de anläggningar som har kategoriserats in i processtypen "Kemfällning + kompaktfiler". Antalet anläggningar som provtagits är begränsat och fler mätdata behövs, men resultaten avviker inte för denna processtyp.

- Resultatet av mätning av surrogatparametrar bör även sammanvägas med bedömning utifrån den okulära besiktning som genomförts.
- För att kunna ge tumregler och stöd vid tolkning av mätningar i fält behöver fler mätningar göras och dessa behöver valideras genom att prover parallellt skickas för laboratorieanalys.

I [projektrapporten](#) finns också praktisk information om hur mätning av surrogatparametrar kan utföras i fält.

Andra relevanta rapporter som handlar om provtagning och funktionskontroll av små avlopp:

- [Evaluering av prøvetakingsmetoder i spredt bebyggelse](#), COWI
- [Handbok, Minirensanlegg-teori og praksis](#), COWI & Driftsassistansen i Østfold
- [Kontroll av minirensanlegg - kriterier for avviksbehandling](#), Vannområdeutvalget Morsa
- [Langtidsundersøkelse av minirensanlegg](#), Vannområdeutvalget Morsa
- [Bedre forvaltning av separate avløpsanlegg – eksempler fra vannområde Morsa](#), Vannområdeutvalget Morsa

Provtagning för analys på laboratorium

Provtagning för analys på laboratorium bör endast utföras om resultatet av ett sådant prov kan anses tillföra sådan information som är väsentlig för att bedöma anläggningens funktion (HaV, 2016). Om det till exempel kan konstateras att orsaken till ett dåligt resultat med avseende på utgående fosforhalt beror på att fällningskemikalier inte fanns tillgängligt i anläggningen, så tillför inte ytterligare provtagning mer kunskap om bristen i anläggningen.

Vad ska analyseras?

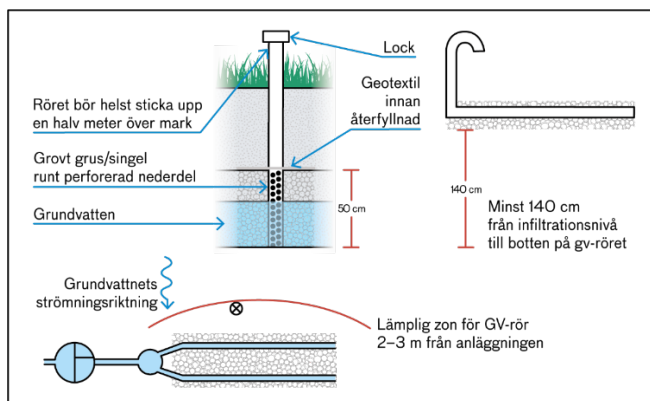
Vilka parametrar som bör analyseras beror på vilka parametrar som regleras i tillståndet. Vanligtvis handlar det om organiskt material (BOD₇) totalfosfor (Tot-P) och i vissa fall även totalkväve (Tot-N).

Smittämnen bör endast analyseras när det finns misstanke om att utsläppet av avloppsvattnet medför en väsentligt ökad risk för smitta eller annan olägenhet. Att ta prov på, analysera och tolka provresultat för smittämnen är inte okomplicerat, läs mer under rubriken [Bedömning av om anläggningen når upp till skyddsnivån med avseende på hälsoskydd](#).

Läs mer om tolkning av resultaten i avsnittet [Vad påverkar bedömningen av provresultat](#).

Kontroll av avstånd till grundvatten från infiltrationsnivån

I Havs- och vattenmyndighetens vägledning för provning finns [anvisningar för utformning av grundvattenrör](#).

Figur 11 Anvisning för utformning av grundvattenrör.

Klucklod fungerar oftast utmärkt för mätning av nivå i grundvattenrör avsedda för uppföljning av funktion hos små avloppsanläggningar. Det kan också vara möjligt att mäta avståndet till grundvattenytan i grundvattenröret med en vanlig tumstock, förutsatt att det är enkelt att se grundvattenytan i röret och att den ligger så pass högt att tumstock räcker till.

Figur 62 Mätning med klucklod i grundvattenrör vid en avloppsanläggning

[Här](#) visar SGU hur mätning går till i de grundvattenrör som används för miljöövervakning.

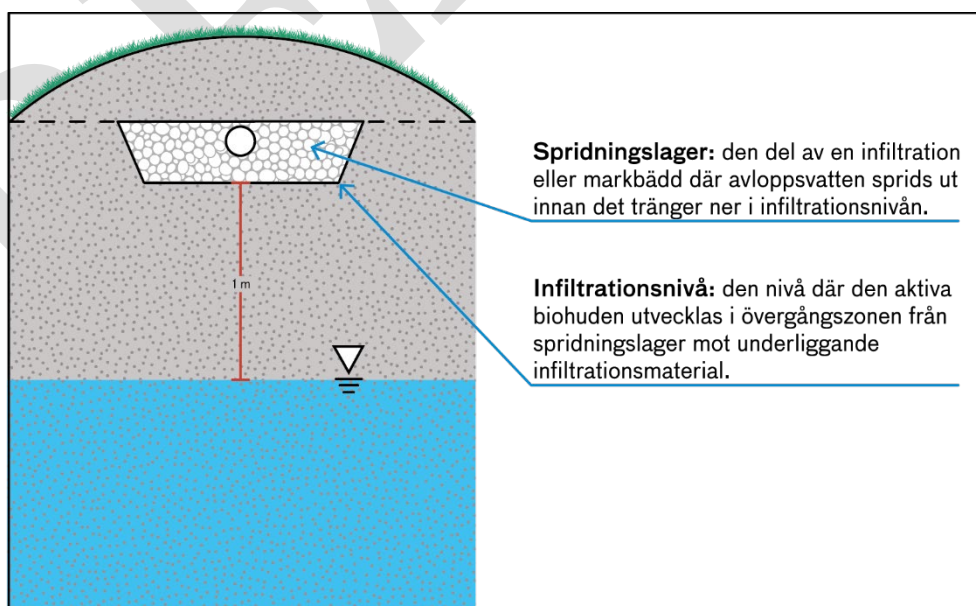
Figur 13 Avläsning av nivå

Beräkning av avstånd till grundvattenyta från infiltrationsnivå

Är anläggningen sedan tidigare väldokumenterad (=inmätt så att det finns uppgifter om på vilket djup infiltrationsytan ligger i förhållande till grundvattenrörets överkant) räcker det vid kontrollen att mäta avståndet mellan grundvattennivå och röröverkant. Övriga uppgifter som behövs för att bestämma mäktigheten på den omättade zonen (avståndet mellan infiltrationsytan och grundvattenytan) kan då hämtas från dokumentationen av anläggningen. Detta kan också vara en enkel möjlighet för en verksamhetsutövare att utföra egenkontrollen av anläggningen utan tillgång till avancerad mätutrustning.

Finns inte inmätning av anläggningen sedan tidigare behöver, utöver mätning av nivån i grundvattenröret, även mätning av läget för infiltrationsnivån göras.

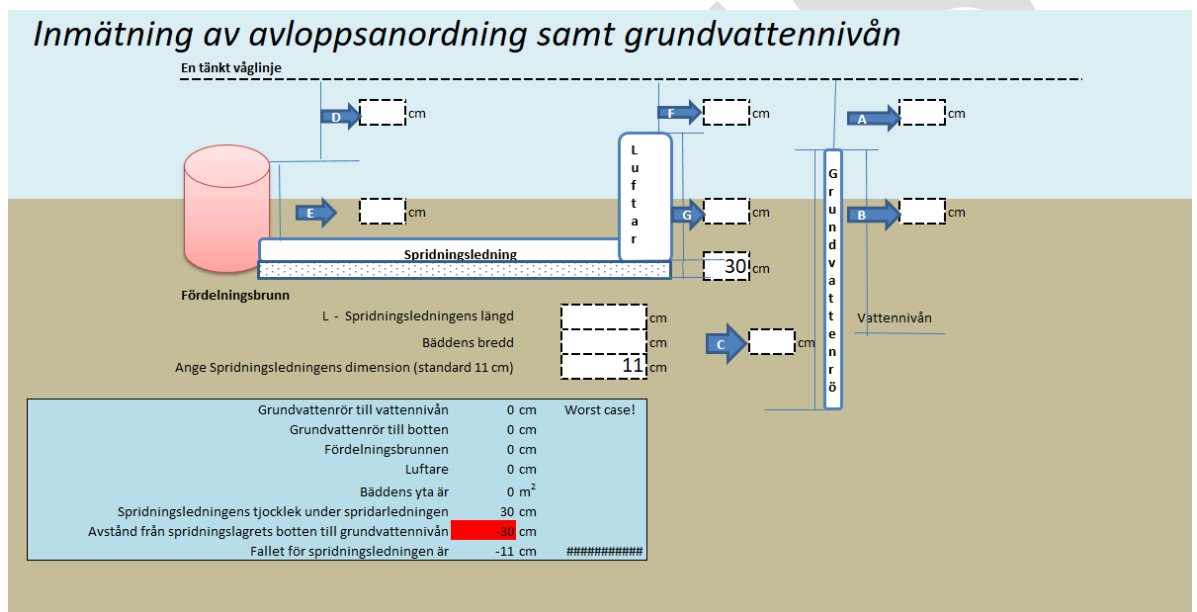
Infiltrationsnivån, kan för konventionella anläggningar beskrivas som den övergångszon där avloppsvatten efter att ha passerat spridningslagret kommer i kontakt med det underliggande materialet och där biohuden utvecklas.

Figur 14 Beskrivning av infiltrationsnivå för konventionell infiltration.

För icke-konventionella anläggningar kan det vara svårare att definiera infiltrationsnivån, se avsnittet [Vertikalt avstånd mellan infiltrationsnivå och grundvatten](#) i Vägledning för prövning av små avloppsanläggningar.

Inmätning av infiltrationsnivån kan göras i fördelningsbrunnen respektive i botten på luftningsrören i änden av spridningsledningen. Botten på luftningsrören är en osäkrare mätpunkt eftersom botten på dem inte nödvändigtvis representerar nivån på spridningsledningen. Här behöver man göra en bedömning utifrån profilritningen i ansökningshandlingarna i det enskilda fallet. Inmätning av nivå för utgående ledning i fördelningsbrunnen behöver kompenseras med den lägre nivå spridningsledningen har i slutänden på grund av lutningen. Kompensation oavsett mätpunkt behöver också göras för tjockleken på spridningslagret under ledningen.

Figur 15 Exempel från Kungsbacka kommun på beräkningsverktyg i Excel för att bland annat kontrollera avstånd till grundvattenyta från infiltrationsnivån. Avstånden A – E mäts in med planlaser, tumstock och klucklod med utgångspunkt från en given referensnivå ("en tänkt våglinje") Verktøget beräknar därefter avståndet mellan infiltrationsnivån och grundvattenytan. Här finns också möjlighet att manuellt lägga in värden för spridningslagrets tjocklek under spridningsledningen.

För inmätning av nivåer kan en planlaser användas, men ligger mätpunkterna nära varandra kan även en lång stabil ribba (eller motsvarande) och ett vattenpass användas för att få en vågrät referensnivå att utgå ifrån.

Tillträdesrätt

Om en verksamhetsutövare inte vill ge tillsynsmyndigheten tillträde till avloppsanläggningen finns det enligt bestämmelser i 28 kap. miljöbalken möjlighet för miljöförvaltningen att ändå få det. När det gäller tillträde till bostad, vilket kan anses innefatta en villaträdgård, får detta endast ske om det krävs för att förebygga eller undanröja olägenheter för människors hälsa. Proportionalitetsprincipen måste tillämpas, vilket innebär att det alltid måste övervägas om handläggningen kan utföras på annat sätt än genom tvångsvist tillträde. I första hand ska en överenskommelse med verksamhetsutövaren

eftersträvas. Det är också en fördel för utredningen att verksamhetsutövaren deltar aktivt vid en inspektion.

Det finns möjlighet att begära hjälp av polisen, se 28 kap. 8 § miljöbalken.

Sammanställ uppgifter och registrera

Det är viktigt att dokumentera resultatet av inspektionen eftersom detta utgör underlag för ett eventuellt beslut längre fram. I tillsynsärendet bör registreras till exempel

- bilder på anläggningen
- eventuella dokument som verksamhetsutövaren kompletterat med – kan som alternativ scannas in direkt på plats via app i mobil eller surfplatta
- tomtkarta med avloppsanläggningen inritad
- inspektionsprotokoll med anteckningar om vad som iakttagits och vad som i övrigt framkommit under inspektionen i kontakter med verksamhetsutövaren eller andra berörda (däremot ska ingen slutlig bedömning göras av anläggningen i protokollet – bedömningen görs och motiveras i beslutet som följer efter kommunikeringen enligt 25 § förvaltningslagen).

Ibland har ingen inspektion utförts för att det inte har bedömts nödvändigt, se avsnitt [Inspektion eller inte](#). I dessa fall bör de uppgifter som miljöförvaltningen har om anläggningen sammanställas. Sammanställningen kan göras i samma form som ett inspektionsprotokoll, men behöver naturligtvis benämnas på ett annat sätt eftersom ingen inspektion gjorts.

Tillsyn initierad av klagomål

Tillsyn kan vara planerad men kan också vara initierad av klagomål. Även för denna typ av tillsynsärenden kan många av stegen i avsnittet [Processen för tillsyn](#) följas. Precis som i andra ärenden ska myndigheter utreda och besluta i ett klagomålsärende i enlighet med 9 § förvaltningslagen. Detta ska göras så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Handläggningen ska i första hand vara skriftlig.

Det finns några domar på området som betonar vad som är särskilt viktigt att tänka på vid handläggningen av klagomålsärenden.

- En dom från MÖD, M 879-16 pekar på att tillsynsmyndigheten inte kan skjuta på handläggningen av ett klagomål på en avloppsanläggning till dess man kommer till det aktuella området med den planerade tillsynen. Detta gäller särskilt när tidsplanen för tillsynen är oklar.
- Klagomålsärenden ska alltid avslutas med ett beslut och ett beslut måste fattas varje gång någon klagar – se beslut från JO, [1017-2002](#). Utredningen behöver dock inte vara lika omfattande vid varje tillfälle. Hur omfattande utredningen behöver vara beror på hur lång tid som gått sedan den tidigare utredningen gjordes och vilka omständigheter som framförs i det nya klagomålet/anmälan.

- Eventuella överklaganden bör skickas till överinstansen inom en vecka, se beslut från Justitieombudsmannen (JO), [987-2002](#). Läs mer i avsnittet [Handläggning vid överklagande](#).

Handläggningen av ett klagomålsärende måste också följa bestämmelserna i förvaltningslagen 11-12 §§, det vill säga om handläggningen blir väsentligt försenad ska myndigheten underrätta den klagande om detta. Har inte ärendet avgjorts inom sex månader får den som klagat skriftligen begära att myndigheten ska avgöra ärendet. Myndigheten ska inom fyra veckor från den dag då en sådan begäran kom in antingen avgöra ärendet eller i ett särskilt beslut avslå begäran. Ett beslut att avslå en begäran om att ärendet ska avgöras får överklagas.

Det är tillsynsmyndighetens ansvar att se till att ärendet utreds i tillräcklig omfattning så att man kan avgöra det genom att fatta ett beslut. Vilken typ av beslut det blir beror på vad som framkommit i utredningen. De vanligaste sätten att avsluta ett klagomålsärende är att meddela ett förbud eller föreläggande, eller att avsluta ärendet utan några ytterligare åtgärder. Att ”avvisa eller avskryva” förekommer också men passar mindre bra när man ska avsluta klagomålsärenden. De är dessutom svårare att förstå innebörden av för den enskilde.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Tillsyn initierad av klagomål	Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 juni 2016 i mål M 879-16
	Justitieombudsmannens beslut den 6 november 2013, JO 987-2002
	Justitieombudsmannens beslut den 2 juli 2003, JO 1017-2002

Kommunikation vid tillsynsärenden

Det är tillsynsmyndighetens ansvar att se till att ärendena blir tillräckligt utredda så att besluten blir rättvisa och objektiva samt att verksamhetsutövarna känner förtroende för att handläggningen utförts korrekt. Detta framgår av 23 § förvaltningslagen. Ett sätt att få in nödvändiga uppgifter är att begära att verksamhetsutövarna kommer in med dem, men har ärendet inletts på grund av att någon anmält problem med anläggningen kan de uppgifter denne inkommit med också vara värdefulla.

Vidare ska myndigheten enligt 25 § förvaltningslagen se till att alla parter i ärendet får ta del av allt material av betydelse av beslutet och få tillfälle att inom en bestämd tid får komma till tals innan ett beslut fattas – det är detta som är kommunikationsskyldigheten.

Innehåll

- ”Ingen ska dömas ohörd”
- I första hand ska kommunikering ske skriftligt
- Vad ska kommuniceras?
- Hur lång svarstid ska man ge?
- Undantag
- Att inte kommunicera är ett formellt fel
- Underrättelse

”Ingen ska dömas ohörd”

Grunden för kommunikeringen är 25 § förvaltningslagen av vilken det framgår att ett ärende inte får avgöras utan att den som är sökande, klagande eller annan part har underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan och hen har fått tillfälle att yttra sig över den. Man brukar säga att den här bestämmelsen finns för att säkerställa att ingen ska dömas ohörd. Det är en viktig rättssäkerhetsfråga för verksamhetsutövaren att denne inte ska riskera ett ingripande från en myndighet utan att först få reda på vilket beslutsunderlag som finns och även få en möjlighet att tala för sin sak.

Att kommunicera innebär också att information utbyts och leder till ett bra beslutsunderlag, till exempel får myndigheten ta del av information om lokala förhållanden från verksamhetsutövaren. Det här är en garanti för att myndighetens beslut kommer att avgöras på ett korrekt och fullständigt underlag – verksamhetsutövaren kan hjälpa myndigheten att kontrollera att uppgifterna inte är felaktiga. Finns det till exempel oklarheter kring hur anläggningen är utformad, var den är placerad eller vad det finns för orsaker till att den har en brist, får verksamhetsutövaren genom kommunikeringen möjlighet att inkomma med förklaring och/eller kompletterande upplysningar.

I första hand ska kommunikering ske skriftligt

Kommunikationsskyldigheten består av två delar – verksamhetsutövaren ska underrättas om utredningsmaterialet – oftast inspektionsprotokollet om allt är infört där – och få tid på sig att kunna lämna synpunkter. Huvudregeln i ärenden som rör tillsyn av små avloppsanläggningar är att kommunikeringen sker skriftligt. I undantagsfall kan det gå bra att ringa och berätta om nytt material som inkommit – verksamhetsutövaren måste dock få tid på sig att lämna synpunkter och handläggaren behöver dokumentera kommunikeringen i ärendet.

Att verksamhetsutövaren deltar vid platsbesöket innebär inte att kommunikeringsskyldigheten kan begränsas. Miljöförvaltningen måste tänka på att en privatperson kan känna sig i underläge vid myndighetens kontroll och kan behöva lite tid på sig att begrunda det som framkommit. En del i kommunikeringsplikten är också att ge verksamhetsutövaren en tidsfrist för att hinna tänka och lämna synpunkter.

Vad ska kommuniceras?

Om det kommer in uppgifter som har tillförts ärendet från någon annan än verksamhetsutövaren så ska dessa kommuniceras. Det kan dock i undantagsfall

vara bra att kommunicera även uppgifter från verksamhetsutövaren, speciellt om de varit många och/eller framstår som motsägelsefulla.

Kravet på kommunikering avser bara material som är av betydelse för ärendets utgång. Kravet innebär inte att myndigheten är skyldig att kommunicera sina bedömningar eller avsikter exempelvis genom ett förslag till beslut. HaV rekommenderar att man inte kommunicerar ”förslag till beslut” eftersom en sådan skrivelse lätt kan missuppfattas och tas för ett slutligt beslut.

Förvaltningen kan i samband med att inspektionsprotokoll och annat material kommuniceras redovisa hur den fortsatta handläggningen kommer att ske och även nämna den preliminära bedömningen utifrån inspektionsresultatet. Man kan uttrycka sig som ”Förvaltningen överväger att förbjuda fortsatt utsläpp på grund av de brister som framgår av bifogade protokoll. Innan beslut fattas ges ni möjlighet att yttra er.” Det kan även vara lämpligt att i samband med kommunikeringen begära in ytterligare beslutsunderlag från verksamhetsutövaren om det behövs.

Exempel på material som bör kommuniceras utöver inspektionsprotokoll är

- eventuella skrivelser med klagomål från grannar
- tjänsteanteckningar som gjorts vid samtal
- andra dokumenterade iakttagelser.

Det finns ärenden där högre instans efter överklagande upphävt förvaltningens beslut på grund av att utredningen varit bristfällig. Det är därför viktigt att dokumentera förhållandena så tydligt och uttömmande som möjligt. Bilder i inspektionsprotokollet kan vara ett bra komplement till text.

Hur lång svarstid ska man ge?

Det framgår inte i förvaltningslagen hur lång svarstid som krävs för att man ska ha uppfyllt kommunikationsplikten. Justitieombudsmannen, JO, brukar säga att ”tiden ska anpassas efter ärendets art, materialets omfattning och så vidare”. Myndigheten ska ju också tänka på att inte fördröja handläggningen i onödan, men om det inte finns speciellt brådskande omständigheter bör verksamhetsutövaren få åtminstone två, men gärna tre veckor på sig att komma in med synpunkter.

Undantag

I 25 § FL anges att man får fatta beslut utan att ha kommunicerat i vissa situationer. De undantagsfall som kan vara aktuella är om uppgiften saknar betydelse, om kommunikering av någon annan anledning är uppenbart obehövlig eller om det är aktuellt med brådskande ingripanden. Det är sällan sådana omständigheter finns i tillsynsärenden som rör små avloppsanläggningar.

Att inte kommunicera är ett formellt fel

Det är viktigt att redogöra i beslutet att kommunikering skett. Att inte kommunicera när detta krävs är ett formellt fel som kan leda till att överprövande instans upphäver beslutet och återförvisar ärendet för förnyad handläggning.

Underrättelse

Kommuniceringen görs i form av en skrivelse (underrättelse) till verksamhetsutövaren till vilken inspektionsprotokollet och/eller annat aktuellt material bifogas. Underrättelsen bör inte innehålla en formell bedömning av anläggningen, eftersom beslutsunderlaget ännu inte är komplett, se avsnitt [Vad ska kommuniceras?](#). Däremot bör underrättelsen innehålla information om hur tillsynsmyndigheten överväger att gå vidare med ärendet. Några exempel:

- ”Miljöförvaltningen överväger att förelägga er om att inkomma med information om grundvattenförhållanden på platsen för anläggningen eftersom växtligheten på platsen indikerar att det är sankt. En infiltration som ligger i vatten har inte en fullgod rening av avloppsvattnet.”
- ”Miljöförvaltningen överväger att förelägga er om att inkomma med uppgifter om avloppsanläggningens drift och skötsel.”
- ”Miljöförvaltningen överväger att förbjuda er att släppa ut avloppsvatten till anläggningen på grund av de brister som framgår av bifogade inspektionsprotokoll.”

Det innebär att miljöförvaltningen behöver ha en preliminär uppfattning om vilka brister som finns, vad dessa kan leda till samt vilken ytterligare utredning som krävs för att beslutsunderlaget ska vara tillräckligt.

Bedömning

Innehåll

- [Miljöförvaltningens utredningsskyldighet](#)
- [Generella bedömningskriterier](#)
- [Bedömning av grundvattennivå](#)
- [Kriterier för allvarliga funktionsbrister](#)
- [Bedömning av grundvattennivå](#)
- [Vad kan påverka bedömningen av provresultat](#)
- [Bedömning av skälighet vid tillsyn](#)
- [Mindre brister](#)
- [Svårbedömda brister kräver mer underlag](#)
- [Speciella omständigheter som tillsynsmyndigheten kan behöva beakta](#)
- [När kommunalt avlopp planeras](#)
- [När gemensamhetsanläggning finns](#)
- [De vanligaste utfallen av tillsyn](#)
- [Relevanta rättsfall](#)

Vid bedömning av hur avloppsanläggningar uppfyller miljöbalkens krav bör det första man har i åtanke vara att alla anläggningar måste bedömas för sig i varje enskilt ärende. Avloppsanläggningens eventuella brister behöver alltid bedömas i förhållande till villkoren i tillståndet, eller föreläggandet om det handlar om en anmälningspliktig anläggning. Det går inte att generalisera utan miljöbalken kräver att myndigheten tydligt gör avvägningar och fattar beslut för varje enskilt fall. När skälighetsbedömningen enligt 2 kap 7 § miljöbalken görs behöver även omgivningens känslighet tas med i bedömningen.

Det är viktigt att vara medveten om att tillsynen ger en ögonblicksbild av avloppsanläggningens funktion och att det kan finnas särskilda omständigheter som gör att avloppsanläggningen inte fungerade optimalt vid besöket. Om det vid inspektionen inte finns tydliga tecken på att avloppsanläggningen har permanenta brister i funktionen kan ett uppföljande besök behövas innan krav på åtgärd ställs.

Miljöförvaltningens utredningsskyldighet

Av 23 § förvaltningslagen framgår att en myndighet ska se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver. Hur omfattande utredning måste en tillsynsmyndighet göra för att kunna bedöma en avloppsanläggning och fatta beslut? Detta exemplifieras i följande avsnitt med domar från MÖD.

Miljöförvaltningens utredning var inte tillräcklig

Ett exempel där MÖD ansåg, att det som miljöförvaltningen anfört till stöd för sitt beslut inte visade att anläggningen hade sådana brister att ett förbud var proportionerligt, är mål M 4447-20. I detta mål förbjöds en verksamhetsutövare att släppa ut spillvatten från WC samt BDT-vatten till en avloppsanläggning som hade tillstånd från 1986. MÖD lade i sin bedömning vikt vid att kommunen inte bekräftat verksamhetsutövarens uppgifter genom egna utredningar och inte heller bemött dennes synpunkter. Domstolen konstaterade också att tillsynsmyndigheten inte påtalat några konkreta tecken på att anläggningen inte fungerade som den skulle.

Miljöförvaltningens utredning var tillräcklig

Det finns andra domar från MÖD där domstolen bedömt att miljöförvaltningens utredning varit tillräcklig för att beslut om förbud ska kunna tas. Ett exempel är M 3244-15 där en miljöförvaltning hade meddelat ett förbud förenat med vite att släppa ut WC- och BDT-avloppsvatten från en avloppsanläggning som utgjordes av en trekammarbrunn med utsläpp till ett dike. MÖD ansåg att utredningen inte behövde kompletteras med vattenprover så som verksamhetsutövaren begärt. Överklagandet avslogs och miljöförvaltningens beslut ändrades inte.

I ytterligare tre domar M 3564-20, M 13731-19 och M 13819-19 fastställde MÖD tillsynsmyndigheternas beslut att förbjuda utsläpp från befintliga avloppsanläggningar med slamavskiljning och efterföljande infiltration eller markbädd. Gemensamt för anläggningarna var att de hade tillstånd enligt äldre lagstiftning och att det saknades påvisade olägenheter för miljö eller människors hälsa. Bedömningen av deras funktion försvårades av att utformningen av anläggningarna var okänd och i vissa fall avvek från lämnade tillstånd. Domstolen konstaterade i de olika målen att det fanns risk för att avloppsvattnet som släpptes ut från anläggningarna inte genomgick en tillräcklig rening, med hänvisning bland annat till att det inte var känt hur anläggningarna konstruerats, samt att de saknades luftningsrör och fördelningsbrunn. Med hänvisning till att fastighetsägarna inte hade visat att anläggningarna uppfyllde miljöbalkens krav ansåg MÖD att kommunen haft fog att förbjuda utsläpp från dem. En sammanfattning av rättsfallen finns [här](#).

Generella bedömningskriterier

En sammanfattning av kriterier av betydelse för bedömningen av om en anläggning uppfyller miljöbalkens krav eller inte framgår av tabell 10. Utgångspunkten för tabellen är rättsfall från MÖD.

Tabell 10 Bedömningskriterier

Kriterium	Tillämpning
Tillstånd och villkor	Följs tillstånd och villkor?
Tekniskt utförande	Finns alla delar av anläggningen som borde finnas? Slamavskiljare? Efterföljande reningssteg? Luftningsrör? Fördelningsbrunn? Är anläggningen utförd med teknik som ger tillräcklig rening?
Dokumentationen kring utförande och skötsel	Finns tillstånd? Är slutbesiktning eller motsvarande gjord? Finns uppgifter om anläggningens utförande? Är slamsugning dokumenterad? Finns dokumentation från service om sådan är relevant i ärendet?
Tecken på att anläggningen inte fungerar eller sköts som den ska	Tecken på igensättningsproblem? Uträngning av orenat avloppsvatten? Kort avstånd till grundvattnet? Luktproblem? Avvikelser i det utgående vattnet som tyder på att det inte renats tillräckligt?
Belastning	Finns tecken på överbelastning? Hur många personer belastar anläggningen? Stämmer belastningen med dimensioneringen i tillståndet?
Recipientens känslighet	Risk för dricksvattenbrunnar? Kan påverkan befaras på omgivningen? Hög eller normal skyddsnivå? Kumulativa effekter?
Verksamhetsutövarens kunskaper	Har verksamhetsutövaren kunskap om anläggningen och hur den ska skötas?

Vid bedömning av om en anläggning är bristfällig behöver tillsynsmyndigheten göra en sammanvägd bedömning av sina observationer och motivera sitt beslut utifrån dessa.

Av ovanstående följer vikten av att miljöförvaltningen är noga med att dokumentera och att motivera sitt beslut, se avsnittet [Tydlig bedömning, motivering och lagstöd](#). Det är också viktigt att verksamhetsutövaren har fått möjlighet att yttra sig och tillföra kunskap om anläggningen samt har fått möjlighet att rätta till eventuella mindre brister som skulle kunna medföra att funktionen hos anläggningen kan återställas, innan ett förbud meddelas.

Figur 16 Exempel på anläggning med bristande skötsel – slamsugning har uteblivit och den slutna tanken har svämmat över. Foto: Kungsbacka kommun

Kriterier för allvarliga funktionsbrister hos markbaserade avloppsanläggningar

För markbaserade anläggningar är funktionsbristen allvarlig om till exempel:

- Nivån av slam och/eller avloppsvatten är så hög i slamavskiljare eller fördelningsbrunn att den står över utloppsrör.
- Nivån av slam och/eller avloppsvatten är så hög att spridarrör är helt fyllda.
- Avloppsvatten tränger upp i markytan vid anläggningen eller i omgivande terräng.

Figur 17 Markbaserad anläggning där avloppsvattnet tränger upp till ytan. Foto: Kungsbacka kommun

I samtliga fall är avloppsanläggningens hydrauliska funktion förmodligen satt ur spel vilket kan innebära att miljön i bädden blir anaerob och funktionen betydligt försämrad. Det kan krävas ytterligare utredning för att hitta orsaken till att slam/vattennivåer är höga i anläggningen och för att kunna bedöma vilken åtgärd som är mest lämplig. Se även avsnitt [Svårbedömda brister kräver mer underlag](#).

En rad projekt har fokuserat på tillsyn av markbaserade avloppsanläggningar, projektrapporterna kan bidra med fördjupad kunskap:

- [Kvalitetssäkring av nyanlagda små avlopp genom uppföljande besök och utvärdering av tillstånd, Ecoloop 2020-10-07](#)
- [Funktion hos markbaserade reningsanläggningar i fält, komplettering, RISE Rapport 2019:25](#)
- [Markbaserad rening – en studie av funktion i fält, VATTEN – Journal of Water Management and Research 74: 1–2, 2018](#)

Exempel på andra brister som behöver bedömas i sitt sammanhang finns i avsnittet [Generella bedömningskriterier](#).

Bedömning av grundvattennivå

I de allmänna råden om små avlopp (HVMFS 2016:17) anges att ”*Avståndet mellan infiltrationsnivå och högsta grundvattennivå (...) bör inte understiga 1 m*”. Anledningen till detta är att det är i den omättade zonen (zonen innan avloppsvattnet når grundvattnet) som den huvudsakliga reningen av såväl smittämnen som andra ämnen sker.

Eftersom storleken på den omättade zonen är av stor betydelse för att en infiltrationsanläggning ska fungera på avsett sätt är denna förutsättning också en viktig komponent i lokalisering utredningen i samband med tillståndsprövningen. Huvudregeln vid all tillsyn av tillståndsgivna anläggningar är att tillsynen måste utgå ifrån hur tillståndet och dess villkor formulerats. När det gäller små avloppsanläggningar och grundvatten behöver myndigheten dock också förhålla sig till hur omfattande lokalisering utredningen i projekteringsfasen har varit.

Anläggningar med högre grad av grundvattenutredning under projektering

Beskrivning av en metod för utredning av grundvattennivåförhållanden samt förslag till villkor i tillstånd finns i avsnitten [Bestämning av dimensionerande grundvattennivå](#) och [Formulering av grundvattenvillkor](#) i Vägledning för provning. Metoden är avsedd för att i projekteringsfasen av en ny anläggning kunna fastställa att den sökta platsen är lämplig och att tillräckligt stor omättad zon kan uppnås.

En sådan utredning bör innefatta:

- fastställande av grundvattennivå i provgrop/grundvattenrör vid minst 2 tillfällen,
- tillägg för att avläsning av grundvattennivå kan ha skett vid en tidpunkt då grundvattennivåerna varit låga samt

- tillägg vid finkornig jordart (inom fält B) på grund av att infiltrationen i sig höjer grundvattennivån.

Vid nya tillståndsprovningar av infiltrationsanläggningar där ovanstående utredning eller motsvarande har ingått kan ett villkor om avstånd till grundvattenyta vara formulerat på följande sätt:

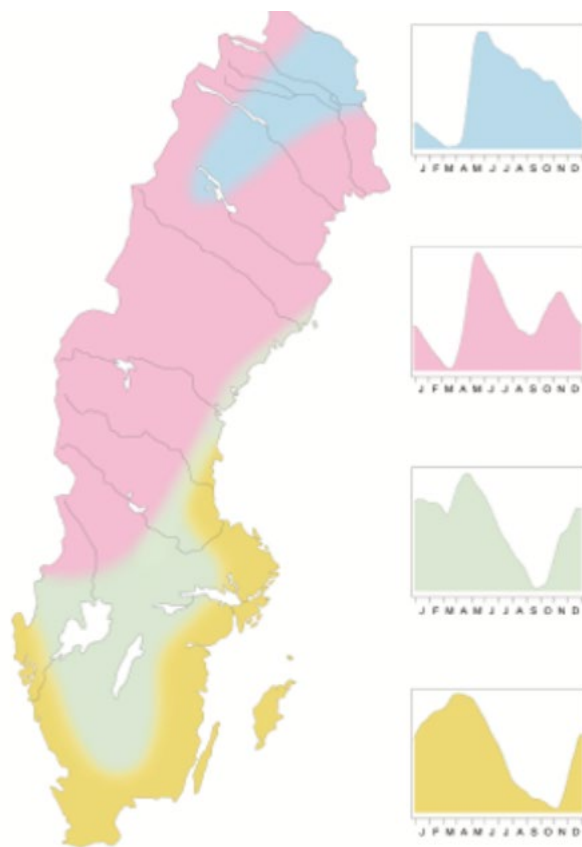
Avståndet mellan infiltrationsnivån och grundvattenytan ska med undantag för kortare perioder (högst 2 månader under ett år) uppgå till minst 1 m. Avståndet mellan infiltrationsnivån och grundvattenytan får aldrig understiga 0,5 m.

Om grundvattennivåer har utretts i samband med projekteringen, där hänsyn tagits till fluktuationer och till tidpunkten på året när utredningen gjordes, bör avvikelser från kravet på 1 meter omättad zon vara ovanliga när anläggningen senare är i drift. Genom att det i ovanstående villkor anges att en avvikelse tillåts under en begränsad tid, lämnas ett utrymme för att det kan inträffa extrema händelser som inte kan förutses. Genom att den andra meningen i villkoret anger att avståndet aldrig får understiga 0,5 meter är villkorsförslaget också anpassat till vad som är praktiskt vid tillsyn och rättssäkert för den enskilde verksamhetsutövaren. En överträdelse är lätt att konstatera - understiger den omättade zonen 0,5 meter följer anläggningen inte givna villkor oavsett fyllnadsgrad i grundvattenmagasinet. Villkoret står inte i motsats till huvudkravet på 1 meter omättad zon under normalår. Förslaget till formulering av villkor i Vägledning för provning tar alltså hänsyn både till vad som är möjligt att efterleva för verksamhetsutövaren och vad som är möjligt att kontrollera för tillsynsmyndigheten.

En anläggning där det finns en utredning enligt ovan (eller motsvarande) om grundvattenförhållandena i projekteringsfasen (och som också återspeglar sig i det fysiska utförandet av anläggningen), samt där det finns villkor av den typ som föreslagits ovan, kan lämpligen få tillsynsbesök när grundvattennivån står som högst. Det är svårt att följa upp en anläggning vid så många tillfällen under ett år att det är möjligt att avgöra om den första delen av villkoret är uppfyllt. Det är lättare att vid en enstaka inspektion konstatera överträdelse om avståndet till grundvattennivån understiger 0,5 m. Det avståndet ska en anläggning klara även under extrema förhållanden.

För att översiktligt planera när tillsyn av grundvattennivåer lämpligen utförs vid anläggningar i små grundvattenmagasin, kan SGUs karta över grundvattenregimer användas:

Figur 18 Grundvattennivåns genomsnittliga variationsmönster under året (regim) i olika delar av landet under perioden 1981-2010. Redovisningen avser snabbreagerande ("små") grundvattenmagasin som vanligtvis finns i jordarten morän och i berggrunden (Vikberg, Thunholm, Thorsbrink, & Dahné, 2015).

SGU redovisar aktuella grundvattenförhållandena [veckovis i två olika typer av webkartor: Grundvattennivåer och Fyllnadsgrad](#). En hög fyllnadsgrad betyder en hög nivå i vattenmagasinet, medan den andra kartan Grundvattennivåer visar en relativ nivå jämfört med hur det brukar vara vid den aktuella årstiden. Det är alltså kartan Fyllnadsgrad som ger den efterfrågade informationen om det är höga eller låga nivåer i magasinet.

Anläggningar med lägre grad av grundvattenutredning under projektering

Vid tillsyn av anläggningar där utredningen av avstånd till grundvattenytan kanske inte varit lika grundlig under projekteringsskedet, och/eller där villkoret är utformat på annat sätt, kan frågan uppkomma om vad som är godtagbart avstånd till grundvattenytan. Sådana anläggningar kräver förmodligen mer utredning innan det finns ett tillräckligt underlag för bedömning. Tillsynen måste (som alltid) utgå från tillståndet och villkoren, men för att kunna avgöra om en avvikelse från ett villkor om grundvattennivå är av ringa betydelse eller inte kan en sådan anläggning eventuellt behöva flera tillsynsbesök vid olika grundvattenförhållanden. Jämför med 24 kap. 3 § miljöbalken om när en tillståndsmyndighet får helt eller delvis återkalla miljöbalkstillstånd:

24 kap 3 § Tillståndsmyndigheten får helt eller delvis återkalla tillstånd, dispens eller godkännande som meddelats enligt balken, eller enligt föreskrifter med stöd av balken, och förbjuda fortsatt verksamhet (...)

2. när tillståndet, dispensen, godkännandet eller villkor som gäller för verksamheten eller åtgärden inte har följts och avvikelsen inte är av ringa betydelse,

3. om det till följd av verksamheten eller åtgärden har uppkommit någon olägenhet av väsentlig betydelse som inte förutsågs när verksamheten eller åtgärden tilläts, (...)

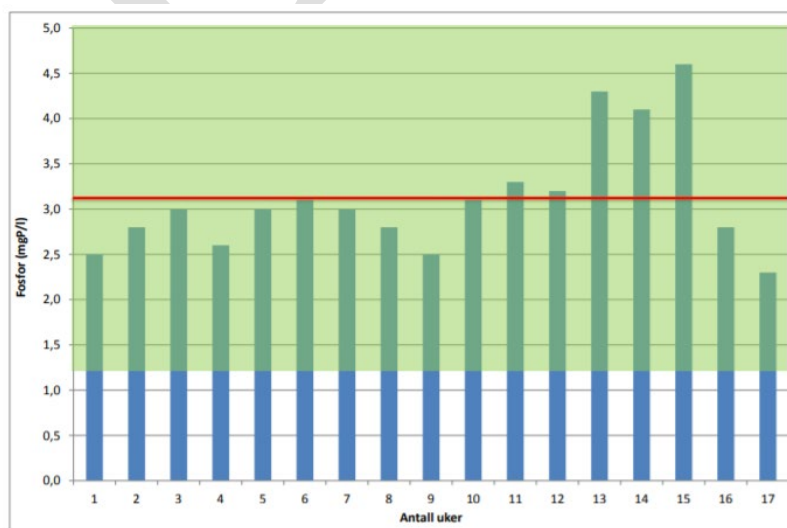
Vad kan påverka bedömningen av provresultat?

Om provresultat pekar på ett påtagligt överskridande av villkor eller den reningsprestanda som uppgetts i ansökan bör verksamhetsutövaren ges möjlighet att utreda och redovisa orsaken. När eventuella åtgärder är vidtagna kan ett nytt prov tas för att bekräfta att anläggningens funktion är tillfredsställande. Se även avsnittet [Provtagning](#).

Hur tillförlitligt är ett stickprov?

I [en norsk studie av minireningsverk](#) jämfördes tidsproportionella dygnsblandprover (2 h-intervall) med stickprover från sex olika fabriker med tio provserier för varje anläggning. En statistisk analys visade liten skillnad i halten totalfosfor i utgående vatten även om provtagningsmetoderna var olika. Detta tolkades som att de provtagna anläggningarna hade tillräcklig utjämningskapacitet för att tackla stora variationer i inkommande avloppsvatten, och att det därmed var stabila utsläppsförhållanden över dygnet. De norska rapportförfattarna menar därför att ett stickprov som tas ut kan motsvara att ta ut ett dygnsblandprov (Johannessen, Eikum, & Krogstad, 2011).

I [ett annat projekt](#), också det utfört i Norge, studerade man minireningsverk och visade att variationen i utgående värden mellan veckor kan vara stor, se figur 19 (Johannessen, Eikum, & Jantsch, 2014).

Figur 19 Diagram från den norska rapporten "Kontroll av minirensanlegg – kriterier for avviksbehandling". På x-axeln antal veckor, på y-axeln mg P/l. Veckovariationsdata för anläggning nr. O10, med uppmätt utsläppsvärde på 3,1 mgP/l (rött streck) och förväntat

variationsområde (grönt fält) med utgångspunkt från linjär regressionsmodell. Staplarna representerar resultat av prov uttaget en gång per vecka. Slutsatsen i detta exempel är att det uppmätta värdet 3,1 mgP/l med stor statistisk säkerhet ligger över utsläppsgränsen som här satts till 1,0 mgP/l, även om hänsyn tas till att halterna i utgående vatten varierar över tid. (Johannessen, Eikum, & Jantsch, 2014)

Stickprov som tas ut bör därför betraktas som indikativa prover som bör vägas samman med andra observationer som görs av anläggningen, till exempel förekomst av

- slamflykt
- luktproblem
- konstaterat inläckage av ovidkommande vatten
- bristande egenkontroll
- service

I sammanhanget bör man även väga in mät- och analysosäkerheterna för den aktuella parametern.

Tolkning av provresultat

För att bedöma en avloppsanläggnings prestanda används vanligen den procentuella reduktionen över anläggningen. Utgående halt mäts medan ingående halt normalt beräknas utifrån schablonvärden eftersom det kan vara svårt att ta prov på inkommande vatten. I [AR:s bilaga 1](#) finns schablonvärden för inkommande avloppsvatten och omvandlingstabeller mellan procentuell reduktion och halt i utgående renat avloppsvatten.

En generös tolkning av provsvaren bör tillämpas eftersom det kan finnas osäkerheter i uttag och analys av prov och även variation i funktion hos anläggningen. Dessutom innebär användningen av schablonvärden för inkommande avloppsvatten osäkerheter då halter och mängder av föroreningar i det inkommande orenade avloppsvattnet kan variera mycket i det enskilda fallet.

På grund av den osäkerhet som råder när ett provsvar ska tolkas bör provsvaret snarare ses som en *indikation* på om anläggningen fungerar eller ej. Om det är oklart om anläggningen uppfyller kraven (till exempel att provsvaret anger en fosforreduktion som är mycket låg) bör i första hand vattenanvändningen kartläggas. Eventuellt kan denna kartläggning kompletteras med förnyad provtagning. Sammansättningen på och flödet av inkommande avloppsvatten till en reningsanläggning kan variera mycket mellan olika hushåll, tider på dygnet och under året. Detta leder till att även reningsresultatet kan variera. Vid tolkningen av provresultat finns det flera faktorer att som kan påverka provresultaten och som man kan behöva ta hänsyn till exempel:

- ovidkommande vatten i form av
  - inläckage i ledningar eller avloppsanläggning
  - felaktigt påkopplat dräneringsvatten
- vattenförbrukning som avviker från normen

Genom god planering av provtagningstillfället kan sannolikt en del av dessa felkällor undvikas.

Ovidkommande vatten

För större avloppsanläggningar med ett långt ledningsnät som har ett stort inläckage av ovidkommande vatten kan det vara missvisande att beräkna procentuell reduktion. För denna typ av anläggningar behöver en bedömning göras i det enskilda fallet, det får då anses vara rimligt att verksamhetsutövaren redovisar beräknade utsläppsmängder redan i tillståndsprovningen.

Även avloppsanläggningar som är dimensionerad för ett eller ett par hushåll kan vara belastade med ovidkommande vatten, särskilt stor är risken om ledningarna mellan hus och avloppsanläggning är gamla. Det finns då till exempel större risk för inläckage av markvatten och att tak- och dräneringsvatten kan vara anslutet till avloppsledningarna.

Om det finns inläckage av stora mängder ovidkommande vatten kan det finnas skäl för tillsynsmyndigheten att ställa krav på att verksamhetsutövaren utreder skälen till inläckaget och redovisar förslag på åtgärder. Eventuella krav på åtgärder kan se olika ut beroende på om den stora andelen tillskottsvatten beror på att den övriga belastningen från hushållspillvatten är väldigt låg eller om det är ett stort inläckage av ovidkommande vatten.

Vattenförbrukning som avviker från schablonen i AR Små avlopp

En låg vattenanvändning leder till högre halter in till anläggningen och kan ibland innebära högre utgående halter än normalt. Den totala mängden föroreningar som lämnar anläggningen kan däremot vara lägre jämfört med ett hushåll som använder mycket vatten. Att vattenförbrukningen är låg kan till exempel styrkas genom vattenmätare.

Bedömning av skälighet vid tillsyn

Tillsynsmyndighetens krav får inte vara orimliga när det gäller krav enligt 2 kap. miljöbalken och får enligt 9 kap. 26 § heller inte vara mer ingripande än vad som krävs i det enskilda fallet.

När är ett föreläggande för ingripande?

I en dom, M 2909-03, har MÖD särskilt prövat om tillsynsmyndighetens beslut att förelägga inneburet ”en mer ingripande åtgärd än vad som behövs i det enskilda fallet”, dvs. det som föreskrivs i 26 kap. 9 § andra stycket miljöbalken. I domen konstateras att den omständigheten att en verksamhetsutövare är samarbetsvillig inte är ett hinder för tillsynsmyndigheten att i ett preciserat beslut redogöra för vilka åtgärder som krävs och motiven för dessa. Detta gör det även tydligare för en verksamhetsutövare som på så sätt får konkretiserat vad myndigheten förväntar sig och dessutom ges verksamhetsutövaren en möjlighet att överklaga om det skulle uppstå olika uppfattningar om vad som är skäligen att kräva.

Nyttan av åtgärder ska vägas mot kostnaden

Nyttan av försiktighetsåtgärder ska, enligt 2 kap. 7 § miljöbalken, särskilt vägas mot kostnader för att vidta dem. Risken för att det uppkommer olägenheter för människors hälsa eller miljön är också olika stor och ska bedömas i det enskilda fallet.

Detta kan exemplifieras av en dom från MÖD, M 6259-03, där miljöförvaltningen hade förelagt verksamhetsutövaren om att inrätta en ny slamavskiljare för BDT-avloppsvattnet. Utsläppet gjordes via en rensbrunn till en stenkista. Fastigheten användes som sommarbostad av ett äldre par och enligt deras uppgifter bestod utsläppen av endast ett 10-tal liter per år. Då det endast var mycket små mängder avloppsvatten ansåg MÖD att det inte var rimligt att förelägga om att anordna en slamavskiljare och föreläggandet upphävdes. Jämför med MÖD mål M 7529-14 där mark- och miljööverdomstolen fastställde nämndens beslut att förbjuda utsläpp av BDT-vatten från befintlig avloppsanordning (stenkista) och som skäl bland annat anförde att en stenkista inte kan anses uppfylla dagens krav på rening och omhändertagande av avloppsvatten.

Även om en avloppsanläggning är inrättad i enlighet med tillståndet och den fungerar som det var avsett så kan krav på långtgående fosforreduktion ibland vara skäligt. I dom M 10800-15 från MÖD var frågan i målet om miljöförvaltningen hade haft fog för sitt beslut att förbjuda utsläpp av toalettavloppsvatten till en befintlig infiltration. MÖD ansåg att nämnden hade haft tillräckligt underlag för att besluta att hög skyddsnivå för miljöskydd skulle gälla i området. MÖD konstaterade vidare att även om avloppsanläggningen hade begränsad påverkan på recipienten, kunde det enligt miljöförvaltningens modellberäkning inte uteslutas att anläggningen hade en påverkan genom att den var belägen i det aktuella området. Följden av flera avloppsanläggningar i området med rening som inte motsvarar hög skyddsnivå måste beaktas. Därmed ansåg MÖD att krav på hög skyddsnivå för den aktuella anläggningen kan ställas enligt 2 kap. 3 § miljöbalken om det inte anses orimligt enligt 7 § i samma kapitel. I detta fall fanns exempel på tekniska lösningar som kunde vidtas för att anläggningen skulle nå upp till ställda krav. Kostnaden för att uppgradera avloppsanläggningen hade angetts till mindre än 5 000 kr per år. Mot bakgrund av dessa omständigheter bedömde MÖD att det inte kunde anses orimligt att ställa krav på hög skyddsnivå för anläggningen och därmed förbjuda utsläpp av toalettavloppsvatten.

Mindre brister

Handlar det om mindre brister som bedöms vara möjliga att rätta till utan att hela anläggningen byts ut så är föreläggande om att följa tillståndet mer lämpligt att använda än ett förbud.

En mindre brist kan medföra allvarliga risker för anläggningen och funktionen om den inte åtgärdas, men har den upptäckts innan oreparerbara konsekvenser inträffat så har verksamhetsutövaren fortfarande möjlighet att rätta till problemet. Exempel på sådana fel som förmodligen kan åtgärdas inom ramen för tillståndet:

- Slamavskiljare saknar t-rör men efterföljande reningssteg bedöms fortfarande fungera. T-rör fyller en viktig funktion på så sätt att det skyddar efterkommande reningssteg.
- Fällningskemikalie har inte fyllts på vid en markbädd med fosforfällning. Utan fällningskemikalier kommer med stor sannolikhet fosforreningen att vara undermålig i anläggningen.

- Ojämn fördelning i utloppen i fördelningsbrunnen. Med en ojämn fördelning belastas anläggningen snett och det finns en risk att igensättning och nedsatt rening blir följden, i alla fall om anläggningen används utifrån maxdimensionering.
- Trasig pump efter slamavskiljaren.

För att det ska finnas ett tillförlitligt beslutsunderlag för tillsynsmyndigheten kan det, beroende på omständigheterna i det enskilda ärendet, finnas behov av att först förelägga om att låta undersöka vad de definierade bristerna i anläggningen beror på och hur de eventuellt kan åtgärdas. En sådan utredning skulle kunna visa att det finns förutsättningar för att tillståndet ska kunna följas om vissa åtgärder vidtas. För att verksamhetsutövaren ska kunna föreläggas att åtgärda bristerna i anläggningen måste det även framgå att kostnaden för dessa åtgärder är rimlig i förhållande till kostnaden för en ny anläggning. Se även avsnitt [Åtgärder som kräver anmälan eller tillstånd](#).

Svårbedömda brister kräver mer underlag

Beslut ska vara väl underbyggda och motiverade. Krav på att ett ärende blir utrett i tillräcklig omfattning innan beslut fattas framgår av 23 § förvaltningslagen. Är anläggningens brister svårbedömda kräver det mer beslutsunderlag. Det kan handla om att det är osäkert vad som orsakar problemet, hur och om problemet kan åtgärdas, vad kostnaden för detta är och om de åtgärder som behövs ryms inom tillståndet.

Om det är lätt att konstatera brister som avsaknad av t-rör och fällningskemikalier så är det desto mer svårbedömt vilken typ av brist som föreligger om det står slam i alla kamrar i trekammarbrunnen, är slam i fördelningsbrunnen eller står vatten i luftningsrören. Är bristerna omfattande kan anläggningens funktion vara nedsatt, men vad beror bristen på? Är det ett allvarligt fel som inte går att åtgärda med mindre insatser? Är det ett allvarligt fel som kommer att kräva kostsamma åtgärder som närmar sig kostnaden för en helt ny anläggning? Är de åtgärder som krävs så omfattande att det är anmälnings- eller tillståndspliktigt enligt 13-14 §§ FMH?

Utredningen i sådana ärenden behöver vara noggrann och göras i dialog med verksamhetsutövaren. Verksamhetsutövaren kan behöva göra undersökningar av orsaken till bristerna, så att rätt åtgärder vidtas. Ett föreläggande om utredning ger myndigheten möjlighet att få in underlag för att bedöma en eventuell åtgärds skälighet och lämplighet. Föreläggandet behöver vara väl preciserat för att verksamhetsutövaren ska veta vad denne behöver göra för att uppfylla det. Se till exempel M 8011-03 och M 2824-04 där mark- och miljööverdomstolen upphävde kommunens förelägganden om att verksamhetsutövarna skulle utreda förslag till åtgärder för behandling av avloppsvatten inom fastigheten.

Handläggningen kan vidare underlättas om miljöförvaltningen har underlag som gör det möjligt att bedöma om bristen beror på ett tekniskt fel eller på felaktig skötsel och bristande egenkontroll. Verksamhetsutövaren bör ges möjlighet att före inspektionen redovisa till miljöförvaltningen hur anläggningens skötsel och egenkontroll ser ut. En verksamhetsutövare bör dock inte föreläggas att fortlöpande rapportera egenkontroll till

miljöförvaltningen på ett visst sätt utan att brister har konstaterats och att det därmed finns skäl för ett sådant föreläggande. Se dom från MÖD, M 2040-18, där föreläggande om att lämna in årlig egenkontrolldokumentation upphävdes.

Speciella omständigheter som tillsynsmyndigheten kan behöva beakta

När verksamhetsutövaren är gammal, sjuk eller har dålig ekonomi

Enligt 2 kap. 3 § kommunallagen(2017:725): ska alla kommuninvånare behandlas lika:

Kommuner och regioner ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat.

Det innebär till exempel att tillsynsmyndigheten i förväg inte kan undanta en grupp invånare som ska slippa krävas på åtgärder om de har ett bristfälligt avlopp, se beslut från JO dnr 2114-2002. Det är istället den prövning som görs i det enskilda ärendet som är utslagsgivande för bedömningen. Det innebär också att utfallet av en prövning eller en tillsynsinsats kan bli olika beroende på förutsättningarna i det enskilda ärendet, det vill säga det finns i så fall sakliga skäl för skillnaderna.

Ålder

Som exempel tas här två domar från MMD där utfallet blev olika trots att förutsättningarna först framstår som tämligen lika. I det första målet, M 3318-11, var verksamhetsutövaren 87 år och ville befrias från kravet på att bygga om husets avloppsanläggning. Hon ansåg att nästa ägare av huset kunde förbättra anläggningen istället. Domstolen tog först ställning till anläggningen och om den uppfyllde miljöbalkens krav. Man fann att utsläppet var olagligt eftersom det stred mot 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd och konstaterade därför att nämnden haft fog för sitt förbud. Domstolen tog därefter upp frågan om det var förenligt med gällande lagstiftning att, med hänsyn till fastighetsägarens ålder och övriga omständigheter, medge längre tid än vad som annars var brukligt för en sådan åtgärd. Domstolen ansåg att det mot bakgrund av den ringa belastningen på anläggningen och omständigheterna i övrigt kunde godtas att tidpunkten för åtgärdernas genomförande sköts fram fem år. Domstolen ansåg det rimligt att anta att boendeförhållandena på fastigheten skulle förändras inom en inte alltför avlägsen framtid. Förbättringsåtgärderna skulle dock genomföras tidigare om ny ägare flyttade in. Av domen framgick även att om fastighetsägaren inte hade flyttat inom fem år så borde tillsynsmyndigheten efter en ny skälighetsbedömning kunna flytta fram tiden ytterligare.

Den andra domen från MMD, M 1582-12, gällde ett förbud mot utsläpp från en avloppsanläggning med ansluten vattentoalett. Efter slamavskiljning var det oklart vart vattnet tog vägen. Fastighetsägaren anförde att han och hans fru var pensionärer och att utsläppet från den befintliga anläggningen torde vara begränsat. Fastighetsägaren, som var 77 år gammal, angav dessutom att uppskov på grund av hög ålder hade getts i andra fall. Länsstyrelsen anförde att enbart det förhållandet att en domstol i ett mål lämnat en förlängd tidsfrist inte

skulle leda till att man ska dra generella slutsatser om att en fastighetsägares höga ålder ensamt är skäl nog för att få uppskov med tiden. Länsstyrelsen ansåg inte att det i ärendet hade framkommit att mängden avloppsvatten skulle understiga det man kunde förvänta sig från ett normalt hushåll bestående av två personer. Länsstyrelsen avslag överklagandet och satte endast fram tiden för när förbudet skulle börja gälla till ett år från det att lagakraftvunnen dom förelåg. Fastighetsägaren överklagade till mark- och miljödomstolen som gjorde samma bedömning som länsstyrelsen och avslag överklagandet.

Sjukdom

I dom M 1431 -14 från MMD förbjöd en tillsynsmyndighet en anläggning utan efterföljande rening. WC- och BDT-vatten leddes till en tvåkammарbrunn och därefter ut i ett dike. Fastigheten ägdes av en äldre sjuklig man och hans dotter. Mark- och miljödomstolen ansåg att sjukdom skulle kunna vara skäl för att förlänga tiden för åtgärdande, men eftersom det i detta ärende fanns flera ägare till fastigheten och dottern inte åberopade sjukdom ansåg man inte att det fanns skäl att ändra tiden för när åtgärd skulle vara gjord.

Dålig ekonomi

I en dom från MMD, M 1050-13, ansåg domstolen att en fastighetsägare är utan tillgångar först när denne inte kan skaffa medel genom lån/inteckning av sin fastighet. Om verksamhetsutövaren sålunda kan visa att denne på grund av sin låga inkomst inte får belåna fastigheten är det svårt att driva fram dyrbara åtgärder. Förbudet att släppa ut avloppsvatten är dock praktiskt möjligt för verksamhetsutövaren att följa. Frågan är hur denne då i fortsättningen ska kunna lösa de sanitära behoven. Om risken för miljön och hälsan motiverar snabba åtgärder bör tillsynsmyndigheten överväga om det finns andra billigare åtgärder som inte är så långsiktiga men ändå godtagbara, till exempel sluten tank eller bortkoppling av WC och installation av torrtoalett, till dess fastigheten byter ägare eller till dess förhållandena förbättrats för fastighetsägaren.

Ett annat mål gällde en ansökan om utdömmande av vite avseende en anläggning där ett löpande vite redan dömts ut vid upprepade tillfällen MMD M 1988-12 . Något nytt avlopp hade dock inte inrättats. Mark- och miljödomstolen avslag ansökan med hänvisning till att de redan utdömda vitesbeloppen om 130 000 kr inte hade haft någon pådrivande effekt. Kommande viten skulle snarare kunna förvärpa fastighetsägarens ekonomiska situation, varför domstolen istället upplyste tillsynsmyndigheten om möjligheten att vidta rättelse på den felandes bekostnad.

Tillsynsmyndigheten måste i denna typ av ärenden noga överväga hur tillsynsärendet bäst drivs vidare. Det måste vara miljömässigt motiverat och inte innebära ett oproportionerligt ingripande från myndighetens sida. Rättelse på den felandes bekostnad kan vara en möjlighet men proportionaliteten av en sådan åtgärd liksom risken för att kommunen får bekosta åtgärderna med skattepengar måste noga övervägas.

När verksamhetsutövaren inte förfogar över marken

Det kan uppkomma en situation där verksamhetsutövaren inte förfogar över marken där avloppsanläggningen är placerad. Det kan till exempel handla om

hus på ofri grund eller att det saknas servitut för en anläggning på annans mark.

I dom M 10649-10 från MÖD hanterades ett sådant ärende. Domstolen kom fram till att det inte krävs någon äganderätt eller annan rättighet till den mark där den enskilda avloppsanläggningen är placerad för att ett förbud mot utsläpp från en avloppsanläggning ska kunna följas:

”NN är ansvarig för och råder över det avloppsvatten som släpps ut från hans hus till den bristfälliga avloppsanläggningen. Han är vidare ensam nyttjare av avloppsanläggningen. Enligt MÖD:s bedömning kan, vid dessa förhållanden, ett förbud att inte släppa ut avloppsvatten från anläggningen riktas mot den som nyttjar anläggningen. Det krävs inte någon äganderätt eller annan rättighet till den mark där den enskilda avloppsanläggningen är placerad för att ett sådant förbud ska kunna efterföljas.”

Observera att ovanstående ärende gällde ett förbud. Avser miljöförvaltningen att meddela ett föreläggande är det dock relevant att överväga om ägaren av huset kan åtgärda anläggningen utan medgivande från markägaren. Den som är föremål för ett föreläggande måste ha faktisk och rättslig förmåga att uppfylla förelägandet, och ligger anläggningen inte på mark som verksamhetsutövaren förfogar över kan det ifrågasättas om ett sådant föreläggande kan uppfyllas.

När fastigheten ligger inom kommunalt verksamhetsområde

Skyldigheten att bygga ut allmänna vatten- och avloppsanläggningar följer av lagen om allmänna vattentjänster. Kommunen är skyldig att besluta om sådant verksamhetsområde om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för viss befintlig eller blivande bebyggelse. Tekniska förvaltningen kan dock inte med stöd av vattentjänstlagen tvinga någon att ansluta sig fysiskt till VA-anläggningen, och miljöförvaltningen kan inte generellt förbjuda små avloppsanläggningar inom dessa områden.

Miljöförvaltningen kan dock förelägga en enskild att ansluta sig till en befintlig allmän avloppsanläggning, men det krävs att det finns sådana omständigheter i det enskilda fallet som gör att miljöbalken kan tillämpas med denna utgång. Samma grunder används vid beslut om ett föreläggande om anslutning som vid beslut om åtgärd av en avloppsanläggning som inte ligger inom ett kommunalt verksamhetsområde.

MÖD sammanfattar i mål M 7139-03: ”Bedömningen av huruvida det enligt miljöbalkens bestämmelser kan anses miljömässigt motiverat och kostnadsmässigt skäligt att en fastighet ansluts till en allmän va-anläggning sker separat från bedömningen av frågan om en fastighets skyldighet att bidra till kostnaderna för en sådan anläggning.”

Ingår en fastighet i ett verksamhetsområde för kommunalt VA och blivit anvisad en anslutningspunkt är fastighetsägaren enligt LAV skyldig att betala anslutningsavgifter, och andra avgifter enligt taxan, även om fysisk anslutning inte sker. Detta gäller om inte fastighetsägaren kan visa att denne kan tillgodose sitt behov bättre genom en egen anläggning. Detta är ovanligt när det

gäller avloppsanläggningar, men förekommer när det gäller anslutning till dricksvatten.

Några prejudicerande domar kan ge tolkningshjälp, se [Hög kostnad för fysisk anslutning var inte skäl för att slippa ansluta](#) och [Bristfällig anläggning godtogs inte inom verksamhetsområde](#).

Hög kostnad för fysisk anslutning var inte skäl för att slippa ansluta

I mål M 7139-03 från MÖD (MÖD 2005:20) släpptes BDT-vatten ut i en stenkista på en fastighet som låg inom kommunalt verksamhetsområde. Fastighetsägaren ville inte ansluta till kommunens nät då han ansåg att kostnaderna för en anslutning till det kommunala avloppet skulle bli orimligt höga. Han föreslog istället en sluten tank. I domskälen angav Miljööverdomstolen:

”Fastigheten ligger inom verksamhetsområdet för den kommunala va-anläggningen och en förbindelsepunkt till denna finns upprättad för fastigheten. Under sådana förhållanden får en anslutning till den kommunala va-anläggningen i regel anses utgöra den miljömässigt mest lämpliga lösningen för att komma tillrätta med olägenheter från utsläpp av avloppsvatten. NN har emellertid föreslagit att en sluten tank istället ska installeras för spillvattnet från fastigheten. Vid en bedömning av nyttan av en anslutning till den kommunala va-anläggningen i förhållande till den merkostnad som skulle bli följden av en sådan anslutning istället för en installation av en sluten tank, finner Miljööverdomstolen att det inte kan anses orimligt att kräva att fastigheten ansluts till den kommunala va-anläggningen. Miljönämnden har således haft fog för att utfärda det aktuella föreläggandet.”

I en annan dom från MÖD, M 2624-03, hade tillsynsmyndigheten förelagt en fastighetsägare att ansluta sin fastighet till kommunalt VA-nät istället för det minireningsverk som denne utan tillstånd hade installerat på sin fastighet. (Se även avsnitt [Kan tillstånd till en anläggning ges i efterhand?](#)) Fastighetsägaren hänvisade till att stora kostnader (600 000 kr) skulle uppkomma för att ansluta sig fysiskt till VA-nätet. Kommunen, som bedömde att kostnaderna var avsevärt lägre förelade fastighetsägaren om anslutning och förenade föreläggandet med ett vite med det belopp de ansåg att åtgärden borde kosta. Miljööverdomstolen menade att det saknades utredning som gav stöd för att kravet på anslutning skulle vara förenat med orimliga kostnader och fastställde föreläggandet. Domstolen konstaterade också att den då gällande lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar inte innehöll några regler om skyldighet för fastighetsägare inom anläggningens verksamhetsområde att ansluta fastigheten till anläggningen, utan lagen reglerade endast fastighetsägarens bruksrätt och avgiftsskyldighet (8-9 §§ va-lagen). I nuvarande lag (2006:412) om allmänna vattentjänster motsvaras dessa paragrafer om bruksrätt och avgiftsskyldighet av 16 och 24 §§.

Sammanfattningsvis kan konstateras att en fastighetsägares kostnad för anslutning till kommunalt VA ska vägas mot kostnaden för en enskild lösning, men att nyttan med en kommunal lösning är så pass stor att kostnaderna för anslutning kan vara tämligen höga och ändå skäligen. Skyldigheten att betala anslutningsavgift är reglerad i lag (2006:412) om allmänna vattentjänster och

måste erläggas oavsett fysisk anslutning eller inte, såvida inte fastighetsägaren kan visa att hen kan tillgodose sitt behov av vattentjänst bättre genom en egen anläggning.

Vidare tydliggör MÖD att det är med stöd av hälsovårdslagstiftningen, vilket idag bör motsvaras av miljöbalken, som kravet på fysisk anslutning kan ställas.

Bristfällig anläggning godtogs inte inom verksamhetsområde

I ett mål från MÖD, M 1959-14, gällde det en avloppsanläggning som bestod av en trekammarbrunn med därefter okänd rening. Att reningen efter slamavskiljning var okänd ansåg domstolen inte var av avgörande betydelse för om det funnits fog för nämndens föreläggande om att ansluta till den kommunala anläggningen. Fastighetsägarna hade varken redovisat något tillstånd till anläggningen eller någon annan utredning som visade att den uppfyller de krav som från miljö- och hälsoskyddssynpunkt ställs på avloppsanordningar. Eftersom den nuvarande anläggningen därmed inte kunde anses uppfylla kraven i 9 kap. 7 § miljöbalken ansåg MÖD att nämnden hade haft fog för uppfattningen att anläggningen inte kunde godtas. Fastigheten låg inom verksamhetsområdet för den kommunala va-anläggningen och det fanns en förbindelsepunkt upprättad för fastigheten. MÖD uttalade att ”en anslutning till det kommunala spillvattennätet utgör som regel den miljömässigt mest lämpliga lösningen för att komma till rätta med olägenheter från utsläpp av avloppsvatten (se MÖD M 7139-03). Även med beaktande av alternativa avlopps lösningar är förhållandena i detta mål sådana att det i vart fall inte är orimligt att förelägga om att fastigheten ansluts till det kommunala spillvattennätet.”

När kommunalt avlopp planeras

Ibland finns det planer på att dra fram kommunalt VA inom en inte alltför avlägsen framtid. Är det då rimligt att kräva att en bristfällig avloppsanläggning byggs om eller ersätts med en ny?

I sex rättsfall från MÖD, M 4374-19, M 4559-19, M 4561-19, M 4563-19, M 4564-19 och M 4566-19 fastställdes miljöförvaltningens förbud mot användning av avloppsanläggningar eftersom de brister i anläggningarna som nämnden påtalat bedömdes medföra en hög risk för förorening av grundvattnet i området. I fyra av fallen belastades avloppsanläggningarna både med WC- och BDT-avloppsvatten medan det i två fall endast handlade om BDT-avloppsvatten. Att kommunen förelagts att inrätta en allmän va-anläggning i området föranledde inte någon annan bedömning eftersom en sådan lösning ligger låg ca tio år fram i tiden.

HaV förstår domarna så att det kan finnas skäl att medge undantag från de miljö- och hälsoskyddsmässiga krav som normalt gäller för enskilda avloppsanläggningar när kommunalt avlopp är planerat att anläggas i ett område inom en snar framtid. Är den planerade anslutningen till det allmänna avloppsnätet avlägsen (i förevarande fall var det över 10 år kvar till dess kommunalt VA kunde förväntas byggas ut) saknas dock förutsättningar att göra några sådana undantag. Det förhållande att målen gällde ett LAV-område där kommunen borde ha ordnat kommunalt VA för området ansågs i sig sakna betydelse vid bedömningarna av om de befintliga avloppsanläggningarna uppfyllde miljöbalkens krav och om de enskilda fastighetsägarna behövde

ordna sina anläggningar fram till dess att det kommunala VA-nätet byggdes ut till området. [Se även avsnittet I väntan på kommunal eller gemensam avloppsanläggning](#) i Vägledning för prövning.

När gemensamhetsanläggning finns

I ett mål från MÖD, M 5463-00, hade en verksamhetsutövare förelagts vid vite om att ansluta sitt avlopp till en privat gemensam avloppsanläggning som drevs av en förening. Miljödomstolen angav i sina domskäl:

”Den ifrågavarande gemensamma avloppsanläggningen är inte en allmän va-anläggning och omfattas inte av regleringen i VAL. Anläggningen drivs av en ekonomisk förening. Enligt miljönämndens uppgift avses föreningen i framtiden ombildas till en samfällighetsförening. Detta har också förutsatts i detaljplanen såvitt framgår av dess genomförandebeskrivning.

Det är tydligt att fördelar finns att vinna, inte minst miljömässiga, genom att avloppsfrågan i området ordnas i ett större sammanhang. Som [fastighetsägaren] har invänt föreligger det dock för dagen betydande osäkerhet om den faktiska kostnaden för att ansluta fastigheten till den gemensamma avloppsanläggningen. Vidare bygger samverkan i den ekonomiska förening som driver anläggningen helt och hållet på frivillighet. Mot denna bakgrund och med hänsyn till övriga konsekvenser som en tvångsmässig anslutning till anläggningen kan medföra för [fastighetsägaren] synes det inte möjligt att med stöd av miljöskyddslagen förelägga denne att vidta skyddsåtgärder med mera i denna form. Med hänvisning till det som nu har sagts finner miljödomstolen att det meddelade vitesföreläggandet ska upphävas.”

Ärendet överklagades till Miljööverdomstolen som fastställde Miljödomstolens beslut.

Det är sålunda som huvudregel inte möjligt att förelägga om anslutning till annat än kommunalt avlopp eftersom samfälligheter bygger på frivillighet och i det aktuella målet var det dessutom oklart om anläggningen tålde ytterligare belastning. Däremot kan nämnden förbjuda utsläpp och lämna till fastighetsägaren att hitta en lösning, vilket i slutänden skulle kunna vara en anslutning till en privat samfällighet. Det måste då stå klart för myndigheten att det finns möjliga lösningar, annars kan ett förbud vara oproportionerligt.

Vanliga utfall av tillsyn och exempel på rättsfall

En sammanställning av vanliga utfall av tillsyn finns i tabell 11. En bedömning måste alltid göras i varje enskilt ärende. Observera även skillnaden i handläggning mellan en avloppsanläggning som har ett äldre tillstånd från före miljöbalken respektive miljöbalkstillstånd, se avsnitt Tillstånd enligt miljöbalken har rättskraft och Tillstånd meddelade före miljöbalken.

Tabell 21 Sammanställning av vanliga utfall av tillsyn och exempel på rättsfall. MB= miljöbalken, FMH = förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, FMSA = förordning om miljösanktionsavgifter. Se även avsnitt Översiktlig regelsammanställning.

Anläggnings status	Lagstiftning som kan vara aktuell	Exempel på rättsfall
Anläggningen 1) har utsläpp från WC eller ligger inom tätbebyggelse (utsläpp av BDT-vatten) 2) har utsläpp till vattenområde 3) saknar efterföljande rening 4) det är inte uppenbart att utsläppet kan göras utan risk för människors hälsa eller miljön.	12 § FMH 26 kap. 9 § MB.	MÖD M 1327-03 (WC-utsläpp till å) MÖD M 9381-18 (WC-utsläpp till naturlig våtmark)
Anläggningen uppfyller inte grundläggande krav på tekniskt utförande och reningsförmågan kan vara nedsatt eller svårbedömd.	9 kap. 7 § MB 26 kap. 9 § MB 24 kap. 3 § MB	MÖD M 7529-14 (BDT, stenkista) MÖD M 5785-20 (äldre infiltration, tekniska brister) MÖD M 7165-13 (WC till 1kb, ingen efterföljande rening) MÖD M 4075-20 (oklar rening, tekniska brister) MÖD M 3564-20 (äldre infiltration, följer inte tillstånd, tekniska brister) MÖD M 13731-19 (äldre markbädd, följer inte tillstånd, otät 3kb) MÖD M 13819-19 (oklar utformning av äldre infiltration) MÖD M 4374-19 (tekniska brister, kommunalt VA planeras)
Anläggningen saknar tillstånd	13 § FMH 26 kap. 9 § MB 3 kap. 1 § FMSA	MÖD M 7681-08 (installation av vattentoilet för anläggning med tillstånd för endast BDT-vatten) MÖD M 4569-13 (omlokalisering och annan teknik)
Tillstånd följs inte men tekniskt sett är anläggningen godtagbar om tillståndet följs.	9 kap. 7 § MB 26 kap. 9 § MB	
Tillståndet följs inte men det är osäkert vad som orsakar problemet, hur det kan åtgärdas och till vilken kostnad.	9 kap. 7 § MB 2 kap. 3 § MB 26 kap. 21 § MB	
Anläggningen fungerar tekniskt utan problem och följer tillståndet men kraven enligt tillståndet motsvarar inte de behov av skydd för miljö och hälsa som finns på den aktuella platsen.	9 kap. 7 § MB 26 kap. 9 § MB 24 kap. 3 och 5 §§ MB	MÖD M 10805-15 (äldre infiltration, övergödd recipient med hög belastning från små avlopp)
Anläggningen omfattas av anmälningsplikt men anmälan är inte gjord.	26 kap. 9 § MB 3 kap 1 § FMSA	
Anläggningen uppfyller miljöbalkens krav.	26 kap. 9 § MB	

Glöm inte heller att beakta om anläggningen ligger inom ett område där det skulle kunna vara aktuellt med kommunalt avlopp enligt 6 § lagen om

allmänna vattentjänster – i det fallet bör kontakt tas med huvudmannen för kommunalt VA.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Miljöförvaltningens utredning var inte tillräcklig	Mark- och miljööverdomstolens dom den 15 april 2021 i mål M 4447-20
Miljöförvaltningens utredning var tillräcklig	Mark- och miljööverdomstolens dom den 16 juni 2015 i mål M 3244-15
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 november 2020 i mål M 3564-20
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 november 2020 i mål M 13731-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 december 2020 i mål M 13819-19
När är ett föreläggande för ingripande	Mark- och miljööverdomstolens dom den 19 september 2003 i mål M 2909-03
Nyttan av åtgärden ska vägas mot kostnaden	Mark- och miljööverdomstolens dom den 9 juni 2004 i mål M 6259-03
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 2 februari 2015 i mål M 7529-14 (MÖD 2015:1)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016 i mål M 10800-15
Svårbedömda brister kräver mer underlag	Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 november 2004 i mål M 8011-03
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 november 2004 i mål M 2824-04
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 oktober 2018 M 2040-18

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
När verksamhetsutövaren är gammal, sjuk eller har dålig ekonomi	Justitieombudsmannens beslut den 15 januari 2004, JO 2114-2002
Ålder	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 21 november 2011 i mål M 3318-11
	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 27 juni 2012 i mål M 1582-12
Sjukdom	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 17 juni 2014 i mål M 1431 -14
Dålig ekonomi	Mark- och miljödomstolen i Växjö dom den 21 maj 2013 i mål M 1050-13
	Mark- och miljödomstolen i Nackas dom den 24 oktober 2012 i mål M 1988-12
När verksamhetsutövaren inte förfogar över marken	Mark- och miljööverdomstolens dom den 13 juni 2011 i mål M 10649-10
När fastigheten ligger inom kommunalt verksamhet	Mark- och miljööverdomstolens dom den 10 mars 2005 i mål M 7139-03 (MÖD 2005:20)
Hög kostnad för fysisk anslutning var inte skäl för att slippa ansluta	Mark- och miljööverdomstolens dom den 10 mars 2005 i mål M 7139-03 (MÖD 2005:20)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 augusti 2004 i mål M 2624-03 (MÖD 2004:46)
Bristfällig anläggning godtogs inte inom verksamhetsområde	Mark- och miljööverdomstolen dom den 25 september 2014 i mål M 1959-14
När kommunalt avlopp planeras	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 mars 2020 i mål M 4374-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 mars 2020 i mål M 4559-19

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 mars 2020 i mål M 4561-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 mars 2020 i mål M 4563-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 mars 2020 i mål M 4564-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 mars 2020 i mål M 4566-19
När gemensamhetsanläggning finns	Mark- och miljööverdomstolens dom den 28 augusti 2001 i mål M 5463-00
Vanliga utfall av tillsyn och exempel på rättsfall	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 juni 2004 i mål M 1327-03
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 juni 2019 i mål M 9381-18
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 2 februari 2015 i mål M 7529-14 (MÖD 2015:1)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 29 juni 2020 i mål M 5785-20
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 2 december 2013 i mål M 7165-13
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 15 december 2020 i mål M 4075-20
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 november 2020 i mål M 3564-20
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 november 2020 i mål M 13731-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 december 2020 i mål M 13819-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 mars 2020 i mål M 4374-19

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
	(MÖD 2020:20)
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 september 2009 i mål M 7681-08
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 13 november 2013 i mål M 4569-13
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016 i mål M 10805-15 (MÖD 2016:28)

Beslut

Innehåll

- Förutsättningar för att meddela ett förbud eller föreläggande
- Åtgärder som kräver anmälan eller tillstånd
- Tillstånd enligt miljöbalken har rättskraft
- Tillstånd meddelade före miljöbalken
- Omprövning och återkallelse av miljöbalkstillstånd
- Ändra eller upphäva villkor efter ansökan av tillståndshavaren
- Hur ska beslutet utformas?
- Anteckning i fastighetsregistret
- Verkställighetsförordnande enligt 26 kap. 26 § miljöbalken
- Relevanta rättsfall

Om miljöförvaltningen efter utredning kommer fram till att anläggningen inte har sådana brister att det motiverar ett föreläggande eller förbud bör de avsluta ärendet med ett formellt beslut om att anläggningen vid denna tidpunkt bedöms uppfylla miljöbalkens krav och att ärendet därmed kan avslutas utan ytterligare åtgärd.

Om miljöförvaltningens utredning, efter kommunikeringen, däremot visar på brister som kräver ingripande blir nästa steg att utforma ett föreläggande om att vidta förbättringsåtgärder eller ett förbud mot utsläpp.

Förutsättningar för att meddela ett förbud eller föreläggande

En tillsynsmyndighet får enligt 26 kap. 9 § miljöbalken ingripa genom de förelägganden eller förbud som behövs för att balken och föreskrifter, domar och andra beslut som meddelats med stöd av balken ska följas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får dock inte tillgripas. Det innebär bland annat att myndigheten vid mindre brister inte bör förbjuda användning av avloppet. Gäller det en avvikelse som bedöms vara möjlig att rätta till inom ramen för tillståndet utan att hela anläggningen byts ut är det

mer lämpligt att tillsynsmyndigheten beslutar om ett föreläggande (till exempel att följa tillståndet), se avsnitt [Mindre brister](#).

Grundläggande förutsättningar för att meddela ett förbud eller ett föreläggande är

- att verksamhetsutövaren bryter mot lag, förordning eller föreskrift, att hen inte följer tillstånd eller föreläggande om försiktighetsåtgärder eller att det föreligger en olägenhet i miljöbalkens mening
- det finns en adressat att rikta krav mot
- det finns åtgärder som är effektiva och rimliga att utföra
- adressaten har faktisk och rättslig möjlighet att följa föreläggandet eller förbudet

Åtgärder som kräver anmälan eller tillstånd

Det måste finnas rättslig möjlighet att efterkomma ett föreläggande. Det är därför olämpligt att förelägga om en åtgärd som kräver tillstånd eller anmälan (FMH § 13-14) eftersom det då finns en risk att åtgärden vidtas utan att en prövning har gjorts. Även om verksamhetsutövaren lämnar in en tillståndsansökan är det inte säkert att den kommer att bifallas. Om den skulle avslås eller avvisas skulle föreläggandet inte kunna efterkommas. Se till exempel MÖD M 9381-18.

En typisk sådan situation kan handla om en äldre anläggning med tillstånd från innan miljöbalken trädde i kraft, som med hänsyn till recipientens status behöver uppdateras med förbättrad fosforreduktion, men i övrigt har fullgod funktion och följer sitt tillstånd.

I detta fall är det istället rimligt att förbjuda anläggningen. Då får verksamhetsutövaren själv ta ställning till om hen vill rusta upp anläggningen eller föredrar att inte fortsätta driva anläggningen, se MÖD M 10805-15. Anser myndigheten att det finns möjligheter att anläggningen kan kompletteras utan att helt byggas om, kan det vara lämpligt att detta framgår av beslutet. Verksamhetsutövaren skulle också i dialog med myndigheten kunna välja att självmant komma in med en ansökan om tillstånd.

För att kunna ställa ytterligare krav på anläggningar som redan har miljöbalkstillstånd måste verksamheten omprövas enligt reglerna i 24 kap. 5 § miljöbalken, se avsnittet [Omprövning och återkallelse av miljöbalkstillstånd](#).

Tillstånd enligt miljöbalken har rättskraft

Om en verksamhetsutövare har fått ett avloppstillstånd meddelat med stöd av miljöbalken omfattas det av rättskraft, det vill säga beslutet gäller mot alla med avseende på de frågor som prövats i ärendet (se 24 kap. 1 § MB). Det innebär bland annat att det enligt 26 kap. 9 § tredje stycket miljöbalken inte går att rikta ett föreläggande eller förbud som begränsar tillståndet. Därmed innebär ett lagakraftvunnet tillstånd enligt miljöbalken ett starkt skydd mot krav på anläggningen.

För att en tillsynsmyndighet ska kunna rikta ett föreläggande som innebär högre ställda krav än tillståndet måste miljöförvaltningen först göra en omprövning enligt 24 kap. 5 § miljöbalken. Detta gäller för frågor som prövats inom ramen för tillståndet. En tillsynsmyndighet kan inte heller förbjuda en åtgärd som omfattas av ett tillstånd med rättskraft utan att först återkalla det

med stöd av 24 kap. 3 § miljöbalken. Är en fråga däremot inte prövad i tillståndet kan tillsynsmyndigheten förelägga om denna. Ett föreläggande får dock inte vara mer ingripande än vad som krävs. (Bengtsson, 2012)

Se till exempel MÖD:s dom i mål M 6402-20, där tillsynsmyndigheten hade meddelat ett förbud mot utsläpp av avloppsvatten till en infiltration som hade tillstånd enligt miljöbalken. Tillsynsmyndigheten anförde att ett förbud att använda anläggningen vore mindre ingripande än ett föreläggande om att åtgärda bristerna som noterats i anläggningen, med hänvisning till att kommunen i ett sådant fall skulle binda verksamhetsutövaren till en specifik lösning. Kommunen underströk att förbudet inte innebar en återkallelse av tillståndet, och att avloppslösningen skulle kunna tas i bruk igen efter åtgärd.

MÖD konstaterade dock att tillståndsbeslutet från 2004 omfattades av bestämmelsen om rättskraft i 24 kap. 1 § miljöbalken och anförde att nämnden inte kunde ställa ytterligare krav. Överklagandet avslogs med hänvisning till att det inte funnits någon möjlighet för kommunen att meddela ett förbud för verksamheten.

Ett tillstånd enligt miljöbalken innebär alltså att tillsynsmyndigheten som huvudregel inte får förelägga om strängare krav avseende de frågor som är prövade inom ramen för tillståndet. Tillsynsmyndigheten har också möjlighet att förelägga verksamhetsutövaren att följa tillståndet. Se även avsnitt [Förbud och återkallelse av miljöbalkstillstånd](#).

Ett tillstånd enligt miljöbalken hindrar, enligt 26 kap. 9 § fjärde stycket miljöbalken, dock inte att brådskande och nödvändiga förelägganden och förbud för att undvika att ohälsa eller allvarlig skada på miljön uppkommer kan beslutas.

Tillstånd meddelade före miljöbalken

Ett tillstånds rättskraft är begränsat till de frågor som prövades i tillståndet. Det innebär att tillstånd som har beslutats med stöd av lagstiftning före miljöbalken generellt sett inte har samma rättskraft som de tillstånd som meddelats med stöd av miljöbalken, se till exempel MÖD:s dom i mål M 464-03 och M 13819-19. Rättskraften av ett tillstånd meddelat med stöd av hälsoskyddslagen är vanligen begränsat till att få inrätta anläggningen. Med begränsat till inrättande menas att driften inte omfattas av rättskraft. När det gäller sådana tillstånd finns därför inget hinder för kommunen att meddela de förelägganden och förbud som bedöms nödvändiga. Om miljöförvaltningen måste ingripa mot en avloppsanläggning med ett tillstånd som saknar rättskraft behöver förvaltningen inte ompröva eller återkalla tillståndet i enlighet med 24 kap. miljöbalken, se även avsnitt [Förbud och återkallelse av miljöbalkstillstånd](#).

Omprövning och återkallelse av miljöbalkstillstånd

Av 26 kap. 1 § miljöbalken framgår bland annat att en tillsynsmyndighet fortlöpande ska bedöma om villkor för miljöfarlig verksamhet som omfattas av tillstånd är tillräckliga. I de fall det handlar om ett miljöbalkstillstånd och ett föreläggande enligt 26 kap. 9 § miljöbalken inte är tillräckligt finns möjlighet att i vissa fall återkalla eller ompröva tillstånd. Det är den kommunala nämnden i sin roll som tillståndsmyndighet som har en möjlighet att återkalla

ett tillstånd. Frågor om omprövning eller återkallelse ska självant tas upp av myndigheten, enligt 24 kap. 11 § första stycket miljöbalken.

Förbud och återkallelse av miljöbalkstillstånd

Återkallelse, som regleras i 24 kap. 3 § miljöbalken, innebär att tillståndet upphör att gälla och fortsatt verksamhet förbjuds. För att återkalla ett tillstånd och förbjuda fortsatt utsläpp till en avloppsanläggning krävs att någon av omständigheterna som anges i paragrafen föreligger. För små avloppsanläggningar är det förmodligen främst aktuellt att tillämpa punkten 2 – när tillståndet eller villkor som gäller för verksamheten inte har följts och avvikelsen inte är av ringa betydelse.

Obetydliga överträdelser ska dock inte medföra att ett tillstånd återkallas. Det framgår av förarbetena till miljöbalken att andra sätt att åstadkomma rättelse först ska prövas, bland annat förelägganden enligt 26 kap. 9 § miljöbalken, och att omprövning kan vara aktuellt innan beslut om återkallelse fattas. (Proposition 1997/98:45 Miljöbalk, del 2, 1997, s. 255). I till exempel mål M 3679-19 från MMD Vänersborg gällde det en anläggning som en miljönämnd återkallat tillståndet för. Domstolen bedömde att det var för ingripande att återkalla tillståndet, med hänvisning bland annat till att det var ett miljöbalkstillstånd och att verksamhetsutövaren föreslagit förbättringsåtgärder. Nämnden hade motiverat återkallelsen med att villkoren för tillståndet inte uppfyllts. Se även avsnitt [Svårbedömda brister kräver mer underlag](#).

Omprövning av miljöbalkstillstånd

Om miljöförvaltningen kommer fram till att en anläggning som har ett tillstånd som har rättskraft (typiskt sett tillstånd beviljade med stöd av miljöbalken) behöver åtgärdas, men som kan fungera efter förändringar som inte medför att hela anläggningen behöver bytas ut eller omlokaliseras, kan en omprövning enligt 24 kap. 5 § miljöbalken vara aktuell. Behovet av åtgärder är inte av lika genomgripande art som vid en återkallelse. Skäl för en omprövning kan vara att tillståndet eller villkor som gäller för verksamheten inte har följts (24 kap. 5 § 4 miljöbalken). Det finns dessutom möjlighet att ompröva ett tillstånd bland annat

- om verksamheten med någon betydelse medverkar till att en miljö kvalitetsnorm inte följs (24 kap. 5 § punkt 2),
- om det genom verksamheten uppkommit en olägenhet av någon betydelse som inte förutsågs när verksamheten tilläts (24 kap. 5 § punkt 5) eller
- om förhållandena i omgivningen har ändrats väsentligt (24 kap. 5 § punkt 6).

Det är troligen svårt att motivera att en påverkan på möjligheterna att följa en miljö kvalitetsnorm (MKN) (p2) kan bli följd av utsläpp från enbart en liten anläggning och att detta skulle motivera en omprövning. Handlar det däremot om många små avloppsanläggningar som tillsammans bedöms påverka en MKN negativt så kan det i dessa fall vara motiverat att ställa högre krav. Det är alltså i dessa fall mycket viktigt att försäkra sig om att det verkligen är de små avloppen som påverkar MKN i den aktuella vattenförekomsten.

Punkt 5 och punkt 6 tar sikte på att det har uppkommit en olägenhet som inte kunde förutses vid prövningen och/eller genom att det skett en förändring i omgivningen. En omprövning av sådana skäl behöver vara väl motiverad och bedömas utifrån miljö/hälso nytta i förhållande till kostnaden för nya strängare krav.

Observera att tillståndsmyndigheten, med stöd av 24 kap. 5 § miljöbalken, inte får meddela så ingripande villkor eller andra bestämmelser att verksamheten inte längre kan bedrivas eller att den avsevärt försvåras.

Ändra eller upphäva villkor efter ansökan av tillståndshavaren

Enligt 24 kap. 13 § p 2 miljöbalken får tillståndsmyndigheten efter ansökan av tillståndshavaren besluta att ändra eller upphäva villkor i ett tillståndsbeslut om det är uppenbart att villkoret inte längre behövs eller är strängare än nödvändigt eller om ändringen påkallas av omständigheter som inte förutsågs när tillståndet gavs.

Hur ska beslutet utformas?

Miljöförvaltningen måste adressera beslutet mot var och en av de berörda, med klara direktiv om vad var och en ska prestera. Beslutet måste vara så klart formulerat att adressaten har helt klart för sig vad tillsynsmyndigheten kräver och motiven för dessa krav. Kan ett föreläggande eller förbud missförstås riskerar det att upphävas. Beslutet måste också ha lagstöd, vara tidssatt och möjligt att efterleva för adressaten.

Innehåll

- Rätt adressat
- Tydligt och klart formulerat
- När ska beslutet börja gälla
- Möjlighet att följa beslutet
- Tydlig bedömning och motivering
- Lagstöd
- Information om hur man överklagar beslutet

Rätt adressat

Ett förbud måste alltid innehålla uppgift om adressatens namn, det är till exempel inte tillräckligt att förbudet riktas mot ägaren av en viss fastighet se dom från MÖD, M 11542-17 och M 11544-17.

Till vem ska beslutet riktas?

I de allra flesta ärenden som rör små avloppsanläggningar är det en eller flera privatpersoner som är fastighetsägare och som i den egenskapen kan anses vara verksamhetsutövare med möjlighet att efterkomma ett beslut. I sådana fall riktas beslutet till fastighetsägaren/na (var för sig om det är flera), vilket oftast betyder den eller de som har lagfart på fastigheten. Lagfart är en officiell registrering av ett förvärv av fast egendom. Fastighetsregistret är Sveriges officiella register över hur marken i Sverige är indelad och över vem som äger vad. Dessutom innehåller registret information om adresser, byggnader och

fastighetstaxering. Lantmäteriet sköter registret och skriver in ny fastighetsinformation.

- Arrendator
- Byggnad på ofri grund
- Adressat med adress utomlands
- Dödsbo
- Näringsverksamhet

Arrendatorer

I en dom från MMD, M 2727-18, kom domstolen fram till att arrendatorn var rätt adressat för ett föreläggande eftersom dispositionsrätten till egendomen genom arrendeavtalet övergått från jordägaren till arrendatorn. Arrendatorn har därigenom faktisk och rättslig möjlighet att vidta de åtgärder som följde av föreläggandet.

I en annan dom från MMD, M 1194-20, bedömde domstolen istället att fastighetsägaren var att betrakta som verksamhetsutövare och därmed rätt adressat för nämndens förbud. Beslutet motiverades med att en grundläggande förutsättning för att någon ska betraktas som verksamhetsutövare är att denna ska ha faktiska och rättsliga möjligheter att vidta åtgärder mot påstådda störningar och olägenheter. Domstolen ansåg inte att det i detta fall framkommit något som talade för att fastighetsägaren saknade faktisk eller rättslig möjlighet att åtgärda eller ställa krav på den eventuella arrendatorn att åtgärda anläggningen.

För att bedöma vem som är verksamhetsutövare på en arrenderad fastighet kan arrendeavtalet därmed behöva granskas.

Byggnad på ofri grund

En byggnad på ofri grund är en byggnad på någon annans mark. Byggnaden räknas som lös egendom och det går inte att få lagfart på samma sätt som när det gäller fast egendom. Vem som är ägare av en byggnad på ofri grund ska – om byggnaden har ett taxeringsvärde och ägaren ska betala skatt- ändå anmälas till Skatteverket och registreras i fastighetsregistret. Det finns då en lagfaren ägare till fastigheten (marken) medan ägaren till huset är taxerad ägare. Som utgångspunkt bör miljöförvaltningens beslut i sådana fall riktas till taxerad ägare eftersom det vanligen är den taxerade ägaren som är verksamhetsutövare i miljöbalkens mening och har rättslig och faktisk möjlighet att efterkomma ett beslut. Omständigheter i det enskilda fallet kan dock medföra att husets ägare saknar sådana möjligheter. Vid en invändning från den taxerade ägaren bör tillsynsmyndigheten utreda vem som har möjlighet att utföra åtgärden.

I fastighetsregistret går det att se vilka byggnader som står på ofri grund, eftersom de får en egen [typkod](#) 225.

Ibland kan en byggnad på ofri grund vara för lite värd för att registreras hos Skatteverket. Innebörden av detta blir att fastighetsregistret endast innehåller de byggnader med tillhörande arrendetomt som åsätts taxeringsvärde. Övriga byggnader och mark registreras inte och då inte heller ägaruppgifter för dessa. Invänder en fastighetsägare att den byggnad en utredning avser ägs av någon

annan och därmed står på ofri grund bör tillsynsmyndigheten kunna begära att fastighetsägaren inkommer med underlag som visar på detta.

Adressat med adress utomlands

Att adressaten bor utomlands spelar ingen roll för beslutet i sig – det ska ställas till rätt adressat på den aktuella adressen utanför Sverige. Det som däremot spelar roll för ärendets vidare handläggning är hur delgivningen kan ske. Skatteverket har uppgifter om adress till fastighetsägare som bor utanför Sverige. Se även avsnittet [Om adressaten bor utomlands](#).

Dödsbo

En fastighet kan ägas av ett dödsbo, som är en avliden persons tillgångar och skulder. Dödsboet är en juridisk person och existerar fram till dess att det upplöses genom arvskifte. Innan dess ska det förvaltas av dödsboets delägare, som kan vara till exempel make/maka och barn. Dödsbodelägarna förvaltar dödsboet tillsammans och beslutar gemensamt om vad som ska göras med fastigheten.

Om ett beslut måste fattas under den tid som dödsboet existerar ska det adresseras till "Dödsboet efter NN" och skickas till dödsboets angivna adress. Skatteverket kan ha uppgifter om adress till dödsbon, men det är inte säkert att uppgifterna är aktuella eftersom det är dödsbodelägarna själva som anmäler en eventuell adressändring till skattekontoret. Det finns ingen automatisk uppdatering i Skatteverkets register när en person avlider. Vem eller vilka som har fullmakt och företräder dödsboet finns inte heller i Skatteverkets register.

Om dödsboet fortfarande är oskiftat året efter dödsfallet och det finns uppgifter som gör dödsboet deklarationsskyldigt, registrerar Skatteverket dödsboet och tilldelar det ett organisationsnummer. Då finns adressuppgifterna med automatik i fastighetsregistret genom daglig uppdatering av registren mellan Lantmäteriet och Skatteverket. Se även avsnitt [Om adressaten är ett dödsbo](#).

Näringsverksamhet

Om adressaten bedriver näringsverksamhet är det viktigt att ta reda på vilken företagsform det är frågan om. Det är viktigt att skilja på om adressaten är en fysisk person som driver en enskild firma eller en juridisk person till exempel aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, stiftelse eller ekonomisk förening. Är det en enskild firma ska beslutet riktas till den fysiska personen som driver verksamheten eller äger fastigheten. Om det istället är en juridisk person ska beslutet adresseras till aktiebolaget, handelsbolaget, stiftelsen och så vidare. Man ska använda sig av bolagets korrekta och fullständiga namn och officiella adress. När det gäller vem som är firmatecknare så behövs sådan kunskap först när miljöförvaltningen ska ta ställning till hur delgivning av beslutet ska ske, så att rätt person bekräftar att beslutet eller handlingen för bolagets räkning. Det är alltid den juridiska personens ansvar, till exempel föreningens eller aktiebolagets, att se till att någon behörig fysisk person kan underteckna delgivningskvitton eller lösa ut försändelser på posten.

Det går inte att formulera föreläggandet så att det riktar sig till "ägaren av fastigheten XX", utan föreläggandet måste uttryckligen riktas till viss eller vissa

angivna fysiska eller juridiska personer. Misstag på detta område leder till att överklagade beslut upphävs. Se till exempel M 1421-14 från MMD.

Kommun

Ett beslut enligt 26 kap. 9 § miljöbalken ska vara riktat till en eller flera namngivna fysiska eller juridiska personer. Det är enbart kommunen - inte kommunens nämnder - som är en juridisk person och beslutet ska därför riktas till kommunen, se till exempel dom i mål M 7937-19 från MÖD.

Tydligt och klart formulerat

Beslutet måste vara så tydligt och klart formulerat att adressaten inte behöver tveka på vad myndigheten vill att denna ska göra.

- Mer generella otydliga formuleringar som ”utföras på ett godtagbart sätt”, eller andra formuleringar som innebär att föreläggandet inte helt klart avgränsas, kan underkännas vid en överprövning. Exempelvis kan nämnas att MÖD i mål M 2824-04 underkände formuleringen ”uppfyller miljöbalkens föreskrifter om avloppsanläggning enligt 12 § förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd”.
- Vid förbud bör begreppet ”släppa ut otillräckligt renat avloppsvatten” undvikas då det är för oklart formulerat, se domar från MMD, M 1758-19 och M 4883-19, där förbudet upphävdes. Domstolen skriver i mål M 4883-19: *”Förbudet avser utsläpp av orenat avloppsvatten. Detta kan tolkas så att vatten som renats, genom något eller flera reningssteg, inte omfattas av förbudet. Detta oavsett vilken reningsgrad som i och för sig uppnåtts.”* Förbud kan istället formuleras som ”Utsläpp av avloppsvatten från bad, disk och tvätt från fastigheten X:X som inte genomgått en av miljö- och byggnämnden godkänd längre gående rening än slamavskiljning förbjuds. Förbudet gäller från och med den...” se.
- I mål i ärende M 974-19 från MMD angav domstolen att *”det förhållandet att nämnden i det meddelade förbudet inte angivit såväl WC-vatten som bad-, dusch- och tvättvatten (BDT-vatten) får anses utgöra en sådan otydlighet som medför att föreläggandet inte kan läggas till grund för ett utdömande av vitet.”*
- I dom MÖD M 8011-03, hade tillsynsmyndigheten förelagt samfälligheten om att ”lämna förslag på lösning”, detta ansåg inte domstolen var tydligt nog.

När ska beslutet börja gälla?

Det måste anges vid vilken tidpunkt ett förbud att släppa ut avloppsvatten börjar gälla, eller när en åtgärd senast ska ha vidtagits. Vilken formulering som väljs för denna tidpunkt kan ha betydelse för när beslutet börjar gälla. Om myndighetens beslut formuleras så att det börjar gälla en viss tid efter att beslutet har vunnit laga kraft är denna tidpunkt beroende av bland annat när

delgivning sker och om beslutet överklagas. Ett beslut vinner laga kraft när det inte längre kan överklagas.

Om beslutet däremot formuleras så att åtgärder ska vara utförda senast ett angivet datum så börjar beslutet gälla efter detta datum om beslutet vunnit laga kraft. Om delgivning inte hinner ske innan detta datum, vinner inte beslutet laga kraft. Miljöförvaltningen måste då meddela ett nytt beslut.

Möjlighet att följa beslutet

Det måste vara faktiskt och rättsligt möjligt för adressaten att göra det som krävs.

- I mål M 10805-15 ansåg MÖD att förbudet i det aktuella fallet var försett med ett villkor som medförde utrednings- och bevissvårigheter. Man ansåg att det till och med kunde vara tekniskt omöjligt att uppfylla villkoret. Beslutet borde i stället utformas så att det innebar ett rent förbud mot att släppa ut toalettavloppsvatten till den befintliga anläggningen.
- I dom från MMD, M 6820-18, upphävdes ett förbud då fastighetsägaren inte hade möjlighet att följa förbudet att släppa ut från avloppsanläggningen eftersom den delades med en annan fastighetsägare. Om tillsynsmyndigheten istället hade lagt förbud att släppa ut avloppsvatten till avloppsanläggningen så hade verksamhetsutövaren kunnat följa beslutet

Tydlig bedömning och motivering

En myndighets beslut ska alltid motiveras och i skälen ska alla omständigheter finnas med som varit avgörande för varför anläggningen bedömts vara bristfällig och måste åtgärdas. Ett föreläggande om åtgärder ska vidare vara möjligt att realisera till en rimlig kostnad i förhållande till den miljönytta som uppnås och mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet inte får tillgripas, jfr 2 kap. 7 § miljöbalken och 26 kap. 9 § andra stycket miljöbalken.

Kravet på motivering av myndighetsbeslut framgår av 32 § förvaltningslagen. Av motiveringen bör åtminstone följande framgå:

- Motiveringen och vilken avvägning som gjorts måste redovisas i beslutet för att adressaten ska förstå och själv kunna värdera miljöförvaltningens argument, se till exempel JO:s uttalande i ärende dnr [5756-2012](#). JO skriver sammanfattningsvis: *”Det är viktigt att understryka att det inte räcker som motivering att bara återge tillämpliga bestämmelser. Den egentliga motiveringen, slutsatsen, ska utgöras av en redovisning av myndighetens bedömning av betydelsefulla fakta i det enskilda fallet med utgångspunkt från rättsläget.”* Hur har förvaltningen gjort bedömningen att anläggningen brister i förhållande till miljöbalkens krav? Lagstöd och hur myndigheten tillämpat bestämmelserna i det enskilda fallet måste anges, se avsnitt Lagstöd.
- Förvaltningens beslut ska vara miljömässigt motiverat. I mål M 1382-17 uttalade MÖD att *”i likhet med vad som anges i de allmänna råden, att bedömningen måste göras utifrån naturgivna och andra förutsättningar för området i fråga. Denna bedömning stämmer överens med vad Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket yttrat, nämligen att krav*

på kvävereduktion i anläggningar av nu aktuell storlek ska vara miljömässigt väl motiverade.”

- Det behöver framgå av beslutet att det finns möjliga lösningar för fastigheten som är kostnadsmässigt rimliga och ger god nytta för miljön eller människors hälsa. Det är inte fråga om att myndigheten ska göra omfattande prisjämförelser eller begära in offerter för olika anläggningstyper, men myndigheten måste innan den fattar beslutet ha gjort en uppskattning av möjliga lösningar och ungefärliga kostnader för dessa. Utan en sådan bedömning kan verksamhetsutövaren inte värdera om kraven är rimliga eller proportionerliga. I de flesta fall skulle det kunna räcka med att förvaltningen i motiveringen anger till exempel: ”Det finns inga omständigheter som talar för det skulle vara svårt att anlägga en ny avloppsanläggning med godtagbar rening på fastigheten till en rimlig kostnad”. Om verksamhetsutövaren i det enskilda fallet invänt att det finns praktiska problem som avsevärt fördyrar en ny anläggning bör förvaltningen särskilt bemöta dessa argument. Miljöförvaltningen kan då behöva använda sin kunskap till att mer i detalj redogöra för möjliga lösningar. Se även avsnitt Skälighetsavvägning.
- Om beslutet förenats med vite bör även detta motiveras. Vite ska inte användas slentrianmässigt utan endast när myndigheten bedömer att en sådan påtryckning krävs för att förmå adressaten att göra det som anges i beslutet. Ofta har förvaltningen först meddelat ett förbud utan vite och meddelar ett nytt beslut med vite när det inte följts. Ett sådant vite är lätt att motivera – det räcker att ange att tidigare beslut inte har efterkommit och att vite behövs för att uppnå rättelse. Om det första beslutet förenats med vite måste det motiveras, till exempel med att verksamhetsutövaren har motsatt sig åtgärder under handläggningen eller att det är förknippat med stora risker för miljön eller hälsan om utsläpp av avloppsvattnet inte upphör.

Lagstöd

Lagstöd och hur myndigheten tillämpat bestämmelserna i det enskilda fallet måste anges i beslutet. Tillämpliga paragrafer i miljöbalken är ofta

- 26 kap. 9§ (*En tillsynsmyndighet får i det enskilda fallet besluta om förelägganden och förbud ...*)
- 9 kap.7 § (*Avloppsvatten ska avledas och renas....*)
- 2 kap. 3 § (*Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall utföra de skyddsåtgärder....*)
- 2 kap. 7 §§ (*Kraven i 2-5 §§ och 6 § första stycket gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem...*)

Se även avsnitt Översiktlig regelsammanställning.

Av särskilt intresse när det gäller vilket lagstöd som är tillämpligt är vidare om utsläppet av avloppsvatten sker till vattenområde eller inom tätbebyggelse, eftersom det finns ett uttryckligt förbud i 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd:

12 § Det är förbjudet att i vattenområde släppa ut avloppsvatten från vattentoalett eller tätbebyggelse, om avloppsvattnet inte har genomgått längre gående rening än slamavskiljning.

Vad som sägs i första stycket gäller dock inte om det är uppenbart att sådant utsläpp kan göras utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.

Vattenområde

Om miljöförvaltningen har konstaterat utsläpp till vattenområde av orenat toalettavloppsvatten kan krav på rening av toalettavloppsvatten grundas direkt på förbudet i 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Är det osäkert om det verkligen är ett direktutsläpp, kanske sker utsläppet till en stenkista eller en åkerdränering, får anläggningen bedömas utifrån bestämmelserna i 9 kap. 7 § miljöbalken samt de allmänna hänsynsreglerna.

I förordningen för miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd finns inte någon definition av begreppet vattenområde. Ledning får istället hämtas från den definition av begreppet som finns i 11 kap. 4 § miljöbalken. Där framgår att med vattenområde avses ett område som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd. I förarbetena till miljöbalken nämns som exempel sjöar, vattendrag, diken, kärr och konstgjorda vattensamlingar såsom regleringsdammar och bevattningsmagasin. (Proposition 1997/98:45 Miljöbalk, del 2, 1997, s. 128)

Tätbebyggelse

Begreppet tätbebyggelse är inte heller definierat i förordningen för miljöfarlig verksamhet. Det saknas generellt en gemensam tätortsdefinition, både inom Norden och internationellt. Mark- och miljödomstolen i Nacka konstaterar dock i mål M 4320-13 att en fastighet inte låg inom tätbebyggt område:

Fastigheten ligger inom ett område sydost om X tätort. Avståndet till närmaste samling av hus är ca 600 meter. Mot bakgrund av fastighetens avsides belägna placering anser mark- och miljödomstolen inte att fastigheten ligger inom ett tätbebyggt område.

12 § i FMH har sitt ursprung i 7 § miljöskyddslagen från 1969 som i sin tur kommer från en revidering 1956 i den äldre vattenlagen. Begreppet fanns också i 6 § i den då gällande Byggnadslagen(1947:385). I förarbetena till ändringen av vattenlagen 1956 framgår att man avser utsläpp från ”bebyggelse bestående av ett flertal fastigheter eller bostadshus inom ett till ytvidden jämförelsevis begränsat område”, vilket kan omfatta ”bebyggelse med mer än 200 invånare” och ”närmast kan anses motsvara byggnadslagens begrepp”. (Prop. 1956:173, 1956, s. 49)

Som hjälp vid tolkningen av ”tätbebyggelse” kan även Statistiska Centralbyråns (SCBs) definition av begreppet tätort användas. Grundregeln är att tätorten bör ha över 200 invånare och att avståndet mellan husen normalt inte är mer än 200 meter. (Statistiska Centralbyrån, 2016)

”Tätbebyggelse” i miljöbalkens mening kan också jämföras med samlad bebyggelse som tidigare var ett begrepp inom den äldre plan- och bygglagen (1987:10): ”områden med tomter som gränsar till varandra eller som åtskiljs endast av vägar eller naturmark och som tillsammans har minst 10–20 hus”.

Begreppet samlad bebyggelse enligt den gamla plan- och bygglagen har sedan 2011 ersatts av det vidare begreppet sammanhållen bebyggelse: ”*bebyggelse på tomter som gränisar till varandra eller skiljs åt endast av en väg, gata eller parkmark*”. I översiktsplanen för en kommun brukar områden som anses vara sammanhållen bebyggelse finnas utmärkta.

Områden som kan definieras som tätbebyggelse kan ofta omfattas av detaljplanekrav och kan utgöra områden som omfattas av 6 § lagen om allmänna vattentjänster.

Information om hur man överklagar beslutet

Till beslutet måste vara bifogat en hänvisning till hur man överklagar och detta måste framgå av dokumentationen i ärendet, se MÖD M 4544-20.

Anteckning i fastighetsregistret

I allmänhet bör beslutet skickas till inskrivningsmyndigheten för anteckning i fastighetsregistret, så att det följer fastigheten och blir gällande mot en ny ägare vid ett eventuellt ägarbyte. (26 kap. 15 § miljöbalken) Detta förutsätter att föreläggandet eller förbudet riktats mot någon i egenskap av ägare till fastigheten eller byggnaden. Beslutet behöver inte ha vunnit laga kraft för att skrivas in i fastighetsregistret. Syftet med inskrivningen är att ge en eventuell ny ägare möjlighet att förhålla sig till att det finns ett krav riktat mot fastigheten och att göra kravet juridiskt giltigt även mot en ny ägare. För tillsynsmyndighetens del kan det innebära att man slipper starta om tillsynsärendet på nytt om fastigheten byter ägare.

Det är viktigt att tillsynsmyndigheten underrättar inskrivningsmyndigheten om ändringar så att inaktuella uppgifter tas bort ur registret. Detta kan till exempel gälla om verksamhetsutövaren/fastighetsägaren följt beslutet eller om det upphävts efter överklagande. Det är alltid tillsynsmyndighetens ansvar att se till att uppdatera registret, se 26 kap. 15 § tredje stycket miljöbalken:

”Har ett antecknat föreläggande eller förbud upphävts genom ett beslut som vunnit laga kraft eller har den åtgärd som avses med föreläggandet vidtagits eller har ändamålet med föreläggandet eller förbudet förlorat sin betydelse, skall tillsynsmyndigheten så snart den fått vetskap om förhållandet anmäla detta till inskrivningsmyndigheten för borttagande av anteckningen.”

Inskrivningsmyndigheterna är koncentrerade till sju lantmäterikontor. Vilket kontor som en kommun hör till kan man hitta information om på [lantmäteriets webbplats](#) (Lantmäteriet, 2021).

Verkställighetsförordnande enligt 26 kap. 26 § miljöbalken

Huvudregeln är att ett beslut inte gäller förrän det har vunnit laga kraft. Av 26 kap. 26 § miljöbalken framgår att en tillsynsmyndighet får bestämma att dess beslut ska gälla omedelbart även om det överklagas, så kallat verkställighetsförordnande. Ett verkställighetsförordnande innebär att adressaten måste följa beslutet även om det överklagats.

Verkställighetsförordnande bör i första hand användas i ärenden där det är bråttom att åtgärder vidtas eller att utsläpp förhindras på grund av risker för miljön eller hälsan. I de allra flesta tillsynsärenden bör man avvakta att

prövningen i alla instanser är avslutad innan beslutet ska verkställas. Om det är befogat med brådskande åtgärder för att det finns risk för akut förorening av vattentäkt eller liknande kan det vara motiverat att även besluta att föreläggandet/förbudet ska gälla omedelbart.

I praktiken kan man se att bestämmelsen ibland används vid mer ”normala” förhållanden, det vill säga utsläpp förbjuds till exempel ett år efter att verksamhetsutövaren delgivits beslutet och att beslutet ska gälla även om det överklagas. I ett sådant fall bör man inte använda bestämmelsen, eftersom inget motiverar denna brådskande med verkställigheten. Om bestämmelsen används ska detta motiveras särskilt i beslutet.

(Verkställighetsförordnande ska inte förväxlas med verkställighet i miljöbalken 26 kap. 17 §: ”Har tillsynsmyndigheten meddelat ett föreläggande eller ett förbud enligt 9–13 §§ och blir det inte åttlytt, skall kronofogdemyndigheten efter ansökan av tillsynsmyndigheten verkställa dess beslut. Därvid får beslutet verkställas enligt utsokningsbalken.” Se avsnitt om [Tvångsvis genomförande](#).)

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Åtgärder som kräver anmälan eller tillstånd	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 juni 2019 i mål M 9381-18
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016 i mål M 10805-15 (MÖD 2016:28)
Tillstånd enligt miljöbalken har rättskraft	Mark- och miljööverdomstolens dom den 20 maj 2021 i mål M 6402-20
Tillstånd meddelade före miljöbalken	Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 december 2003 i mål M 464-03
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 december 2020 i mål M 13819-19
Omprövning och återkallelse av miljöbalkstillstånd	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 28 januari 2020 M 3679-19
Rätt adressat	Mark- och miljööverdomstolens dom den 9 januari 2019 i mål M 11542-17
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 9 januari 2019 i mål M 11544-17.

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Arrendatorer	Mark- och miljödomstolen i Växjö dom den 6 november 2018 i mål M 2727-18
	Mark- och miljödomstolen i Nackas dom den 15 juni 2020 i mål M 1194-20
Näringsverksamhet	Mark- och miljödomstolen i Nackas dom den 5 september 2014 i mål 1421-14
Kommun	Mark- och miljööverdomstolens dom den 21 oktober 2020 i mål M 7937-19
Tydligt och klart formulerat	Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 november 2004 i mål M 2824-04
	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 10 oktober 2019 i mål M 1758-19
	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 27 januari i mål M 4883-19
	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 17 juli 2019 i mål M 974-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 november 2014 i mål M 8011-03
Möjlighet att följa beslutet	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 december 2016 i mål M 10805-15 (MÖD 2016:28)
	Mark- och miljödomstolen i Nackas dom den 21 mars 2019 i mål M 6820-18
Tydlig bedömning och motivering	Justitieombudsmannens beslut den 6 februari 2013, JO 5756-2012
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 juli 2017 i mål M 1382-17
Tätbebyggelse	Mark- och miljödomstolen i Nackas dom 20 december 2013 mål M 4320-13

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Information om hur man överklagar beslutet	Mark- och miljööverdomstolens dom den 16 oktober 2020 i mål M 4544-20

Delgivning

Av 33 § förvaltningslagen framgår att en myndighet som meddelar ett beslut i ett ärende så snart som möjligt ska underrätta den som är part om det fullständiga innehållet i beslutet, om det inte är uppenbart obehövligt. En anvisning om hur man överklagar bör skickas med beslutet även när det för miljöförvaltningen framstår som osäkert om beslutet får överklagas av parten. Det ligger i ett sådant fall på överinstansen att pröva beslutets överklagbarhet, se förarbetena till förvaltningslagen. (Prop. 2016/17:180 , En modern och rättssäker förvaltning - ny förvaltningslag, 2016, s. 324)

Det är myndigheten som bestämmer hur underrättelsen ska ske, men den ska alltid vara skriftlig om en part begär det. Underrättelse får ske genom delgivning.

Innehåll

- [När är det lämpligt att delge ett beslut](#)
- [Delgivning regleras i lag och förordning](#)
- [Vanlig delgivning](#)
- [Muntlig delgivning](#)
- [Förenklad delgivning](#)
- [Särskild delgivning med juridisk person](#)
- [Stämningssmannadelgivning](#)
- [Om adressaten bor utomlands](#)
- [Följ upp att delgivningskvittot kommer tillbaka](#)
- [Kontrollera att rätt person skrivit under](#)
- [Delgivning av vitesbeslut](#)
- [Relevanta rättsfall](#)

När är det lämpligt att delge ett beslut?

Det finns flera skäl för att delge ett beslut. Delgivning är ett sätt att bevisa att en handling nått den person den skickats till. Vill en myndighet ”skära av” överklagandetiden för ett beslut behöver myndigheten veta när beslutet nått adressaten, då tiden för överklagande vanligen är tre veckor från tidpunkten då denne tagit del av beslutet (förvaltningslagen 44 §). Vidare är det viktigt att kunna bevisa att ett beslut som avser ett förpliktigande för någon (till exempel ett föreläggande) mottagits av adressaten för att kunna hävda detta krav. Av 2 § fjärde stycket viteslagen framgår dessutom att ett vitesföreläggande ska delges adressaten. Adressaten kan vara antingen en fysisk person eller en juridisk person.

Om tillsynsmyndigheten kommer fram till att beslutet ska delges är det viktigt att alla adressater för det delges. Gäller det ett föreläggande som förenats med vite blir följden av att vissa adressater inte delgetts att vitet

enbart kan dömas ut gentemot de som formellt har delgetts – övriga adressater behöver inte betala.

Delgivning regleras i lag och förordning

Delgivning regleras av [delgivningslagen](#) (2010:1932) och [delgivningsförordningen](#) (2011:154). Enligt delgivningslagen kan delgivning ske på följande sätt:

- vanlig delgivning (16-18 §§),
- muntlig delgivning (19-21 §§),
- förenklad delgivning (22-26 §§),
- särskild delgivning med juridisk person (27-30 §§),
- stämningmannadelgivning (personlig överlämning, surrogatdelgivning eller spikning) (31-46 §§), och
- kungörelsedelgivning (47-51 §§)(beskrivs ej nedan.)

Delgivningssätt ska enligt 4 § delgivningslagen väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt. Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet. I en dom från MÖD, M 3723-05, konstaterade domstolen att tillkännage ett beslut på kommunens anslagstavla inte räknas som delgivning enligt delgivningslagens bestämmelser och avslog därför tillsynsmyndighetens ansökan om utdömande av vite.

Det är alltid myndigheten som bär kostnaden för delgivningen. Det framgår av 2 § delgivningsförordningen.

Vanlig delgivning

Genom vanlig delgivning (16 § delgivningslagen) skickas eller lämnas handlingen som ska delges direkt till delgivningsmottagaren, till exempel per post. Delgivningsmottagaren återsänder sedan själv en bekräftelse på att hen har tagit del av beslutet. Av 5 § delgivningsförordningen framgår att information om delgivningsbekräftelse ska bifogas den delgivna handlingen, och vilka uppgifter denna information ska innehålla. Ett sätt att säkerställa att denna information alltid följer med är att skicka ut ett färdigtryckt delgivningskvitto med förbetalt porto som adressaten uppmanas skriva under och skicka tillbaka.

Delgivning får ske elektroniskt. Det är dock inte alltid lämpligt att delge på detta sätt, så länge inte elektronisk legitimation används så att det säkert går att fastställa att beslutet nått adressaten.

Om en delgivningsmottagare i ett samtal lämnar uppgift om att denne tagit emot handlingen bedöms detta utgöra en bekräftelse av delgivningen, som kan antecknas i en tjänsteanteckning. Detta ska dock inte förväxlas med muntlig delgivning enligt nedan.

Muntlig delgivning

En adressat kan anses delgiven om vederbörande till exempel hör av sig på telefon och vill diskutera ärendet och beslutet då läses upp för honom eller henne (muntlig delgivning). Förvaltningen kan i sådana fall göra en utförlig tjänsteanteckning och registrera denna. Det ska tydligt framgå att adressaten är delgiven och känner till beslutet och dess innebörd. Muntlig delgivning har skett när innehållet i beslutet har lästs upp. När ärendet är komplicerat och beslutet omfattande är det inte lämpligt att använda muntlig delgivning. Sådana förhållanden kan man ofta säga finns i tillsynsärenden som rör små avlopp.

Förenklad delgivning

Förenklad delgivning sker genom att handlingen som ska delges skickas till delgivningsmottagaren på dennes senast kända adress och att det närmast följande arbetsdag skickas ett kontrollmeddelande om att handlingen har skickats (22-23 §§ delgivningslagen).

En förutsättning för att miljöförvaltningen ska kunna använda förenklad delgivning är att mottagaren har delgivits information om detta i förväg (24 § delgivningslagen). Dock behöver inte informationen, enligt 25 § andra stycket delgivningslagen, delges när någon har gett in en handling i målet eller ärendet och informationen till denne lämnas i nära anslutning till att handlingen har kommit in till myndigheten,

Det framgår vidare av 24 § delgivningslagen att förenklad delgivning inte får användas för handlingar som inleder ett förfarande.

Förenklad delgivning bör inte användas under semestertider, längre helger etc. Detsamma gäller om det finns någon annan anledning att misstänka att parten inte kommer att nås av handlingarna

Förenklad delgivning har skett när två veckor har gått från det att handlingen skickades, om kontrollmeddelandet närmast följande arbetsdag har skickats till samma adress som till det första meddelandet och det inte med hänsyn till omständigheterna framstår som osannolikt att handlingen kommit fram inom två veckor (26 § delgivningslagen). Ett exempel på när delgivning inte kan anses ha skett är om någon av handlingarna kommer i retur.

Särskild delgivning med juridisk person

Ibland kan adressaten för ett beslut vara till exempel ett aktiebolag, en bostadsrättsförening eller en ideell förening. Om vanlig delgivning inte fungerar kan så kallad särskild delgivning med juridisk person användas (27-30 §§ delgivningslagen.) Det får dock användas först när ett försök till vanlig delgivning eller förenklad delgivning har misslyckats i samma delgivningsärende eller ett sådant delgivningsförsök bedöms som utsiktslöst, se till exempel MÖD 6208-20.

Delgivningen sker genom att handlingarna skickas i brev till den adress som den juridiska personen har registrerat hos [Bolagsverket](#)). Därefter skickas närmast följande arbetsdag ett kontrollmeddelande.

Särskild delgivning med juridisk person får inte användas om det är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet, till exempel för att delge ett fåmansbolag under semestertider ([JO 1999/2000 s. 164](#)).

Eftersom det inte krävs någon kvittens av behörig företrädare är det viktigt att de formella förutsättningarna är uppfyllda innan delgivningssättet får användas.

Stämningmannadelgivning

Om inget av de vanligare delgivningssätten har lyckats, eller om miljöförvaltningen i förväg bedömt att adressaten troligen inte kommer att skicka tillbaka ett underskrivet delgivningskvitto eller hämta ut ett beslut på posten, kan så kallad stämningmannadelgivning användas (31–46 §§ delgivningslagen). Vid stämningmannadelgivning ska miljöförvaltningen lägga den handling som ska delges i ett kuvert som därefter försluts, om det inte finns skäl mot det. Information om delgivningsbekräftelse ska följa med. Informationen ska innehålla myndighetens namn och adress och handlingens delgivningsnummer. (11 § delgivningsförordningen). Det finns tre olika varianter av stämningmannadelgivning - personlig överlämning, surrogatdelgivning och spikning.

Personlig överlämning

Beslutet överlämnas till mottagaren personligen av stämningssman vid till exempel polismyndighet eller av anställd vid ett auktoriserat delgivningsföretag. Tjänsten är avgiftsbelagd. Hos [Länsstyrelsen](#) finns information om vilka delgivningsföretag som är auktoriserade. (Länsstyrelserna, 2020)

Surrogatdelgivning

Vid stämningmannadelgivning kan delgivning ske genom att beslutet lämnas till någon vuxen person i adressatens hushåll eller till adressatens arbetsgivare, så kallad surrogatdelgivning (34-37 §§ delgivningslagen). Delgivningen kan godtas om det kan anses att adressaten har fått kännedom om vitesföreläggandet på annat sätt, se dom M 8103-17 från MÖD.

Spikning

Om adressaten inte kan påträffas kan delgivning ske genom så kallad spikning, att beslutet lämnas av stämningssmannen i eller i närheten av adressatens hemvist (38 § delgivningslagen).

I MÖD:s dom M 3768-13 hade spikning utförts i enlighet med lagstiftningen, men delgivning ansågs ändå inte ha skett. Är det känt att adressaten inte bor på fastigheten trots att hen är folkbokförd där är spikning inte tillräckligt.

Spikning är inte heller ett godtagbart sätt att delge en ansökan om utdömande av vite eftersom mål om utdömande av vite har straffrättslig karaktär, se dom P 9495-19 från MÖD.

Om adressaten bor utomlands

Enligt 3 § delgivningslagen får delgivning med en person som vistas utomlands ske om den stat där delgivning ska ske tillåter det. Vid delgivning får lagen på den utländska orten tillämpas, om det inte skulle strida mot svenska allmänna rättsprinciper. Skatteverket har uppgifter om adresser till fastighetsägare som bor i utlandet.

[Centralmyndigheten för internationell delgivning i Sverige](#) som hör till Länsstyrelsen i Stockholms län, kan även kontaktas och ge hjälp vid svårare ärenden som gäller utlandsdelgivningar. Centralmyndigheten har även en rådgivande roll i delgivningsfrågor och har gett ut en vägledning om delgivning till utlandet, se [Centralmyndighetens webbplats](#).

Följ upp att delgivningskvittot kommer tillbaka

Det är viktigt att det finns en bra rutin för att följa upp att delgivningskvittot verkligen kommer tillbaka och är undertecknat av adressaten, eller annan behörig person, inom en viss tid, vanligen en vecka eller två. Så länge som myndigheten inte kan visa att adressaten faktiskt har tagit del av beslutet, har inte tiden för överklagande börjat löpa. Överklagandetiden är tre veckor och denna tid börjar räknas från dagen då adressaten tagit emot beslutet.

Det är sällan meningsfullt för tillsynsmyndigheten att kontrollera att beslutet följts innan det har vunnit laga kraft och adressaten har fått den i beslutet angivna tiden på sig att vidta åtgärderna.

Vid särskild delgivning med juridisk person behövs ingen kvittens på att beslutet mottagits. Av 30 § delgivningslagen framgår när delgivning skett.

Kontrollera att rätt person har skrivit under

Av 11-15 §§ delgivningslagen framgår vem som är delgivningsmottagare. Det behöver finnas rutiner för att kontrollera att rätt person har skrivit under delgivningen och att samtliga verksamhetsutövare är delgivna. Se till exempel M 2654-11 från MMD där det inte gick att se vem som skrivit under delgivningskvittot. Därmed gick det inte att avgöra om personen i fråga hade rätt att företräda föreningen som var adressat i ärendet.

Om adressaten är en eller flera fysiska personer så ska dessa ha skrivit under med sina namn. För att beslutet ska kunna göras gällande mot exempelvis var och en av två makar som gemensamt äger en fastighet gemensamt måste båda delges. Men miljöförvaltningen kan också välja att endast rikta krav mot en av flera verksamhetsutövare, om det är lämpligt i det enskilda fallet.

Om den som ska delges är en juridisk person är det viktigt att kontrollera att den som har undertecknat är firmatecknare om vanlig delgivning använts. Uppgifter om vem som är firmatecknare kan hämtas från www.allabolag.se eller www.bolagsverket.se. Se även avsnitt [Särskild delgivning med juridisk person](#).

Om adressaten är en juridisk person – aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag eller liknande

Här måste man skaffa sig kunskap om vem som har rätt att företräda den juridiska personen. Om flera är behöriga tillsammans, är var och en av dem delgivningsmottagare. När det gäller de olika bolagsformerna finns uppgifter om firmatecknare hos bland annat Bolagsverket.

AB (aktiebolag) – i bolagsregistret anges vilka eller vilken av styrelseledamöterna som får ”teckna firman”. En VD får alltid skriva under, se 13 § delgivningslagen.

HB (handelsbolag) – i bolagsregistret finns information om vilka som är bolagsmän och om vem som ”tecknar firman”.

KB (kommanditbolag) – är egentligen ett handelsbolag i grunden men här har de olika bolagsmännen olika ansvar och har också fått olika namn efter sitt ansvar. En kommanditdelägare är en bolagsman som bara ansvarar för en begränsad del medan en komplementär är en bolagsman med obegränsat ansvar. En kommanditdelägare får inte teckna firman. I bolagsregistret finns information om vem eller vilka som är komplementärer och vem som ”tecknar firman”.

Kommunala nämnder – vem som är behörig delgivningsmottagare i respektive nämnd bör framgå av reglemente och delegationsordning. Se även avsnitt Kommun.

Bostadsrättsföreningar – är en sorts ekonomisk förening som ska upplåta lägenheter med bostadsrätt. Det är styrelsen som ”tecknar firman”. Styrelsen i sin tur kan till exempel ge en ledamot denna rätt. Detta ska framgå av information i bolagsregistret.

Om mottagningskvittot är underskrivet av en person som inte är vare sig adressat eller anges som firmatecknare i Bolagsregistret, är det bra att ta kontakt med adressaten och höra om personen ifråga har fått fullmakt att underteckna. Miljöförvaltningen bör begära in en skriftlig fullmakt, särskilt om beslutet är förenat med vite. Det kan ibland räcka med att göra en tjänsteanteckning eller att man får information via e-post i ärendet om att personen getts fullmakt.

Faktisk kännedom om vitesföreläggandet och delgivningskvitto krävs inte vid särskild delgivning med juridisk person, se avsnitt [Särskild delgivning med juridisk person](#). Den juridiska personen förutsätts ha lämnat korrekt adress samt bevaka inkommande post, se MÖD mål nr [M 12020-14](#).

Om adressaten är ett dödsbo

När förvaltningen ska kontrollera att dödsboet har delgivits på rätt sätt är det viktigt att man vet vem som är behörig delgivningsmottagare för dödsboet. Vem som är delgivningsmottagare för dödsbo framgår inte av delgivningslagen, utan av 18 kap. 1 a § ärvdabalken.

Om adressaten är en samfällighet eller ideell organisation

Om den juridiska personen är en förening kan uppgifter om firmateckning finnas hos Skatteverket, framgå av stadgar eller årsmötesprotokoll. Ett praktiskt sätt kan annars vara att begära in uppgifter från adressaten själv.

Om adressaten är en enskild firma

Enskild firma är ingen juridisk person utan drivs av en fysisk person och det är därför denna person som ska skriva under ett delgivningskvitto.

Delgivning av vitesbeslut

Om det är flera verksamhetsutövare som har förelagts med vite så ska samtliga delges. Följden blir annars att vite inte kommer att kunna dömas ut annat än för den som är delgiven, vilket blev fallet i ett mål från MMD i Nacka, M 1221-12.

Spikning är enligt MÖD inte ett godtagbart sätt att delge en ansökan om utdömmande av vite eftersom mål om utdömmande av vite har straffrättslig karaktär. Se dom P 9495-19 från MÖD.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Delgivning regleras i lag och förordning	Mark- och miljööverdomstolens dom den 5 maj 2004 i mål M 3723-05
Särskild delgivning med juridisk person	Mark- och miljööverdomstolens dom den 27 maj 2021 i mål M 6208-20.
Stämmingsmannadelgivning	Mark- och miljööverdomstolens dom den 17 april 2018 i mål M 8103-17.
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 25 juli 2013 i mål M 3768-13 .
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 29 maj 2020 i mål P 9495-19.
Kontrollera att rätt person har skrivit under	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 25 oktober 2011 i mål M 2654-11 .
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 14 juli 2015 i mål M 12020-14
Delgivning av vitesbeslut	Mark- och miljödomstolen i Nackas dom den 31 januari 2013 i mål M 1221-12.
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 29 maj 2020 i mål P 9495-19.

Handläggning vid överklagande

Om ett beslut överklagas behöver miljöförvaltningen fråga sig om överklagan har inkommit i rätt tid, om det finns anledning att ändra beslutet och om ärendet ska avvisas eller översändas till länsstyrelsen.

Innehåll

- Är överklagan gjord inom rätt tid
- Finns det anledning att ändra beslutet?
- Yttrande i samband med överklagande
- Tre instanser prövar ärendet
- Relevanta rättsfall

Är överklagan gjord inom rätt tid?

En överklagan ska göras skriftligen och komma in till den beslutande myndigheten in inom tre veckor från att delgivning skett (43-44§§ förvaltningslagen). Om

överklagandet kommer in innan något delgivningskvitto har kommit tillbaka har man också överklagat i rätt tid.

Visar det sig att överklagandet har kommit in efter att treveckorsfristen har gått är det för sent inkommet. Överklagandet ska då avvisas i ett särskilt beslut (45 § förvaltningslagen). Avvisningsbeslutet är överklagningsbart. Skulle överklagan ha skickats direkt till länsstyrelsen inom rätt tid ska ärendet inte avvisas av miljöförvaltningen. Inte heller om det kommit in efter treveckorsfristen på grund av att myndigheten inte har lämnat en korrekt underrättelse om hur man överklagar.

Finns det anledning att ändra beslutet?

Det kan finnas skäl att överväga om ett överklagat beslut ska ändras. Ändring av beslut kan bara bli aktuellt om någon av förutsättningarna i 36-39 §§ [förvaltningslagen](#) är uppfyllda. Om miljöförvaltningen gör bedömningen att beslutet är uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, ska miljöförvaltningen ändra beslutet, om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part.

Som huvudregel ska ett överklagande som inkommit i tid skickas över till länsstyrelsen tillsammans med handlingarna i ärendet som det överklagade beslutet avsåg. Om förvaltningen bedömer att det finns skäl att ändra beslutet måste det göras innan överklagandet överlämnats till länsstyrelsen. Förvaltningen ska skicka över beslutet även i de fall förvaltningen kan tänka sig vissa eftergifter men inte att helt upphäva beslutet. Förvaltningen bör i samband med att den överlämnar ärendet till länsstyrelsen påtala att den medger viss ändring.

Fattar miljöförvaltningen direkt ett nytt ändrat beslut så ska även det nya beslutet överlämnas till länsstyrelsen (46 §). Det ändrade beslutet räknas då också som överklagat. Överklagande och övriga handlingar i ärendet ska skyndsamt skickas till länsstyrelsen (46 §). JO har i beslut JO 987-2002 angivit tiden till inom en vecka.

Yttrande i samband med överklagande

Om miljöförvaltningen vill yttra sig med anledning av ett överklagande så kan det ofta vara praktiskt att först rättidspröva överklagandet och sedan sända det vidare till nästa instans. Miljöförvaltningen kan i samband med överlämnandet ange att de vill få möjlighet att komplettera ärendet med yttrande.

Tre instanser prövar ärendet

Det finns tre instanser som överprövar miljönämndens beslut om små avlopp: Första instans är länsstyrelsen, andra instans är mark- och miljödomstol och tredje instans är Mark- och miljööverdomstolen. Alla beslut som överklagas till länsstyrelse och mark- och miljödomstolar kommer att tas upp till prövning, men för att ett ärende ska kunna prövas i Mark- och miljööverdomstolen vid Svea Hovrätt (MÖD) krävs prövningstillstånd. Domar och beslut från MÖD är prejudicerande och vägledande varför det kan vara viktigt för rättstillämpningen att miljöförvaltningen driver ett ärende så långt som möjligt. Om förvaltningen vill överklaga till MÖD är det viktigt att i överklagandet yrka på att prövningstillstånd ska meddelas, och att motivera

detta yrkanden. Vilka skäl det finns för att lämna prövningstillstånd framgår av överklagandehänvisningen från MMD.

Observera att överklagningstiden/tiden för att begära prövningstillstånd hos Mark- och miljööverdomstolen inte är tre veckor från att beslutet mottagits utan tre veckor från att mark- och miljödomstolen fattade beslutet (datum för domen). I domen anges vilken dag som är sista dag för överklagande.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Finns det anledning att ändra beslutet?	Justitieombudsmannens beslut den 6 november 2003, JO 987-2002

Uppföljning av att åtgärder vidtas

Innehåll

- [När ska uppföljning ske?](#)
- [Vad ska följas upp?](#)

När kan uppföljning ske?

Uppföljning kan ske av ett beslut när det datum som har angivits i beslutet har passerats och beslutet har vunnit laga kraft. Har beslutet förenats med ett verkställighetsförordnande enligt 26 kap 26 § miljöbalken gäller beslutet även om det överklagats. Se även avsnitt [När ska beslutet börja gälla?](#) och [Följ upp att delgivningskvittot kommer tillbaka.](#)

Vad ska följas upp?

Om ett utsläppsförbud har meddelats behöver verksamhetsutövaren ta den gamla anläggningen ur drift. Om verksamhetsutövaren fortsättningsvis vill släppa ut avloppsvatten behöver en ny anläggning ersätta den gamla.

Miljöförvaltningen behöver då följa upp att

- 1) ansökan/anmälan inkommit
- 2) anläggningen är utförd i enlighet med tillstånd/föreläggande.

Har ansökan/anmälan inkommit handläggs ärendet på sedvanligt sätt, beslut meddelas och ärendet läggs på bevakning för att följa upp att åtgärden vidtas. Se [Vägledning för prövning.](#)

Har anläggningen utförts och tillstånds-/anmälningsärendet är avslutat och klart, så avslutas också tillsynsärendet.

För verksamhetsutövare som har fått åläggande om att inkomma med någon form av utredning eller att direkt rätta till en brist gäller det att kontrollera om redovisning av utredningen/åtgärderna inkommit, samt att eventuellt göra ett uppföljande tillsynsbesök.

Uppföljningen är ett mycket viktigt steg i processen och miljöförvaltningen behöver redan i sin planering avsätta tillräckligt med resurser för detta, så att tillsynsinsatserna kan resultera i faktiska åtgärder.

Om beslutet inte följs

Innehåll

- [Vite](#)
- [Verkställighet av kronofogdemyndighet och rättelse på den felandes bekostnad](#)
- [Relevanta rättsfall](#)

Vite

Har en verksamhetsutövare inte vidtagit de åtgärder som ålagts denne kan nästa steg vara att fatta ett nytt beslut om dessa åtgärder, som förenas med vite. Om det kan anses motiverat med ett vite måste avgöras från fall till fall.

Det är inte säkert att handläggare har delegation på att fatta beslut om vite, varför ärendet kan behöva tas till miljönämnden.

Skäl att använda vite

Skäl att använda vite kan till exempel vara att adressaten inte följt tidigare förelägganden eller beslut rörande en viss anläggning eller i andra ärenden. Om adressaten tydligt uttalat att hen inte har för avsikt att efterfölja ett föreläggande kan detta utgöra skäl för att förena ett första föreläggande med vite. Är det förknippat med risk för stora skador för miljön eller människors hälsa om ett utsläpp av avloppsvattnet inte snarast upphör kan detta förhållande också ses som skäl att förena ett första föreläggande med vite.

Krav på beslut om vite

Av 2 § viteslagen framgår att föreläggande med vite bland annat måste vara riktat till en eller flera adressater och tidssatt, se även avsnitt [Hur ska beslutet utformas?](#) För att vite ska kunna dömas ut finns också ett antal krav. Se därför också avsnitt [Förutsättningar för utdömande av vite](#).

Närmare bestämmelser om viten finns i [lag \(1985:206\) om viten](#). Här framgår bland annat att vite inte får föreläggas om adressaten kan antas sakna faktisk eller rättslig möjlighet att följa föreläggandet (2 § 2 st. viteslagen). Av 3 § sista meningen i viteslagen framgår även att när flera personer föreläggs gemensamt ska ett särskilt belopp fastställas för var och en av dem. Viten omfattas inte av så kallat solidariskt ansvar. Alltså kan flera adressater inte tillsammans ansvara för ett gemensamt vitesbelopp. I MÖD:s dom M 2539-14, undanröjdes vitet men förbudet fastställdes.

Olika typer av viten

När vite föreläggs ska ett belopp bestämmas utifrån vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt (3 § lag om viten). Syftet är att storleken på vitesbeloppet ska vara tillräckligt för att förmå adressaten att följa beslutet.

Om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna får vite istället föreläggas som löpande vite (4 § lag om viten). Det innebär att vitet bestäms till ett visst belopp för varje tidsperiod av viss längd under vilken föreläggandet inte har följts eller, om föreläggandet avser en återkommande förpliktelse, för varje gång adressaten underlåter att fullgöra denna, eller överträder ett förbud.

Det finns tre olika former av löpande viten. Löpande vite kan utgå med ett visst belopp

- varje tidsperiod, till exempel månad eller annan lämplig tidsperiod som föreläggandet inte har följts,
- varje gång mottagaren inte uppfyller förpliktelsen om det är fråga om en återkommande förpliktelse, eller
- varje gång en överträdelse sker när det är fråga om ett förbud.

Löpande vite kan gälla mot ny fastighetsägare under förutsättning att en anteckning gjorts i fastighetsregistret innan ägarbytet, se avsnitt [Anteckning i fastighetsregistret](#).

Vid användning av löpande vite behöver tillsynsmyndigheten vara aktiv och följa upp ärendet med samma intervall som har bestämts i vitesbeslutet. Står det till exempel i beslutet att vitet gäller per månad så bör miljöförvaltningen också följa upp ärendet varje månad genom inspektion. I annat fall finns risk att domstolen bara dömer ut vitet för den månad som visats att vitesföreläggandet överträtts.

Vitets storlek

När vitets storlek ska bestämmas ska tillsynsmyndigheten ta hänsyn till flera olika faktorer som till exempel vad åtgärden kostar att genomföra, vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden, hur stor miljöpåverkan fortsatt utsläpp har och hur bråttom det är att rättelse sker. Bedömningen ska leda fram till ett vitesbelopp som kan förmå mottagaren att göra vad hen ska. Det finns flera domar från MÖD där vitet jämkats se M 8632-01, M 304-08, M 5811-12 och M 2946-19.

Utdömande av vite

Tillsynsmyndigheten ska enligt vad som följer av 26 kap 1 § miljöbalken bevaka att beslutade vitesföreläggande följs och begära utdömande av vite hos domstol om rättelse inte skett i tid. Om vitesföreläggandet inte följts får tillsynsmyndigheten vända sig till mark- och miljödomstolen för att ansöka om att vitet ska dömas ut (21 kap 1 § miljöbalken). Om mark- och miljödomstolen beslutar att inte döma ut vitet och tillsynsmyndigheten inte är nöjd med domen, kan tillsynsmyndigheten överklaga den till Mark- och miljööverdomstolen. Prövningstillstånd krävs.

Det är viktigt att kontrollera att rätt befattningshavare fattar beslut om ansökan om utdömande av vite enligt tillsynsmyndighetens delegationsordning. Saknas delegation till handläggare måste nämnden fatta beslut, se MÖD M 1748-14. Ärendet behöver dock inte kommuniceras med verksamhetsutövaren och nämndens beslut att begära utdömande hos domstolen är inte överklagningsbart.

Förutsättningar för utdömande av vite

I ett mål om utdömande av vite ska domstolen pröva om det föreläggande som ansökan avser

- är lagligen grundat,
- om föreläggandet har delgetts adressaten,
- om det har vunnit laga kraft och
- om den som har vitesförelagts har brutit mot föreläggandet eller förbudet.

Om adressaten (verksamhetsutövaren) har brutit mot föreläggandet ska domstolen pröva om det funnits giltigt hinder att följa föreläggandet. Om det finns förutsättningar för att vitet ska dömas ut ska domstolen även pröva vitets storlek och beakta om det finns särskilda skäl att jämka det. Det är många olika moment för miljöförvaltningen att hålla reda på innan vite kan begäras utdömt. Några kontrollpunkter på vägen:

- Ett vitesföreläggande måste vara korrekt utformat, se avsnitt [Krav på beslut om vite](#).
- För att systemet ska fungera effektivt och för att tillsynsmyndigheten ska framstå som trovärdig är det viktigt att bevaka de ärenden där förelägganden eller förbud förenats med vite. Myndigheten bör inte vänta för länge med en ansökan om utdömande. En sådan bör göras snarast efter att fristen för att vidta åtgärder har löpt ut. Om mer än två år förflutit sedan förutsättningarna för att väcka talan om utdömande av vite uppkom, förfaller ärendet enligt 9§ viteslagen. (MÖD M 1179-14).
- Det är den som ansökt om utdömande av vite som ska visa att förutsättningarna för att döma ut vitet föreligger, se till exempel dom från [MÖD, M 13593-20](#) Myndigheten behöver styrka att överträdelse har skett. Det räcker till exempel inte att det finns en person folkbokförd på den aktuella fastigheten för att visa att det finns otillåtna utsläpp (MMD M 4679-13). Domar som ger stöd i hur miljöförvaltningen kan visa att överträdelse skett är till exempel M 9872-17 och M 3774-15 från MÖD där vitet dömdes ut.
- Det är vidare otillräckligt att döma ut vite på grundval av att någon är folkbokförd på en fastighet. Folkbokföringen visar inte att en avloppsanläggning används trots förbud. (MMD 3314-19)
- Har fastigheten bytt ägare kan föreläggandet med vite bara göras gällande mot den nya ägaren om det är ett löpande vite och beslutet har antecknats i fastighetsregistrets inskrivningsdel. Vitesföreläggandet och ansökan om utdömande av vite måste annars avse samma adressat. Se 26 kap. 15 § miljöbalken.
- Om det är en juridisk person, till exempel ett aktiebolag som förelagts vid vite – är det fortfarande verksamt? Ett bolag som gått i konkurs kan inte efterkomma beslutet eftersom ett konkursbo inte har rätt att förfoga över egendomen enligt konkurslagen. (MMD M 2650-08).
- Har överträdelse konstaterats vid flera tillfällen vid löpande vite? Ansök då om vitets utdömande i separata ansökningar eftersom det finns en ”stoppregel” i 9 § viteslagen, som gör att domstolen inte kan döma ut mer i vite än vad som anges i föreläggandet. Se till exempel MÖD M 1232-19 och P 4440-20.

Se även avsnitt [Delgivning](#)

Verkställighet av kronofogdemyndigheten och rättelse på den felandes bekostnad

Ibland kan miljöförvaltningen konstatera att förvaltningens krav inte har blivit tillgodosedda trots att flera tillsynsåtgärder vidtagits.

Tillsynsmyndigheten måste i ett sådant fall noga överväga hur den bäst driver tillsynsärendet vidare. Krav på åtgärder måste vara miljömässigt motiverade och inte innebära ett oproportionerligt ingripande från myndighetens sida. Rättelse på den felandes bekostnad kan vara en möjlighet, men förutom proportionalitetsaspekter måste även risken för att kommunen får bekosta åtgärderna noga övervägas innan tillsynsmyndigheten beslutar om sådan rättelse. En bedömning måste alltid göras i det enskilda fallet.

Det finns dock några olika möjligheter att tvångsvis genomföra myndighetens beslut om tillsynsmyndigheten kommer fram till att det är det som måste göras. Viktigt är att komma ihåg att myndigheten bör väga eventuellt ingripande mot den faktiska risk för påverkan på miljön och hälsan som föreligger i det enskilda ärendet.

Se även avsnitt [När verksamhetsutövaren är gammal, sjuk eller har dålig ekonomi](#).

Verkställighet av kronofogdemyndigheten, 26 kap 17 § miljöbalken

Tillsynsmyndigheten kan ansöka hos kronofogdemyndigheten om att denne ska verkställa beslutet. Blankett finns på [kronofogdemyndighetens hemsida](#). För verkställighet tar kronofogdemyndigheten ut en avgift. (Kronofogdemyndigheten, 2020)

Ett beslut måste inte vara förenat med vite för att tillsynsmyndigheten ska kunna ansöka om verkställighet. Däremot måste beslutet som huvudregel ha vunnit laga kraft. Kravet på laga kraft gäller dock inte om tillsynsmyndigheten har förordnat att det ska gälla omedelbart, det vill säga att det ska gälla även om det överklagas.

Kronofogdemyndighetens möjligheter att genomföra verkställigheten är beroende av hur beslutet har utformats. Ett förbud är sannolikt svårare att verkställa än ett preciserat föreläggande om en definierad fysisk åtgärd.

I 29 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd anges att tillsynsmyndigheten ska samråda med Havs- och vattenmyndigheten innan handräckning enligt 26 kap. 17 § miljöbalken begärs hos Kronofogdemyndigheten.

Rättelse på den felandes bekostnad, 26 kap. 18 § miljöbalken

I stället för att begära verkställighet enligt 17 § får tillsynsmyndigheten besluta att rättelse ska vidtas på den felandes bekostnad.

Det vanliga är att tillsynsmyndigheten först meddelar beslut om föreläggande eller förbud. Om de inte följs kan det bli aktuellt att gå vidare med rättelse på den felandes bekostnad. Av förarbetena till miljöbalken framgår att det kan gälla fall där det är nödvändigt med en snabb handläggning för att undanröja en hälso- eller miljörisk. Det kan också avse bagatellartade fall där rättelse kan ske på ett enkelt sätt genom tillsynsmyndighetens försorg. (Proposition 1997/98:45 Miljöbalk, del 2, 1997, ss. 277-278)

Enligt 26 kap 18 § 2 st kan tillsynsmyndigheten besluta om rättelse på den felandes bekostnad även utan föregående föreläggande eller förbud, om tillsynsmyndigheten med hänsyn till risken för allvarliga skador finner att rättelse bör göras genast eller det finns andra särskilda skäl. Det är i dessa fall tillräckligt att någon låter bli att vidta en åtgärd, som åligger denne enligt balken eller enligt föreskrifter eller villkor som meddelats med stöd av balken. Ett sådant beslut om rättelse kan aktualiseras om det finns skäl att anta att ett

föreläggande eller förbud inte skulle följas eller att det inte tillräckligt snabbt eller effektivt skulle leda till det önskade resultatet. (Proposition 1997/98:45 Miljöbalk, del 2, 1997, ss. 277-278)

Tillsynsmyndigheten ska alltid fatta ett formellt beslut om rättelse. Detta gäller även i brådskande fall. Beslutet kan överklagas. Det finns därför ofta skäl, framför allt om beslut enligt andra stycket meddelats, att ange att beslutet ska gälla även om det överklagas, se avsnitt [Verkställighetsförordnande enligt 26 kap. 26 § miljöbalken](#).

Det praktiska genomförandet sker genom att tillsynsmyndigheten anlitar någon som mot ersättning utför åtgärden. När det gäller små avlopp ska också tillsynsmyndigheten samråda med Havs- och vattenmyndigheten innan beslutet fattas. Om saken är så brådskande att samråd inte hinns med, får tillsynsmyndigheten fatta beslut om rättelse ändå, se 29 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

När tillsynsmyndigheten beslutar om rättelse sker detta med förutsättningen att verksamhetsutövaren själv ska stå för kostnaden. Det är tillsynsmyndigheten som i första hand betalar för åtgärdens utförande. Meningen är dock att verksamhetsutövaren i slutänden ska stå för kostnaden för rättelseåtgärderna och det kan bli genom en process vid allmän domstol.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Krav på beslut om vite	Mark- och miljööverdomstolens dom den 18 juni 2014 i mål M 2539-14
Vitets storlek	Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 april 2003 i mål M 8632-01
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 6 maj 2008 i mål M 304-08
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 6 december 2012 i mål M 5811-12
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 1 mars 2019 i mål M 2946-19
Utdömmande av vite	Mark- och miljööverdomstolens dom den 19 juni 2019 i mål M 1748-14
Förutsättningar för utdömmande av vite	Mark- och miljööverdomstolens dom den 17 juni 2014 i mål M 1179-14
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 mars 2021 i mål M 13593-20
	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 8 juli 2014 i mål M 4679-13

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 23 augusti 2018 i mål M 9872-17
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 16 juni 2016 i mål M 3774-15
	Mark- och miljödomstolen i Växjö dom 12 augusti 2019 i mål M 3314-19
	Mark- och miljödomstolen i Växjö dom den 14 november 2008 i mål M 2650-08
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 juli 2019 i mål M 1232-19
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 oktober 2021 i mål P 4440-20

Avsluta ärendet

Innehåll

- [Avsluta med ett beslut](#)
- [Avsluta klagomålsärenden](#)
- [Meddela inskrivningsmyndigheten](#)
- [Riskklassa och avsluta ärendet i ärendehanteringssystemet](#)
- [Sammanställ de samlade resultaten](#)
- [Relevanta rättsfall](#)

Avsluta med ett beslut

Ett tillsynsärende måste alltid avslutas med någon form av beslut. Både förbud och föreläggande ska följas upp och vad resultatet blir av uppföljningen bör också dokumenteras skriftligen. Ett tidsbestämt förbud ska kontrolleras och om verksamhetsutövaren följt förbudet bör detta framgå i ärendet. Det bör även vara tydligt vilken bedömning förvaltningen slutligen gjort. Verksamhetsutövaren har rätt att veta om förvaltningen tänker ställa ytterligare krav mot hen eller om myndigheten är nöjd. Det är även viktigt för miljöförvaltningen att det är tydligt redovisat om anläggningen uppfyller miljöbalkens krav eller inte. Detta inte minst för att handläggare byts ut och kunskap om förhållandena annars riskerar att gå förlorade.

Även om verksamhetsutövaren har sökt och fått tillstånd till en ny anläggning är detta i sig inte en garanti för att fastighetens avloppsproblem blir åtgärdat. Att en verksamhetsutövare fått ett tillstånd innebär inte att denne måste ta det i anspråk. Krav på åtgärder måste ställas genom föreläggande eller förbud.

Om miljöförvaltningen har formulerat sitt beslut som ett ”förbud att från och med ett visst datum släppa ut spillvatten från WC och BDT till den bristfälliga avloppsanläggningen på fastigheten”, kan detta beslut ha efterkommit när ett

nytt tillstånd getts och den nya anläggningen har anslutits. I dessa fall behövs inget särskilt upphävande av förbudet. För tydlighetens skull kan en anteckning ändå göras i samband med att den nya anläggningen tas i bruk. Om tillsynsbeslutet formulerats på annat sätt bör verksamhetsutövaren få ”ett kvitto” på att förvaltningen är nöjd med vidtagna åtgärder och i ett kortare beslut meddela detta.

Om miljöförvaltningen kan konstatera att verksamhetsutövaren har upphört med utsläpp av avloppsvatten finns inte längre behov av ett förbud, vilket därmed bör upphävas. Det skulle till exempel kunna handla om att verksamhetsutövaren visar att beslutet efterlevts genom att varaktigt ha kopplat bort fastighetens vattenförsörjning.

Om myndigheten har förelagt verksamhetsutövaren att följa befintligt tillstånd eller liknande kan det behövas ett ytterligare beslut för att verksamhetsutövaren säkert ska veta vad som gäller. Ett enklare beslut kan då fattas där man beskriver vilka förbättringar som gjorts, att anläggningen efter att åtgärderna vidtagits uppfyller miljöbalkens krav och att tidigare föreläggande upphävs.

Avsluta klagomålsärenden

Om ett tillsynsärende har påbörjats efter klagomål måste ärendet avslutas med ett formellt beslut som ska delges den som är part, se beslut från JO 1017-2002. I övrigt se avsnittet [Tillsyn initierad av klagomål](#).

Meddela inskrivningsmyndigheten

När ärendet är klart behöver eventuellt inskrivningsmyndigheten kontaktas så att föreläggande eller förbud inte ligger kvar.

Riskklassa och avsluta ärendet i ärendehanteringssystemet

Ärendet behöver avslutas i ärendehanteringssystemet. Det är också lämpligt att riskklassa anläggningen med utgångspunkt från de åtgärder som vidtagits så att den får ett nytt tillsynsdatum. Riskklassningen kan behöva justeras om till exempel teknik har förändrats, se även avsnitt [Tillsynsprioritering](#).

Sammanställ de samlade resultaten av tillsynen och återkoppla till verksamhetsutövarna

En faktor som påverkar verksamhetsutövarnas handlande och deras motivation för att vidta åtgärder är bland annat tilltron till miljöförvaltningens förmåga att ställa krav som löser miljö-/hälsoproblemen som finns i området. Som nämnts i avsnitt [Följ upp och utvärdera](#) – bör tillsynsmyndigheten jobba på miljöevidensen både före och efter åtgärd – vilken minskad miljöbelastning fås med olika systemlösningar, har belastningen minskat, syns effekter nedströms, har badplatsen fått bättre vatten? En annan viktig faktor är att myndighetsutövningen upplevs rättvis – ”har jag åtgärdat mitt avlopp så vill jag veta att andra också gjort det”. (Wallin, Molander, & Johansson, 2011)

Av detta dras slutsatsen att det är viktigt att miljöförvaltningen följer upp och återkopplar till de fastighetsägare som planerar eller har gjort åtgärder.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
Klagomålsärenden	Justitieombudsmannens beslut den 2 juli 2003 JO 1017-2002

Miljösanktionsavgift

Innehåll

- [När blir det aktuellt med miljösanktionsavgift?](#)
- [När anses en avloppsanläggning vara inrättad?](#)
- [Beslut om miljösanktionsavgift ska ställas till verksamhetsutövaren](#)
- [Miljösanktionsavgift när det finns flera verksamhetsutövare](#)
- [Miljösanktionsavgift betalas till Kammarkollegiet](#)
- [Relevanta rättsfall](#)

Naturvårdsverket har gett ut en [handbok om miljösanktionsavgifter](#) (MSA) och hur handläggningen av dessa ärenden ska gå till. I denna vägledning hänvisar vi i första hand till denna samt till [Naturvårdsverkets webbsidor om miljösanktionsavgift](#). Här nedan kommenteras endast några speciella frågor som särskilt rör små avlopp.

Ur Naturvårdsverkets Handbok 2001:1, Handläggning av ärenden om miljösanktionsavgift

Handläggning av ärenden om miljösanktionsavgift innefattar typiskt sett följande moment:

1. Misstanke om överträdelse
2. Utredning om en överträdelse har ägt rum och att överträdelsen verkligen träffas av det som anges i bilagan till förordning om miljösanktionsavgifter och i den författning som förordningen hänvisar till
3. Utredning om vem som är ansvarig för överträdelsen
4. Utredning av vilket belopp som ska tas ut – Är det fråga om en upprepad överträdelse och dubbel avgift?
5. Dokumentation och kontroll av att bevisningen är tillräcklig
6. Kommunikering (av utredningsrapporten etc.) med den avgiftsskyldige
7. Bedömning om myndigheten ska lägga ner ärendet eller gå vidare och om det är oskäligt att ta ut avgift
8. Eventuellt beslut om att ta ut avgift. – Vem ska besluta och vad ska beslutet innehålla?
9. Expediering av beslutet. – Vem ska få beslutet och vad ska skickas tillsammans med beslutet?
10. Delgivning av beslutet
11. Rutiner för betalning av avgiften; handlingar skickas till Kammarkollegiet
12. Eventuellt överklagande; om i rätt tid skickas handlingar till miljödomstolen, annars avvisas överklagandet
13. Eventuell självrättelse
14. Eventuell omprövning

(I handboken finns detaljerade beskrivningar av varje moment i handläggningen)

När blir det aktuellt med miljöstraffavgift?

I 3 kap. 1 § Förordningen om miljöstraffavgifter (2012:259) står det:

”För en överträdelse av 13 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska en miljöstraffavgift betalas

1. med 5 000 kronor, om överträdelsen är att utan tillstånd inrätta en avloppsanordning trots att ett sådant tillstånd krävs,
2. med 3 000 kronor, om överträdelsen är att utan tillstånd ansluta en vattentoalett till en befintlig avloppsanordning som före anslutningen inte hade någon vattentoalett ansluten, och
3. med 3 000 kronor, om överträdelsen är att utan att ha gjort en anmälan inrätta en avloppsanordning trots att en sådan anmälan krävs.”

Miljöstraffavgift ska tas ut om en avloppsanläggning som inte har tillstånd inrättats. Detta gäller även om en ansökan om tillstånd inkommit med tillstånd ännu inte meddelats. Även ändringar av en befintlig avloppsanläggning har i praxis jämförts med en nyanläggning när ändringarna avsett de viktigaste funktionerna. Det har då varit fråga om ändringar av reningsslag och lokalisering. Under rubriken [Vad är tillståndspliktigt respektive anmälningspliktigt?](#) i vägledningen för prövning av små avloppsanläggningar framgår vilken typ av ändringar som är tillståndspliktiga.

Enligt 13 § andra stycket FMH får en kommun meddela föreskrifter om att det i stället för en anmälan krävs tillstånd för att inom vissa delar av kommunen inrätta en sådan anordning som avses i andra stycket – avloppsanläggning utan WC. Sådant tillståndspliktigt anläggning som inrättas utan tillstånd torde också omfattas av bestämmelserna om miljöstraffavgift i 3 kap. 1 § 1 punkten förordning om miljöstraffavgifter.

Om verksamhetsutövaren inrättar en anmälningspliktig anläggning utan att anmäla detta är bestämmelsen om miljöstraffavgift i 3 kap. 1 § förordningen (2012:259) om miljöstraffavgifter p. 3 tillämplig. När någon anmält sin anläggning finns det ingen skyldighet att invänta beslut från myndigheten innan anläggningen inrättas, till skillnad från vad som gäller för tillståndspliktiga anläggningar. Se även avsnitt [Anmälan](#).

Även om inrättande av torrtoalett kan vara tillståndspliktigt i lokala hälsoskyddföreskrifter beslutade med stöd av 40 § FMH. utgör det inte en sådan handling som omfattas av bestämmelserna om miljöstraffavgift eftersom dessa bestämmelser förutsätter att det skett en överträdelse av de krav som framgår av 13 § FMH. Naturvårdsverket vägleder om torrtoaletter.

Det är tillsynsmyndigheten som har bevisbördan för att en överträdelse har begåtts och det kan ibland vara svårt att i efterhand få fram skriftlig dokumentation. Det kan dock räcka med muntliga uppgifter från verksamhetsutövaren om tidpunkten för anläggandet. För att en miljöstraffavgift ska kunna tas ut måste miljöförvaltningen ha agerat inom fem år från att överträdelsen skedde, för lagtext se 30 kap. 6 § miljöbalken.

När anses en avloppsanläggning vara inrättad?

Att inrätta en avloppsanordning kan likställas med påbörjande av anläggningen. Med undantag av provgropar och andra åtgärder som behövs för undersökning och projektering av anläggningen får inrättandet av avloppsanläggningen inte på något sätt påbörjas förrän det finns ett tillstånd till anläggningen som har vunnit laga kraft.

Att det räcker med att påbörja tillståndspliktiga åtgärder för att anses ha inrättat en avloppsanläggning stöds av rättsfall från MMD i Vänersborg, M 4187-12. Av detta följer att en färdigställd anläggning men som ännu inte är driftsatt är att betrakta som inrättad, vilket också konstateras i dom från MMD i Nacka M 1819-18. I rättsfall M 5807-18 konstaterade dock MÖD att ”den åtgärd som nämnden har lagt NN till last är en bortgrävning av jord till några decimeters djup, av nämnden benämnt schaktbotten. En sådan åtgärd kan inte likställas med att inrätta en tillståndspliktig avloppsanordning, oavsett vad syftet med borttagandet av jorden var.”

Andra tillståndspliktiga åtgärder enligt rättspraxis är byte av reningsteknik och ändrad lokalisering, se avsnitt [Tillstånds- respektive anmälningsplikt](#) i Vägledning om prövning av små avloppsanläggningar. Vidare har MÖD i dom [M 6531-15](#) uttalat att en slutna tank och en BDT-anläggning inte är en utan två anläggningar, även om de inrättas vid samma tillfälle på samma fastighet.

Beslut om miljöstraffavgift ska ställas till verksamhetsutövaren

Det är verksamhetsutövaren som är ansvarig för att lämna in ansökan om tillstånd/anmälan enligt 13 § FMH innan anläggningen inrättas/toalett ansluts och det är därför också verksamhetsutövaren som ska betala MSA ifall detta inte görs. Vanligtvis är det fastighetsägaren som är att anse som verksamhetsutövare.

Miljöstraffavgift när det finns flera verksamhetsutövare

Om det finns skäl för att ta ut miljöstraffavgift från flera verksamhetsutövare med en gemensam verksamhet ska myndigheten besluta om en enda avgift. Avgiften ska inte delas upp på de olika verksamhetsutövarna och inte heller tas ut med hela beloppet från var och en.

Kommunicering och delgivning måste ske med samtliga adressater. De berörda verksamhetsutövarna har ett solidariskt betalningsansvar för miljöstraffavgiften.

När det handlar om små avlopp är ett vanligt fall att det finns två eller flera ägare till fastigheten där avloppsanläggningen ligger. Hur de fördelar kostnaden mellan sig är alltså en sak för fastighetsägarna att bestämma – det ska inte myndigheten göra.

Miljöstraffavgift betalas till Kammarkollegiet

När beslut fattats om miljöstraffavgift ska anmälan göras till [Kammarkollegiet](#), se anvisningar på deras webbplats. Bevis om delgivning ska bifogas.

Den som har fått ett beslut om miljöstraffavgift måste betala även om hen överklagar beslutet. Om beslutet upphävs eller ändras återbetalas det inbetalda beloppet med ränta.

Relevanta rättsfall

Avsnitt där rättsfallet finns	Domstol, datum och målnummer
När anses en avloppsanläggning vara inrättad	Mark- och miljödomstolen i Vänersborgs dom den 30 november 2012 i mål M 4187-12
	Mark- och miljödomstolen i Nackas dom den 10 april 2018 i mål M 1819-18
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 oktober 2018 i mål M 5807-18
	Mark- och miljööverdomstolens dom den 26 november 2015 i mål M 6531-15

Åtalsanmälan vid misstanke om brott

Tillsynsmyndigheten är skyldig att anmäla överträdelse av bestämmelser i miljöbalken eller föreskrifter meddelade med stöd av miljöbalken som kan vara brottsliga till Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten, så kallad åtalsanmälan. Denna skyldighet framgår av 26 kap. 2 § miljöbalken.

När miljöförvaltningen bedömer om en handling ska åtalas ska man inte ta hänsyn till varför överträdelsen skedde eller om det skulle kunna vara ett så kallat ringa fall. Det är bedömningar som åklagaren ansvarar för.

För att det ska vara fråga om "misstanke om brott" måste en överträdelse stämma överens med någon av de brottsbeskrivningar som finns i 29 kap. miljöbalken. Förvaltningen ska endast anmäla att en överträdelse ägt rum om det finns misstanke om brott, inte ta ställning till om det är fråga om något uppsåt eller oaktsamhet i samband med överträdelsen, göra någon bedömning av vem misstanken ska riktas mot eller om brottet kan anses som ringa. Detta är en uppgift för åklagaren.

Att en anmälan gjorts innebär inte att förvaltningens övriga skyldigheter som tillsynsmyndighet sätts ur spel. Miljöförvaltningen ska fortsätta sitt arbete, till exempel genom att meddela föreläggande eller förbud, får att få till stånd rättelse så att miljöbalkens krav följs.

Aktuella brottsbeskrivningar i Miljöbalken

Några exempel på brottsbeskrivningar som skulle kunna vara aktuella för små avloppsanläggningar är:

- 29 kap. 4 § 2. – för otillåten miljöverksamhet döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet i egenskap av

innehavare av det tillstånd som gäller för verksamheten eller åtgärden och som har meddelats med stöd av balken, bryter mot ett villkor eller en bestämmelse i tillståndet eller i beslutet.

- 29 kap. 1 § – för miljöbrott döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet orsakar att det i mark eller vatten släpps ut ett ämne som typiskt sett eller i det enskilda fallet medför eller kan medföra en förorening som är skadlig för människors hälsa i en omfattning som inte har ringa betydelse eller någon annan betydande olägenhet för miljön.

Att släppa ut avloppsvatten i strid mot förbudet i 12 § förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd eller att inrätta en avloppsanläggning utan tillstånd eller anmälan omfattas däremot inte av någon specifik brottsbeskrivning i 29 kap. miljöbalken.

Om ett vitesföreläggande har överträtts så döms man inte till ansvar enligt 29 kap. miljöbalken för en gärning som omfattas av föreläggandet. Detta framgår av 29 kap. 11 § miljöbalken. Även denna typ av ansvarsfrihet är något som åklagaren ska bedöma. Finns det ett vitesföreläggande är det dock lämpligt att bifoga detta i åtalsanmälan för att åklagaren ska kunna pröva om gärningen helt eller delvis omfattas av föreläggandet.

Om miljöförvaltningen anser att det är svårt att bedöma om en brottsbeskrivning verkligen gäller för en överträdelse eller om man har andra frågor när det gäller tillämpningen av 29 kap. bör myndigheten ta kontakt med åklagare eller polis och be om hjälp. Det kan även uppstå frågor om det finns underlag hos miljöförvaltningen som åklagare inte anser ska lämnas ut under tiden ett eventuellt brott utreds. Sådana bedömningar måste handläggarna på förvaltningen få hjälp med av polis/åklagare.

Det kan här även nämnas att flera miljösamverkanorganisationer har tagit fram förslag på hur åtalsanmälan kan se ut och vilka uppgifter som är bra att inte glömma. De kan nås via [Miljösamverkan Sverige](#).

Referenser

- IVL Svenska Miljöinstitutet. (2012). *Enskilda avlopp som källa till läkemedelsrester och andra kemikalier, Rapport B 2070*. Stockholm: IVL.
- Länsstyrelsen i Västra Götaland. (u.d.). www.havmoterland.se. Hämtat 2014
- Ayres, I & Braithwaite, J. (1992). *Responsive regulation; transcending the deregulation debate*. New York: Oxford University press.
- Baltic Sea 2020. (den 23 11 2020). *Baltic Sea 2020*. Hämtat från Levande kusts Vitbok1.0:
http://balticsea2020.org/images/Bilagor/VITBOK_10_18jun19.pdf
- Bengtsson, B. B. (2012). *Miljöbalken, en kommentar del II*.
- Bonus Optitreat. (den 21 09 2017). *Publications*. Hämtat från optitreat.ivl.se:
https://optitreat.ivl.se/download/18.1369484715f59ce4bab1cf8/1511945211838/BONUS_OPTITREAT_final_report_v4.pdf
- Datainspektionen. (september 2010). *Samkörning av kundregister med fastighetsregistret*. Hämtat från www.datainspektionen.se:
[http://www.datainspektionen.se/personuppgiftsombud/samradsyttran-den/samkorning-av-kundregister-med-fastighetsregistret/ den 01 09 2014](http://www.datainspektionen.se/personuppgiftsombud/samradsyttran-den/samkorning-av-kundregister-med-fastighetsregistret/den-01-09-2014)

- Gyllström, M. (den 10 november 2014). (B. Forsberg, Intervjuare)
Vattenmyndigheterna.
- HaV. (2016). HVMFS 2016:17.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2013 a). *Enskilda avlopp – Styrmedel för att nå en hållbar åtgärdstakt. Redovisning av regeringsuppdrag*. Göteborg: Havs- och Vattenmyndigheten.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2014 c). *Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:1 Vägledning för kommunal VA-planering*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2019). *Havs- och vattenmyndighetens rapport 2019:20, Näringsbelastningen på Östersjön och Västerhavet 2017, Sveriges underlag till HELCOM:s sjunde Pollution Load Compilation*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- HELCOM. (2018). *HELCOM, 2018. Sources and pathways of nutrients to the Baltic Sea*. Helsingfors: HELCOM.
- Inskrivningsmyndigheten. (den 28 april 2020). *Fastighetsregistrets innehåll*. Hämtat från Inskrivningsmyndigheten:
<https://www.lantmateriet.se/sv/Fastigheter/Fastighetsinformation/Fastighetsregistret/registrets-innehall/> den 1 september 2014
- IVL Svenska Miljöinstitutet. (2009). *Tillgängliga modellverktyg för beräkning av belastning, åtgärdseffekt och retention Rapport B 1915*. Stockholm: IVL Svenska Miljöinstitutet.
- Johannessen, E., Eikum, A. S., & Jantsch, T. G. (2014). *Kontroll av minirensanlegg - kriterier för avviksbehandling*. Vannområde Morsa.
- Johannessen, E., Eikum, A. S., & Krogstad, T. (2011). *Evaluering av prøvetakingsmetoder for renseanlegg i spredt bebyggelse*. Vannområde Morsa.
- Kemikalieinspektionen. (den 09 september 2014). *Perfluorerade ämnen PFOS, PFOA med flera*. Hämtat från Kemikalieinspektionen:
<http://www.kemi.se/sv/Innehall/Fragor-i-fokus/Perfluorerade-amnen-PFOS-PFOA-med-flera/> den 10 november 2014
- Kronofogdemyndigheten. (den 17 oktober 2014). Hämtat från www.kronofogden.se:
<https://www.kronofogden.se/download/18.58faa85b14297e0273e2918/1389363741535/932917.pdf> den 17 oktober 2014
- Kronofogdemyndigheten. (den 1 oktober 2020). Hämtat från www.kronofogden.se:
<https://www.kronofogden.se/Ansokaomverkstillighet.html> den 17 oktober 2014
- Kungsbacka kommun. (2010). *Koll på kartan - Effektivare tillsyn av små avlopp genom systematisk registrering och GIS-hantering*. Kungsbacka: Kungsbacka kommun.
- Kungsbacka kommun. (2013). *Slutrapport LOVA, Recipientkontroll*. Kungsbacka: Kungsbacka kommun.
- Lantmäteriet. (den 06 september 2021). *Om lantmäteriet- kontakta oss*. Hämtat från www.lantmateriet.se:
<https://www.lantmateriet.se/sv/Om-Lantmateriet/kontakta-oss/vara-kontor-och-adresser/#faq=5a71> den 02 mars 2015
- Lilla Edets kommun, M. o. (2012). *Kväve och fosfortill Göta Älv inom Lilla Edets kommun*. Lilla Edet: Lilla Edets kommun.
- Livsmedelsverket. (2009). *Kemisk riskprofil för dricksvatten, Rapport 14-2009*. Uppsala: Livsmedelsverket.
- Länsstyrelserna. (den 27 oktober 2020). www.lansstyrelsen.se. Hämtat från Auktoriserade delgivningsföretag:
<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2c68bo8d16d25a1884e9f9e/1584687255413/Lista%20över%20auktorisera%20delgivningsföretag.pdf> den 01 september 2014

- Naturvårdsverket. (2001). *Naturvårdsverkets allmänna råd om tillsyn*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2001). *Operativ tillsyn, handbok för tillsynsmyndigheten - Handbok 2001:4*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2003). *Rapport 5347 "Modell för tillsyn styrd av miljökvalitetsmålen"*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2008). *Små avloppsanläggningar, handbok till allmänna råd*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2013). *Miljömålen - Årlig uppföljning av Sveriges miljökvalitetsmål och etappmål 2013*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Olander, F., & Thogersen, J. (1995). *Understanding of Consumer Behaviour as a Prerequisite for Environmental Protection*. Journal of Consumer Policy.
- Prop. 1956:173. (den 13 april 1956). *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vattenlagen m. m.* Stockholm.
- Regeringen. (1997). Proposition 1997/98:45 Miljöbalk, del 2.
- Regeringen. (1997). *Proposition 1997/98:45, Miljöbalk, del 1*. Stockholm: Regeringen.
- Regeringen. (2016). *Prop. 2016/17:180, En modern och rättssäker förvaltning - ny förvaltningslag*. Stockholm.
- Riksarkivet. (den 28 april 2020). *Inskrivningshandlingar*. Hämtat från Riksarkivet: <http://riksarkivet.se/inskrivningshandlingar> den 01 september 2014
- SCB. (den 11 08 2021). *Befolkningen efter vattenanslutning och vart 5:e år*. Hämtat från SCB.se: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MIO902__MIO902C/MIO902To3/table/tableViewLayout1/
- SGU. (den 22 06 2021). *Organiska mikroföroreningar i enskild dricksvattenförsörjning*. Hämtat från www.sgu.se: <https://resource.sgu.se/dokument/publikation/sgurapport/sgurapport202119rapport/s2119-rapport.pdf>
- SMED. (2015). *Uppdatering av kunskapsläget och statistik för små avloppsanläggningar*. Norrköping: SMED.
- SMED. (2019). *Näringsbelastningen på Östersjön och Västerhavet 2017, Sveriges underlag till HELCOM:s sjunde Pollution Load Compilation*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- SMED. (2021). *Datinsamling om teknikavgifter för små avlopp, SMED Rapport Nr 28 2021*. Norrköping: SMHI.
- Statistiska centralbyrån. (den 24 september 2008). *Tätorter; arealer, befolkning 2005, MI 0810*. SCB.
- Statistiska Centralbyrån. (den 06 09 2016). *Översyn av metod och definition för SCBs avgränsningar av koncentrerad bebyggelse 2016*. Hämtat från www.scb.se: https://www.scb.se/contentassets/boof56e7b5a343b3a1cd1d92of365a05/mio810_2015a01_br_mift1601.pdf
- Svenskt Vatten Utveckling. (2008). *Handbok om VA i omvandlingsområden, Rapport 2008:11*. Stockholm: Svenskt Vatten Utveckling.
- Sveriges lantbruksuniversitet. (2013). *Jordartsinformation nödvändigt för modellering av kväve och fosfor. Exempel med FyrisNP-modellen i Stigfjordens och Kungsbackafjordens avrinningsområden. Rapport 2013:79*. Göteborg: Länsstyrelsen i Västra Götland.
- Sveriges miljömålsmyndigheter och länsstyrelserna. (den 11 08 2021). *Grundvattenkvalitet för dricksvatten, enskild vattenförsörjning*. Hämtat från Sveriges miljömål: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/grundvatten-av-god-kvalitet/enskilda-brunnars->

- vattenkvalitet/?_ga=2.192064681.2007458664.1628671653-1776690697.1620377621
- Törneke, Krister m fl. (2008). *Handbok för VA i omvandlingsområden, Rapport 2008:11*. Stockholm: Svenskt Vatten.
- Umeå universitet, Sveriges lantbruksuniversitet, Kungliga Tekniska Högskolan, Uppsala universitet. (den 06 12 2017). *havochvatten.se*. Hämtat från Utsläpp av miljöföroreningar från små avlopp:
<https://www.havochvatten.se/download/18.45976b02166b3c4458ce9f50/1541940379021/rapport-redmic-utslapp-av-miljoforo-reningar-fran-sma-avlopp.pdf>
- Vattenmyndigheten. (den 21 06 2021). *www.viss.lansstyrelsen.se*. Hämtat från Tämnrån Svartån - Tämnrån:
<https://viss.lansstyrelsen.se/Waters.aspx?waterMSCD=WA86825440>
- Vattenmyndigheterna. (den 01 09 2021). *Vattenförvaltning i Sverige*. Hämtat från www.vattenmyndigheterna.se:
<https://www.vattenmyndigheterna.se/vattenforvaltning/vattenforvaltning-i-sverige.html>
- VISS. (den 30 mars 2021). Hämtat från <http://www.viss.lansstyrelsen.se> den 27 juni 2014
- Wallin, A. (2014). Actors at the interface between socio-technical and ecological systems: Analytical starting point for identifying mitigation possibilities in the case of on-site sewage systems. *Avhandling*. Göteborg: Chalmers University of Technology.
- Wallin, A., Molander, S., & Johansson, L.-O. (2011). *Faktorer som påverkar hushåll att minska enskilda avlopps miljöbelastning - Resultat från intervjuer med hushåll, gräventreprenörer och miljöskyddsinspektörer, Rapport 2011:4*. Göteborg: Chalmers Tekniska Högskola, Avdelningen för miljösystemanalys.
- WSP Environmental. (2014). *VA-plan Karlskrona kommun*. Karlskrona: WSP Environmental.